

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**2015 SONRASI TÜRKİYE’DE AFGAN DÜZENSİZ
GÖÇMENLER ÜZERİNE BİR İNCELEME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman Hazırlayan
Dr Öğr Üyesi Zekeriya AKDAĞ Bahadırhan TAŞCI

MALATYA-2022

**T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

**2015 SONRASI TÜRKİYE’DE AFGAN DÜZENSİZ GÖÇMENLER ÜZERİNE
BİR İNCELEME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bahadırhan TAŞCI

**Danışman
DR. ZEKERİYA AKDAĞ**

MALATYA-2023

ONUR SÖZÜ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**2015 Sonrası Türkiye’de Afgan Düzensiz Göçmenler Üzerine Bir İnceleme**” adlı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın tarafımca yazıldığını, yararlandığım tüm kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bu söylediklerimi onurumla beyan ederim.

Bahadırhan TAŞCI

MALATYA 2023

ÖNSÖZ

“2015 sonrası Türkiye’de Afgan Düzensiz Göçmenler Üzerine Bir İnceleme” başlıklı bu çalışmamın birinci bölümünde göç kavramının detaylı bir incelemesi yapılmıştır. Göçün muhtelif tanımları, nedenleri, sonuçları göç türleri ve göç üzerine geliştirilmiş kuramlar izah edilmiştir. İkinci bölümde ise Düzensiz göç olgusu mercek altına alınarak, bu terimin tanımı yapılmaya çalışılmıştır. Ayrıca düzensiz göç ile ilgili yaklaşımlar ve kavramlar incelenerek güvenlik ile olan ilişkisi değerlendirilmiştir. Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise özellikle 2015 sonrasında Türkiye’nin düzensiz göçe ve yaklaşımı, düzensiz göçle mücadele bağlamında yaptığı yasal düzenlemeler, uyguladığı politika ve tedbirler irdelenmiştir. Bu kapsamda Afgan düzensiz göçmenlerin neden Türkiye’yi tercih ettikleri, kullandıkları göç güzergâhları ve Afgan Düzensiz göçmenlere yönelik yasal uygulamalar incelemiştir.

Bu çalışmamı hazırlama sürecimde destek ve görüşlerini benden esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Zekeriya AKDAĞ hocama teşekkürlerimi bir borç bilirim. Ayrıca çalışmam boyunca bana destek olan eşim Öznur TAŞCI, sevgili kızım Elif Duru TAŞCI ile annem ve babama şükranlarımı sunarım.

ÖZET

2015 SONRASI TÜRKİYE’DE AFGAN DÜZENSİZ GÖÇMENLER ÜZERİNE BİR İNCELEME

İnsanlık tarihi kadar eski ve çağ açıp kapatacak kadar güçlü bir potansiyele sahip olan göç olgusunun, gelecek dönemlerde de varlığını sürdüreceği ve etkisini fazlasıyla hissettireceği şüphe götürmez bir gerçektir. Tarih sahnesinde toplumlar incelendiğinde göçün çeşitli sebepleri olduğu görülmektedir. Bunlar; güvenlik, iklim şartları, daha verimli topraklara ulaşarak etkin bir şekilde tarım yapma arzusu, diğer toplulukların istilaları vs. olarak sıralanabilir. Diğer taraftan günümüz göç olgusu incelendiğinde de binlerce yıl önce göç hareketlerine neden olan sebeplerin temelde pek değişmediği fakat başka aktörlerin eklendiği görülmektedir. Bu nedenle kadim göçlerden farklı olarak günümüz göç hareketlerinin sonuçları daha hızlı ve etkili bir şekilde hissedilmektedir. Sahip olduğu bu potansiyel gücü nedeniyle göç konusu günümüzde artık birçok ülke gündeminin ilk sıralarında yer almakta ve çoğu ülke özellikle düzensiz göçü ulusal güvenlik tehdidi olarak algılamaktadır. Bu doğrultuda göç alan ülkeler, göç hareketlerine karşı yasal düzenlemeler yapıp hem güvenlik hem de denetim sağlama amacıyla göçmen politikalarında ulusal ve uluslararası anlamda değişikliğe gitmektedir.

Bu kapsamda Türkiye göç politikasında değişikliğe giden ülkelerin başında gelmektedir. Yasalarda yapılan düzenleme ve değişiklikler, yeni kurulan kurumlar, uluslararası düzeyde yapılan göç anlaşmaları ile iş birlikleri bu değişimlere örnek gösterilebilir. Bu revizyonun nedeni özellikle 2011 sonrasında Türkiye’nin maruz kaldığı, başta Suriye olmak üzere Afgan ve Pakistan uyruklu düzensiz göçmenlerin akınlarıdır. Bu denli yoğun düzensiz göç akınının yaşanması neticesinde Türkiye’deki bazı yasal uygulamalar hakkında farklı spekülasyonlar da kendini göstermeye başlamıştır. Suriye uyruklu yabancılarla birlikte çoğunluğunu Afganların oluşturduğu düzensiz göçmenler hakkında bir takım eleştiriler kaçınılmaz olmuştur. Bu eleştiriler Afgan göçmenlerin Türkiye’de kayıt altına alınmadıkları, kontrolsüz bir şekilde ikamet ettikleri ve hiçbir denetime tabi tutulmadıkları ayrıca Türkiye’de sınır dışı mekanizmasının etkin olarak işlemediği yönündedir. Pe ki bu eleştirilerin doğruluk payı nedir? Sanıldığının aksine Türkiye’deki hiçbir yabancı kontrol dışı bırakılmamakta,

yabancılara statü verilmesi, idari gözetime alternatif tedbirler uygulanması ve sınır dışı etme mekanizmasının etkin bir şekilde kullanılması söz konusudur.

Anahtar Kelimeler: Afganistan, Düzensiz Göç, Güvenlik, Göç, Türkiye, Yasal Düzenleme.

ABSTRACT

Afgan Irregularity in Turkey After 2015 a Study on Migrants

It is an undoubted fact that the phenomenon of migration, which is as old as the history of humanity and has a strong potential to open and close the era, will continue to exist in the future and will make its impact more felt. When societies are examined on the stage of history, it is seen that there are various reasons for migration. These; security, climatic conditions, the desire to farm more efficiently by reaching more fertile lands, invasions of other communities, etc. can be listed as On the other hand, when today's migration phenomenon is examined, it is seen that the reasons that caused the migration movements thousands of years ago did not change much, but other actors were added. Therefore, unlike the ancient migrations, the results of today's migration movements are felt more quickly and effectively. Due to this potential power it has, the issue of migration is now at the top of the agenda of many countries, and most countries perceive irregular migration as a national security threat. As a result, countries that receive immigration make changes in their immigration policies nationally and internationally in order to provide both security and control by making legal arrangements against immigration movements.

In this context, Turkey is at the forefront of the countries that have changed their migration policy. Regulations and changes made in laws, newly established institutions, international migration agreements and cooperation can be given as examples of these changes. The reason for this revision is the influx of irregular immigrants, mainly Syrian, Afghan and Pakistani nationals, which Turkey has been exposed to, especially after 2011. As a result of such an intense influx of irregular migration, different speculations about some legal practices in Turkey have started to show themselves. There have been some criticisms about irregular migrants, mostly Afghans, along with Syrian foreigners. These criticisms are that Afghan immigrants are not registered in Turkey, reside in an uncontrolled manner and are not subject to any control, and that the deportation mechanism does not work effectively in Turkey. So how true are these criticisms? Contrary to popular belief, no foreigner in Turkey is left out of control.

Keywords: Afghanistan, Irregular Migration, Security, Migration, Turkey, Legal Regulation.

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ.....	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xi
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM GÖÇ KAVRAMI

1.1. Göçün Tarihsel Gelişimi	5
1.2. Göç Kuramları	7
1.2.1. Ravenstein Göç Kuramı.....	8
1.2.2. İtme-Çekme Kuramı	9
1.2.3. Petersen'in Beş Göç Tipi.....	10
1.2.4. Kesişen Fırsatlar Kuramı	10
1.2.5. Merkez-Çevre (Dünya Sistemi) Kuramı	11
1.2.6. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı.....	11
1.2.7. Yeni Ekonomi Kuramı	12
1.2.8. Neo-Klasik Göç Kuramı.....	12
1.3. Göç Kuramları Perspektifinde Türkiye'de Düzensiz Göç	13
1.4. Göç Çeşitleri	14
1.4.1. Sınır Esasına Dayalı Göç.....	15
1.4.1.1. Dış Göç	15
1.4.1.2. İç Göç	15
1.4.2. Legal ve İllegal Oluşuna Göre Göç	16
1.4.2.1. Legal Göç (Düzenli Göç)	16
1.4.2.2. İllegal Göç (Düzensiz Göç)	17

1.4.3. Gönüllülük Esasına Göre Göç	17
1.4.3.1. Gönüllü Göç	17
1.4.3.2. Zorunlu (Güdümlü) Göç	18
1.4.4. Süre Esasına Göre Göç	18
1.4.4.1. Devamlı Göç (Sürekli Göç)	18
1.4.4.2. Mevsimlik Göç (Sezonluk Göç)	19
1.4.5. Konusuna Göre Göç	19
1.4.5.1. Beyin Göçü	19
1.4.5.2. Emek Göçü	20
1.5. Göçün Nedenleri	20
1.6. Göçün Sonuçları	22

İKİNCİ BÖLÜM

DÜZENSİZ GÖÇ

2.1. Kavramsal Tartışma	27
2.2. Düzensiz Göç ve Güvenlik İlişkisi	28
2.2.1. Kopenhag Yaklaşımı (Söylem Yaklaşımı)	28
2.2.2. Paris Ekolü	30
2.2.3. Aberystwyh Ekolü (Özgürleşme Yaklaşımı)	31
2.3. Düzensiz Göç İle İlgili Kavramlar	32
2.3.1. Mülteci	32
2.3.2. Şartlı Mülteci	33
2.3.3. İkincil Koruma	34
2.3.4. Göçmen Kaçakçılığı	35
2.3.5. İnsan Ticareti	36
2.4. Küresel Ölçekte Düzensiz Göç	39

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE GÖÇ VE DÜZENSİZ GÖÇ POLİTİKALARI

3.1. 2015 Sonrası Türkiye’de Düzensiz Göç Olgusu	43
3.2. Afgan Göçlerinin Tarihi Süreci ve Türk Soylu Afganların Durumu	47

3.3. 2015 Sonrası Türkiye’de Düzensiz Göç Politikaları ve Düzensiz Göçle Mücadele	49
3.4. Neden Afganistan?	53
3.4.1. Afgan Düzensiz Göçmenlerin Türkiye Güzergâhları	58
3.5. Türkiye’de Afgan Düzensiz Göçmenlerin Statüleri.....	60
3.5.1. Uluslararası Koruma Başvurusu yapan Afgan Düzensiz Göçmenler	61
3.5.1.1. Kabul Edilemez Başvuru.....	64
3.5.1.2. Uluslararası Koruma Haricinde Tutulma	65
3.5.1.3. Başvurunun Geri Çekilmesi veya Geri Çekilmiş Sayılması.....	65
3.6. Türkiye’de herhangi bir statüsü olmayan Afgan Düzensiz Göçmenler	67
3.6.1. Sınır Dışı Süreci	68
3.6.2. Sınır Dışı	69
3.6.3. İdari Gözetim	71
3.7. Afgan Düzensiz Göçmenlerin Sınır Dışı Edilmesi	72
SONUÇ	77
KAYNAKÇA.....	80

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. Türkiye’de Yıllara Göre Göçmen Kaçakçılığı	36
Grafik 2. Son 12 yıl içinde Türkiye’de Tespit Edilen İnsan Ticareti Mağduru Sayısı	39
Grafik 3. Yıllara Göre Dünya Genelinde ki Göçmen Sayısı	40
Grafik 4. Yıllara Göre Türkiye’de Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı.....	46
Grafik 5. 2015 Yılı İtibari İle Türkiye’de Yakalaması En Fazla Yapılan Dört Uyruk.....	47
Grafik 6. 15.09.2022 Tarihi İtibariyle Türkiye’de Yakalanan Düzensiz Göçmenlerden İlk 10 Uyruk.....	53
Grafik 7. Yıllara Göre Türkiye’de Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı.....	58
Grafik 8. Yıllara Göre Uluslararası Koruma Başvuru Sayısı	67
Grafik 9. 2021 Yılı İtibari İle Uluslararası Koruma Başvurusu Yapan İl Üç Uyruk Dağılımı.....	67
Grafik 10. 2022 Yılı Ekim Ayı İtibariyle Yapılan Sınır Dışı Sayılarının Uyruk Dağılımı.....	74
Grafik 11. 2021 yılı İtibariyle Türkiye ve Bazı AB Ülkelerinin Sınır Dışı Başarı Oranları.....	75

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1. Doğu ve Güney Doğu Sınırında İnşası Süren Güvenlik Duvarı	52
Fotoğraf 2. Doğu ve Güney Doğu Sınırında Yapılan Denetim Faaliyeti	52
Fotoğraf 3. Pakistan’ da Bulunan Afgan Mülteci Kampı	56
Fotoğraf 4. Pakistan’da bulunan Afgan Mülteci Kampı İçinden Bir Kesit	56
Fotoğraf 5. Afgan Düzensiz Göçmenleri Türkiye’ye Giriş Güzergâhı	60
Fotoğraf 6. İkamet İzni Kimlik Belgesinin Ön ve Arka Yüzü	61
Fotoğraf 7. Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kimlik Belgesi	62

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
FRONTEX	: Frontieres Exterieures (Avrupa Birliği Sınır Güvenliği Birimi)
ICPMD	: International Centre For Migration Policy Development (Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi)
IOM	: International Organization For Migration (Uluslararası Göç Örgütü)
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNHCR	: United Nations High Comissioner For Refugees (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği)
UNODC	: United Nations Office On Drugs and Crime (Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi)
YUKK	: Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu

GİRİŞ

Göç hareketlerinin temeldeki amacı daha iyi yaşam koşullarına ulaşmaktır. Fakat geçmişten günümüze özellikle kıtaların keşfi, sanayi devrimi, küresel ölçekte yaşanan savaşlar, nüfus mübadeleleri ve ülkelerin işgal edilmesi gibi gelişmeler göç olgusunun yerini düzensiz göçe bırakmasına neden olmuştur. Özellikle 21. yüzyılın başlarında korkunç yüzünü göstermeye başlayan sarsıcı terör saldırıları ile bu saldırıların sorumlusu olan radikal terör örgütleri ve türevleri göçlerin daha da yoğun yaşanmasını adeta körüklemiştir. Bu nedenle düzensiz göç kavramını kullanırken aslında vurgulanmak istenen durum son yarım yüzyılda ortaya çıkmaya başlayan yeni bir göç biçimidir.

Göç, tarih sahnesinde her dönem farklı karakteristik özellikler gösterse de özellikle sanayi devriminin ardından daha farklı bir forma bürünüp kıtaları aşmış, günümüzde ise küreselleşme sürecinin güdümü ile uluslararası bir boyut kazanmıştır. Ülkeler arasında var olan yaşam ve refah farkları, farklı coğrafyalarda otoriteler tarafından alınan ve memnun edici karşılanmayan siyasi ve ekonomik kararlar, ülkelerdeki iç sorunlar, iç kargaşalar, ekonomik sorunlar, güvensizlik hissi ve belirsizlik içerisinde olan gelecek kaygısı, göç olgusunu küresel bir boyuta taşımıştır. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte kitle iletişim araçları insan yaşamının bir parçası olmuş ve farklı coğrafyalarda bulunan farklı kültürlere sahip toplumlar birbirleriyle daha kolay ve yakın ilişkiler kurarak bu küreselleşme sürecinde adeta katalizör işlevi görmüştür.

Özellikle günümüzde insan hakları ve göç ekseninde kurulmuş uluslararası örgütlerin aldıkları kararlar ve bu kararların devletler nezdinde bağlayıcı olması ile birlikte günümüzde göç olgusu hakkında bir farkındalık oluşmaya başlamıştır. Bu doğrultuda devletlerin ve politika yapıcılarının oluşan farkındalık ve düzensiz göçün tehdit olarak algılanması nedeniyle düzensiz göçe karşı yaklaşımlarında, uygulanan politikalarda ve alınan tedbirlerde değişimler yaşandığı görülmektedir. Makro ölçekte bakıldığında bu değişimlerin yaşanması kaçınılmazdır. Çünkü otoriteler tarafından hazırlanan göç raporlarında 2020 itibarıyla dünya genelinde yaklaşık 300 milyon göçmen bulunmaktadır ve bu sayı her geçen gün artış göstererek gelecek için ülkeler

nezinde endişe uyandırmaktadır. Bunun nedeni yaşanan göç hareketlerinin ülkeleri güvenlik, ekonomik, siyasi, sosyolojik ve kültürel olarak etkisi altına almasıdır.

Son yıllarda en çok göç alan ülkeler arasında bulunan Türkiye’de, göç politikalarında değişime gitmek zorunda kalmıştır. Bunun nedeni Türkiye’ye doğru yaşanan kitlesel göç akınlarına karşı yapılacak müdahalenin ve alınacak tedbirlerin azami şekilde seri olarak yapılmasının gerekliliğidir. Türkiye, özellikle Suriye iç savaşından dolayı Suriye uyruklu yabancıların ve Afganistan’da cereyan eden iç karışıklık ve çatışmalar neticesinde Afganistan uyruklu göçmenlerin gözde ülkesi haline gelmiştir. Buna bağlı olarak Türkiye’nin en çok göç aldığı ülkeler özelinde Suriye ve Afganistan’ı sıralamak mümkündür. Ancak düzensiz göçmen olarak Afganistan bu göç hareketlerine adeta istikrarlı bir şekilde lokomotiflik yapmaktadır. Özellikle 2015 yılı ve sonrası Afgan düzensiz göçmenler bakımından Türkiye adeta bir cazibeler ülkesi haline gelmiş ve göç akınları nedeniyle Türkiye göç politikalarında önemli sayılabilecek ulusal ve uluslararası adımlar atmak zorunda kalmıştır.

Bu çalışmanın amacı; Türkiye’de birçok kesim tarafından sadece istatistiksel veya yüzeysel olarak bilinen düzensiz göç gerçeği hakkında 2015 sonrası Türkiye’de bulunan Afgan düzensiz göçmenlerin karşılaştıkları yasal uygulamaların açıklanmasıdır. Ayrıca Afgan düzensiz göçmenlerin kazandıkları statülere, statüsü olmayan göçmenlerin sınır dışı süreçlerine ve sınır dışı edilemeyen Afganların hangi prosedürlere tabi olduklarına açıklık getirilmesidir. Bu doğrultuda ‘‘Göç ile ilgili çalışılmış bilimsel kuramlar nelerdir?’’ ve göç ile belki de en fazla anılan aktör olan güvenlik konusunda ‘‘Göç ve güvenlik ilişkisi nasıl yorumlanmalıdır’’ ve bu konuda ‘‘Hangi bilimsel söylemler vardır?’’ sorularına cevap aranmıştır. Çalışmada temel iki soru bulunmaktadır. Bunlar; ‘‘Neden Türkiye?’’ ve ‘‘Neden Afganistan?’’ sorularıdır. Bu minvalde; ‘‘Afgan uyruklu yabancıların neden göç etmeye meyilli oldukları?’’ , ‘‘Neden Türkiye’yi tercih ettikleri?’’ , ‘‘Hangi yöntemlerle ve kimlerin aracılığı ile Türkiye’ye geldikleri?’’ , ‘‘Türkiye’ye göç yolculuğunda hangi güzergâhları izledikleri?’’ soruları irdelenmiştir. Çalışmanın temel hipotezi ise, özellikle 2015 yılından sonra Afgan düzensiz göçmenlerin bilinenin aksine Türkiye’de kontrolsüz ve kayıtsız bir şekilde ikamet etmediklerinin, gerekli şartları sağlamaları durumunda statü kazandıklarının, şartları uygun olmayanların ise kayıt altına alınarak bir takım denetim araçlarıyla denetlendiklerinin veya sınır dışı edildiklerinin izah edilmesidir.

Bu kapsamda çalışmanın ilk bölümde göçün tanımı, tarihsel gelişimi ve göç türleri üzerinde durulmuştur. Göç olgusunun ne kadar geniş bir yelpazeye sahip olduğu ve her göç türünün sebepleri bakımından farklılık ihtiva ettiği açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bölümde ayrıca göçün sebep ve sonuçları incelenerek çıkarımlar yapılmıştır. Bunun yanı sıra göçün sistematik bir inceleme alanı olması nedeniyle göç kuramları çalışılmış ve her bir kuramın göçe farklı bir boyuttan nasıl yaklaştığı incelenmiştir.

İkinci bölümde ise düzensiz göçün kavramsal niteliği irdelenmiş ve küresel düzeyde düzensiz göç ele alınmıştır. Ayrıca düzensiz göç ile ilgili temel kavramlar tanımlanarak konuya açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Akabinde göçün belki de en çok tartışılan yönü olan güvenlik boyutu ele alınarak göç ile güvenlik ilişkisi ve bu konuda geliştirilmiş yaklaşımlar yakından incelenmiştir. Bu bölümde çalışılan konular grafik ve istatistiki verilerle desteklenerek konunun daha iyi anlaşılması amaçlanmıştır.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise Türkiye'deki göç ve düzensiz göç mercek altına alınarak irdelenmiştir. Bu minvalde düzensiz göç akınlarında Türkiye'nin neden tercih edildiği sorusuna cevap aranmıştır. Akabinde Türkiye'de bulunan Afgan göçmenlerin özellikle 2015 sonrası göç yolculuğunda kullandıkları güzergâhlar, Türkiye'deki kayıtları, statüleri ve yasal olarak karşılaştıkları durumlar incelenmiştir. Ayrıca Afgan göçmenlerin neden düzensiz göçe kaynaklık ettiğinin cevabı bulunmaya çalışılmıştır. Bilinenin aksine Afgan göçmenlerin kayıtsız ve kontrolsüz olarak Türkiye'de ikamet etmedikleri, bu konuyla ilgili birçok yasal prosedürün bulunduğu ve gerekli durumlarda sınır dışı edildikleri resmi istatistiki veriler ve grafiklerle izah edilmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ KAVRAMI

Türkiye'nin maruz kaldığı düzensiz göç dalgalarını incelemekten önce, göç olgusuna değinerek daha yakından incelemek konu için önem arz etmektedir. Çünkü göçün kendi içinde farklı karakteristik türleri ve özellikleri mevcuttur. Düzensiz göçü anlamak adına bu tür ve özelliklere değinmek zaruridir.

Göç kendi içerisinde çok boyutlu bir yapıya sahip olduğundan birçok bilim dalıyla incelenmesi gereken bir olgudur. Bu nedenle göçün tek bir tanımını yapmak eksik ve muğlak kalacaktır. Her bilim dalı göç olgusunu kendi çerçevesinden incelemiş ve bu yönde bazı tanımlamalar yapmıştır. Bu nedenle göçü tarih, sosyoloji ve coğrafya gibi bilimlerden ayrı bir şekilde değerlendirmek yanlış ve noksan olacaktır (Özyakışır, 2013: 5). Göç tanımlamaları incelenirken;

Uluslararası Göç Örgütü'nün tanımına göre, göç; *“Bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmesi. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna, mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, ekonomik göçmenlerin, aile birleşimi gibi farklı amaçlarla hareket eden kişilerin göçü de dâhildir”* (Göç Terimleri Sözlüğü, IOM Turkey, 35). Bu tanımlamayla birlikte birçok göç tanımı bulunmaktadır.

Tekeli (2011:175) göçü; üretimi daha verimli hale getirebilmek maksadıyla iş gücünün yeniden dağılımını sağlayan bir olgu olarak yani emeğin yer değişimi şeklinde tanımlamıştır. Bu kapsamda yer değişikliğinin üç sonucu ortaya çıkmaktadır. Bunlar; emeğin, pazarın ve sermayenin yer değiştirmesidir.

Başka bir göç tanımı incelendiğinde, Akkayan'a (1979: 21-22) göre; göç, insanların gelecekteki hayatlarının bir kısmını veya tamamını geçirmek amacıyla süreli ya da süresiz olarak coğrafi yer değişikliği yapmasıdır. Ancak Akkayan bu tanımlamada kısa mesafeli yerel hareketlerin ve kısa süreli yer değişikliğinin (tatil, ziyaret vs.) göç olgusundan ayırt edilmesinin gerekliliği üzerinde durmuştur.

Bostan (2017:1) ise göçü; farklı nedenlerle canlıların ve insanların bir yerden başka bir yere hareket etmesi veya yer değiştirmesi olarak tanımlamıştır. Bostan bu

tanımla göçü sadece insan ekseninde değerlendirmeyerek diğer canlıları da tanımına eklemiş ve makro düzeyde bir tanım geliştirmiştir.

İçduygu ve Sirkeci (1999:250) tanımlamalarına göre göç; toplumsal ve ekonomik değişimler nedeni ile ortaya çıktığı için bir sonuçtur. Ayrıca toplumsal ve ekonomik değişimleri tetiklediği için ise bir nedendir. Bu tanımlamayla göçün aslında göç veren ve göç alan ülkeler nezdinde bir tanımlaması yapılmış ve neden-sonuç ilişkisi üzerinde durulmuştur.

Son olarak Erder (1986:9) göçü; uzaklığın anlam kazandığı ve sürecinin etki yaratacak şekilde olduğu bir yer değiştirme eylemi olarak tanımlamıştır. Bu tanımla göçün bazı öğeleri değiştirip etki yaratmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Yukarıda incelenen göç tanımlarına paralel olarak kapsamlı bir göç tanımı toparlanacak olursa, göçü; canlıların çeşitli nedenlerle (iş gücü, yaşam, güvenlik vs.) bir coğrafyadan başka bir coğrafyaya bireysel veya toplu şekilde, süreli ya da süresiz yer değiştirmesi olarak tanımlamak mümkündür. Bu tanımdan göçün iki özelliği dikkat çekmektedir; ilk olarak göç bir yer değiştirme eylemidir. Yani göç kavramının mekânsal özelliğini öne çıkarır. İkinci olarak ise göç geçici veya devamlıdır. Bu da göç kavramının zamansal özelliğinden ileri gelmektedir. Bu iki özellikten yola çıkarak göç kavramının zaman ve mekânsal özelliklerinin olduğu aşikârdır (Tümtaş ve Ergun, 2016:1348).

1.1. Göçün Tarihsel Gelişimi

Göç hareketinin insanoğlunun var oluşundan beri yaşandığı daha önce de belirtilmişti. Ancak yarattığı etki ve süreci göz önüne alınırsa göçün tarihçesini kavimler göçünden başlatmak mümkün olabilir.

Kavimler göçü; M.S. 374 yılında Balamir önderliğindeki Hun Türklerinin Orta Asya'dan koparak Karadeniz'in kuzeyini yurt edinmiş Ostrogotlar ve Vizigotlar'ın devletlerini yıkarak bu iki halkı batıya itmesiyle gerçekleşmiştir. Ostrogot ve Vizigotlar bu itmeyle zorunlu göçe maruz kalmış ve batıya yani bugünkü Avrupa kıtası topraklarına göç etmiştir. Aslına bakılırsa tarihte gerçekleşmiş iki kavimler göçü bulunmaktadır. İkinci kavimler göçü ise beşinci yüzyılda Hun Türklerinin akınlarıyla

Vandallar ve Vizigotlar'ı bugünkü İtalya topraklarına göç etmeye neden olmasıyla gerçekleşmiştir (www.kulturportali.gov.tr, 15.09.2022).

Kavimler Göçünün ardından sanayi devrimine kadar yaşanan göçler ekseriyetle imparatorlukların mücadeleleri, fetihlerle kazanılan toprakları terk etmek gibi nedenlerle yaşanmıştır. Ancak sanayi devrimi sonrasında göç olgusu farklı bir nitelik kazanmaya başlamıştır. Sanayi devrimiyle birlikte batının hammadde ve iş gücü gereksinimi bu değişimin temel nedenidir. Sanayi devrimi öncesi yaşanan göç hareketleriyle sonrasında yaşanan göç hareketlerini ayıran temel faktör Batının iş gücü gereksinimidir. Diğer bir deyişle sömürgecilik ve köle ticareti yapılmasıdır (Williams, 1944: 51-52; Loomba, 1998:3). Kölelik sistemi daha önce var olsa da sanayi devrimiyle birlikte daha sistematik bir şekilde yapılarak adeta sektör haline getirilmiş ve milyonlarca insan iş gücü olarak Avrupa ve Amerika kıtasına taşınmaya başlanmıştır. Bu durum göç etmekten ziyade göç ettirmek olarak da anlaşılabılır. Rosman ve Rubel'e göre (1998:301) 1810 yılına kadar Afrika kıtasından Yeni Dünya'ya (Amerika) taşınan toplam köle sayısı yedi buçuk milyondur. Bu sayı o döneme kadar Avrupa kıtasından Amerika'ya göç eden göçmelerin (Fransa, İspanya, Portekiz, Hollanda, İngiltere vs.) sayısının ise çok üstündedir. Bu bağlamda sömürgecilik ile kölelik sistemiyle birlikte sanayileşme atılımının ivme kazanması dünya tarihinde görülen en büyük göç dalgalarını yaratmıştır. Bu durum ise günümüzdeki göç literatüründe kullanılan zorunlu ve gönüllü göç kavramlarının doğmasına neden olmuştur. Gönüllü göçü o dönem yeni toprakların keşfiyle Avrupa'dan yeni topraklara olan göç dalgası oluştururken, zorunlu göçü ise sömürgecilik sistemi ile Afrika kıtasından Amerika ve Avrupa kıtasına adeta ithal edilen insanlar oluşturmuştur (Toksöz, 2006: 12).

20. yüzyıla gelindiğinde ise yaşanan I. ve II. Dünya Savaşları yine küresel ölçekte göç akınlarına neden olmuştur. Ancak bu göç hareketleri daha önce belirtildiği üzere istilalar, kölelik sistemi, sömürgeleştirilme ya da modern kölelik olarak adlandırılan sözleşmeli işçilik amaçlı değildir. Devletler arasında yaşanan savaşlar neticesinde ülkelerin dağılması, devlet otoritesinin kalmayıp kaos ve düzensizlik ortamı oluşması, ayrıca ülkeler arasında yaşanan nüfus mübadeleleri anlaşmaları sonucunda yaşanan göç hareketleridir (Unat, 2002: 32). Bu konuda Osmanlı İmparatorluğu ele alınırsa I. Dünya Savaşı sonrasında özellikle Balkanlardan Türkiye topraklarına bir göç akını başlamıştır. Bununla birlikte savaş sonrası ulus-devlet yaratma amacı güden birçok devlete doğru

göçler yaşanmıştır. II. Dünya Savaşı sonunda da aynı durumu görmek mümkündür. Birçok insan ana yurtlarına dönmek amacıyla göç akınlarını şekillendirmiştir.

Göç hareketlerinde bütün göç rotaları Avrupa kıtasına doğru olmamıştır elbette. Yirminci yüzyılın ortalarına doğru Almanya’da baş gösteren Nazi partisinin baskıları neticesinde göç etmeye zorlanan milyonlarca Yahudi de eklenmiştir. Holokost döneminde resmi rakamlara göre Avrupa’da yaşayan Yahudilerin %60’ı öldürülürken üç milyon iki yüz bin insan üçüncü ülkelere ve Filistin’e göç etmek zorunda kalmıştır (www.jewishvirtuallibrary.org, 19.09.2022).

Yukarda bahsi geçen göçler sonrasında göç veren bir kıta olarak bilinen Avrupa Kıtası yirminci yüzyıl ortalarından sonra artık göç alan bir kıta haline gelmeye başlamıştır (Schierup ve Hansen, 2006: 24). Bununla birlikte sömürge topraklarından Avrupa kıtasına göç eden insanlar ise hukuki zeminde vatandaş olarak kabul edilmiştir (Mol ve Valk, 2016: 34). Bu bağlamda yirminci yüzyılda yaşanan iki dünya savaşı neticesinde milyonlarca insanın hayatını kaybetmesinin yanında milyonlarca kişi de göç etmek zorunda kalmıştır. Savaş sonrasında küresel ölçekte verilen milyonlarca insan kaybı özellikle Avrupa’da iş gücü gereksinimini artırmış, 1961 Türkiye-Almanya arasında yapılan İş Gücü Anlaşması örneğinde olduğu gibi uzun vadede milyonlarca insan iş gücü olarak Avrupa kıtasına göç etmeye başlamıştır.

1.2. Göç Kuramları

Daha öncede bahsi geçtiği üzere göçün toplumsal zeminde sosyolojik, ekonomik, siyasal, kültürel perspektifte birçok etkisi bulunmaktadır. Özellikle kadim zamanlarda yaşanan göç hareketleri küresel ölçekte birçok değişim ve dönüşümün fitilini ateşlemiştir. Tekerleğin icadı, yeni keşifler, yazının bulunması, paranın, kâğıdın ve barutun icadı, salgın hastalıklarda kullanılan tedavi yöntemleri gibi birçok yenilik göç hareketleriyle diğer coğrafyalara taşınmıştır (Ak,2021: 1749). 19. yüzyıla gelindiğinde toplumlar göçle ortaya çıkan etkiler göçün bilimsel perspektif ve kuramsal yaklaşımlar ışığında sistematik olarak incelenmesi ihtiyacını beraberinde getirmiştir(Çağlayan, 2006: 1).

Özellikle son elli yıl içinde sosyal bilimciler göç olgusu hakkında sistematik bir şekilde incelemeler yapmış, göç politikaları ve göçün sebep-sonuçlarına dair çözümler aramaya başlamıştır (Ak, 2021: 1751). Bu kapsamda göç hakkında farklı varsayım ve

disiplinler geliştirilmiştir. Göç olgusu ile ilgili yapılan çalışmalarda göçün genel bakış açısıyla makro ve mikro düzeyde gerçekleşen süreçlerin birer etkileşimi olduğunu ileri sürülmektedir. Bu manada iç ve dış göçü düzenleyen yasalar, ekonomik konjonktür ve politik yapı makro düzeyli etmenleri oluştururken, göçmelere ait aktörler mikro tabanlı etkenleri oluşturmaktadır.

Dış göç yani uluslararası göç ise mikro ve makro düzeylerde analiz edilebilmektedir. Buna göre mikro düzeyde yapılan analizlerde göçmenlerin akrabalarının veya tanıdıkları kişilerin yanına göç etmektedir. Yapılan analizlerde ise göçmenler öncelikle karşılaştırma yapmaktadır. Yani bulundukları ülkeyle göç edecekleri ülkeyi karşılaştırarak karar vermektedir. Son olarak makro analizde ise, göçmenler nüfusun fazla ancak emek gücünün az olduğu durumlarda göç hareketine karar vermektedir (Parnwell, 2006; Faist, 2000).

Her bir kuram farklı odaksal zemin üzerinde söylem geliştirmiş ve analiz yapmış olsa da bazı kuramlar birbirini tamamlayıcı niteliğe sahip olabilmektedir. Bu bağlamda göç üzerine geliştirilen bazı önemli kuram ve çalışmaların irdelenmesinde yarar vardır.

1.2.1. Ravenstein Göç Kuramı

Göç konusunda yapılan ilk çalışma ve analizlerden biri 1880’li yıllarda Georg Ravenstein’a uzanmaktadır. Ravenstein’in “**Göç Yasaları (*The Laws of Migration*)**” adlı çalışması, Kraliyet İstatistik Toplumu için hazırladığı kanunlardan oluşur (Sert,2006: 29). Bu çalışmada Ravenstein farklı coğrafi bölgelerin istatistik verileriyle göçün sebepleri üzerinde incelemeler yapmış ve bir takım kanunlar geliştirmiştir.

Ravenstein çalışmasında göçün genellikle sanayileşme ve kentleşmeye doğru kısa mesafeler arasında yaşandığını ancak kentleşme ve endüstrileşmeye bağlı olarak uzun mesafelerde de gerçekleşebileceğini savunmuştur. Bu iki durum Ravenstein’in göç kanunlarının temelini oluşturmaktadır ve bu iki çıkarımın üzerine göç kanunlarını inşa etmiştir. Yani hareket noktası kentleşme ve sanayileşmedir (Çağlayan,2006: 70). Bu bağlamda Ravenstein’in yedi göç kanunu bulunmaktadır. Bunlar;

1. Göç ve mesafe; göçmenler genellikle kısa mesafeli yerlere göç etmektedir. Bu göç hareketinin boyutunu göç edilen yerin sanayileşme ve iş gücü nüfus yoğunluğu belirlemektedir.

2. Göç ve süreçleri; Ravenstein’a göre nüfusu basamaklı bir şekilde azalan bölgeleri göçmenler doldurmaktadır ve bu göçmenler yakın mesafelerden göç eden kişilerden oluşmaktadır.
3. Yayılma ve emme süreci; bu kanuna göre göç tek başına bir amaç olamaz ve insanlar sadece göç etmek için yer değiştirmezler. Göçmenlerin amacı gidecekleri yerlerin kentleşmesi, endüstrileşmesi ve istihdam seviyesiyle paralellik göstermektedir. Bu nedenle yayılma ve emme sürecinin bir amaç paydaşlığı vardır.
4. Göç zinciri; bu kanuna göre her bir göç hareketi bir sonraki göç dalgasını tetiklemektedir. Bu ise zincirleme göçü oluşturarak göç alan yerleri göç veren bir konuma da getirebilmektedir.
5. Doğrudan göç; Ravenstein bu kanunda ilk dört kanundan bağımsız ve farklı yapıda bir göç türünden bahsetmektedir. İlk dört kanunda göçlerin kısa mesafeli olduğundan bahsedilirken bu kanunda göçlerin kentleşme ve sanayileşmeyle paralel olarak uzun mesafelerde de gerçekleşebileceğinden bahsetmektedir.
6. Kır ve kent yerleşimcilerinin farklı yapıda olması; bu kanunda ise kentte yaşayan insanların kırsalda yaşayan insanlara göre göç eğilimlerinin daha az olduğundan bahsedilmektedir.
7. Kadın-Erkek farkı; Ravenstein’ın son kanununda ise kadınların erkeklere göre göç eğilimlerinin daha fazla olduğu belirtilmektedir (Ravenstein, 1885: 198-199).

Genel bir bakış açısıyla incelendiğinde yedi kanunun zayıf ve yüzeysel bir analiz olduğu ayrıca günümüzde daha kompleks yapıda olan göç olgusunu açıklamada yetersiz kaldığı görülmektedir. Ancak bu kanunlar daha sonraki göç çalışmalarına öncülük etme konusunda önemli bir yere sahip olmuştur (Çağlayan, 2006:69).

1.2.2. İtme-Çekme Kuramı

Bu kuram 1966 yılında Everet Lee tarafından geliştirilmiştir. Lee 1966 yılında “**A Theory of Migration**” adlı çalışmasında Ravenstein’a göndermeler yaparak bu yedi kanunun üzerinde on yılların geçtiğini ve artık göç hareketlerinin farklı bir yapıya sahip

olduğunu savunmuştur. Lee'ye (Lee, 1966:49) göre; göç kavramı, zorunlu, gönüllü, iç, dış gibi ayrımlara tek bir olgu olarak ele alınmalıdır. Bu kapsamda Lee göçlerin temel özelliklerini saptamaya çalışmış, göçe konu olan itici ve çekici etkenleri belirlemiştir. Bu noktada Lee'ye göre bireyi bulunduğu yerden iten faktörler ve gideceği yere çeken kuvvetler bulunmaktadır. Lee'nin analizinde bu etkenler (Lee, 1966: 50);

1. Yaşanan yer ile ilgili faktörler,
2. Gidilecek yer ile ilgili faktörler,
3. Karşılaşılan engeller,
4. Bireysel faktörlerdir.

Lee'nin analizi sonucu belirlediği bu faktörler değişkenlik gösterebilmektedir. Yani her itici veya çekici faktör bütün bireyler için aynı olmayabilir ve görecelidir. Bir göçmen için çekici olan durum başka bir birey için itici gelebilmektedir. Bu noktada belirleyici unsur ise bireylerin eğitimi, yaşı, cinsiyeti gibi ayırıcı özellikleridir (Güneş, 2019: 14).

1.2.3. Petersen'in Beş Göç Tipi

Bu kuramı geliştiren Petersen itme-çekme kuramı üzerine odaklanmış ve bu kuramla ilgili temel bir soru sorarak analiz yapmaya çalışmıştır. Bu soru “her insan aynıysa neden bazı insanlar göç ederken bazıları göç etmiyor?”. Petersen bu soruyla birlikte insanları iten ve çeken faktörlerin sebepleri üzerinde çalışarak beş farklı göç tipi belirlemiştir (Petersen, 1958: 258-263). Bunlar;

1. İlkel göçler,
2. Yönlendirilmiş göçler,
3. Zoraki göçler,
4. Serbest göçler,
5. Kitlesele göçler.

1.2.4. Kesişen Fırsatlar Kuramı

Bu kuramdan ilk bahseden kişi Stouffer'dir. Stouffer bu kuramda ana aktör olması nedeniyle bireyi ön plana çıkararak göçmenlerin göç etme sebepleri ve göç etme kararı

üzerinde durmuştur (Çağlayan, 2006: 77). Bu kurama göre göç hareketinde en önemli noktalar; göç mesafesi, göç edilecek yerdeki imkânlar ve fırsatlar ile bu imkân ve fırsatların ne kadar olduğudur (Stouffer, 1940: 846). Bu nedenle göç olgusunda belirleyici faktör göç edilecek yerin kısa mesafeli oluşu ve iş olanaklarıyla doğru orantılıdır.

1.2.5. Merkez-Çevre (Dünya Sistemi) Kuramı

1970'li yıllarda geliştirilen bu kuramın öncüleri; Galtung, Castles, Wallerstein ve Kosack'tır. Wallerstein'a (1998: 20) göre; liberalizm artık zamanını doldurmuş ve liberalizm sonrası döneme girilmiştir. Modern Dünya sistemi kapitalist dünya ekonomilerine dayanmaktadır ve sonsuz sermaye biriktirme eğilimindedir (Wallerstein, 2000: 44-46) Bu durum ise kapitalist-kapitalist olmayan ülkeler arasında etkileşim yaratmaktadır. Bu nedenle çevre olarak isimlendirilen ülkeler için merkez yani kapitalist ülkeler vazgeçilmez bir durumdadır. Ve bu durum çevre ülkelerde merkez ülkeye karşı bir bağımlılık zinciri oluşturmaktadır. Böylece merkez kapitalist ülkelere bilgi ve sermaye akışı sağlamaktadır. Görüldüğü üzere bu kuram Dünya'yı merkez ve çevre olarak ikiye ayırarak bu çerçevede göç olgusunu incelemiştir (Çağlayan, 2006: 78). Geliştirilen bu kuram iş gücü üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu kapsamda merkez-çevre kuramının temel söylemi kapitalist ülkelerin, çevresinde bulunan kapitalist olmayan ülkelerle etkileşime girerek çevreden merkeze doğru bir göç hareketinin yaşanmasına neden olmasıdır (Sert, 2016: 36).

1.2.6. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı

Bu kuram göçmenleri uluslararası iş gücünde etkili birer faktör olarak görülmektedir ve bu göçmenler arasında ilişkiler ağı ile ilgilenmektedir. Ayrıca göçün zaman ve mekânda devamlılığını sağlayan etmenler üzerine yoğunlaşmaktadır (Massey, 1993: 454). Bu kuramı diğer göç kuramlarından ayıran ana söylemi göç hareketlerinin iş gücü veya ekonomik nedenler değil, kaynak ülkedeki göçmenler ile hedef ülke insanları arasında kurulan sosyal ilişkiler ve bu ilişkilerin diğer göçmenlere sirayet etmesidir. Daha basit söylemle göç eden ülkeyle göç alan ülke insanları arasındaki sosyal ilişkiler ağıdır (Ak, 2021: 1754). Bu nedenle Massey'e (Massey, 1993: 449) göre; azalan masraflar ve azalan riskler göçmenler arasındaki ilişkiler ağı ile doğrudan bağlantılıdır. İlişkiler ağı kuramına göre sürecin işleyişi şu şekildedir; göçmenler bir ülkeye göç

ettiklerinde kaynak ve hedef ülke toplumları arasında bir etkileşim ağı kurarlar ve altyapı oluştururlar. Bu etkileşim ve oluşturulan alt yapı kaynak ülkede yaşayan diğer bireyler göç etme olanağı sağlar (Yalçın, 2004: 50). Bu durum ise sürekli bir göç döngüsü halini alır. Ancak durum sosyal uyum anlamında olumlu etki yaratacağı gibi olumsuz durumlara da neden olabilmektedir. Olumlu etkilerinden birisi yeni gelen göçmenlerin hedef ülkeye yumuşak bir geçiş yapabilme fırsatı yakalamasıdır. Diğer taraftan bu geçişi yapamayan göçmenler kendi toplumları içine kapanarak gittikleri toplum ile sosyal uyumdan kaçınıp olumsuz etkilenmesidir (Çağlayan, 2006: 87).

1.2.7. Yeni Ekonomi Kuramı

Bu kuram 1990'lı yıllarda Oded Stark tarafından geliştirilmiştir. . Bu kurama göre göç etmek bireylerin kendi kararlarına yani tek bir kişiye bağlı değil, hane halkının hatta bir toplumdaki bütün bireylerin kararına bağlıdır. Yani göç etme kararı temelde bir “aile stratejisidir” (Stark ve Bloom, 1985: 173-178). Yeni ekonomi kuramı göç hareketlerinin bireysel değil ailevi yani kolektif alınan bir karar olduğunu savunmaktadır. Aynı şekilde göç karar sürecinde etkili olan sadece iş gücü faktörü değil başka nedenlerinde olduğunu savunmaktadır. Bu söyleme göre insanlar kendi ve ailelerinin geçimlerini sağlamakla mükellef olduklarından görece yoksul olan kişilerin göç eğilimleri daha fazladır ve bu durum insanları göç etmeye zorlamaktadır (İnce, 2019: 2593).

1.2.8. Neo-Klasik Göç Kuramı

Neo-klasik göç kuramı yeni sayılabilecek bir göç kuramıdır. Bu kuramda göç olgusu makro ve mikro olarak incelenirken birey ve ekonomi temelli söylemler geliştirmektedir. Bu kurama göre dış göçlerin makro düzeyde temel nedeni kaynak ve hedef ülkeler arasında olan istihdam ve ücret farklarıdır. Bu nedenle göçmenler ücretlerin az olduğu yerlerden daha fazla olan yerlere hareket etmektedir. Ülkeler arasında olan ücret ve istihdam farkına paralel olarak bu göç hareketleri daha yoğun yaşanmaktadır (Massey, 1993: 433).

Neo-klasik kuram mikro olarak incelediği göç olgusunda ise kar, zarar ve risk hesaplamaları üzerine odaklanır. Mikro analizde bireyler rasyonel karar alıcılar olarak varsayılır ve yaşadıkları ülkelerle gidecekleri ülkeler arasında karşılaştırmalı kar, zarar

ve risk analizi yaparak kendileri için en avantajlı ve maksimum kar elde edecekleri yerlere göç ederler.

1.3. Göç Kuramları Perspektifinde Türkiye’de Düzensiz Göç

Türkiye’deki düzensiz göç olgusu göç kuramları çerçevesinde incelendiğinde çoğulcu bir tablo ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle tek bir kuramla değerlendirmek sığ bir sonuç verecektir. Bu durumu somutlaştırmak gerekirse;

- Ravenstein göç kuramı
- İtme-çekme kuramı
- Petersen’in 5 göç tipi
- Kesişen fırsatlar kuramı
- Merkez-çevre kuramı
- Network kuramı
- Yeni ekonomi kuramı
- Neo-klasik göç kuramı, göz önünde bulundurulduğunda hemen hemen bütün kuramların sebep ve sonuçları bakımında Türkiye’de izler taşıdığı görülmektedir.

Yukarıda anlatılan durumun temel nedeni; Türkiye’ye doğru yaşanan düzen göç hareketlerini tek bir yabancı gurubun oluşturmamasıdır. Örnelemek gerekirse Suriye uyruklu yabancıların Türkiye’ye göçü Petersen’in 5 göç tipi ve network göç kuramlarıyla uyumlu iken, Afgan uyruklu göçmenler Ravenstein, merkez-çevre ve neo-klasik göç kuramı ile incelenebilmektedir. Aynı şekilde Pakistan uyruklu düzensiz göçmenler kesişen fırsatlar, merkez-çevre ve neo-klasik göç kuramlarıyla incelenebilmektedir.

Türkiye’ye göç eden yabancıların uyruk çeşitliliği fazla olduğundan, Türkiye’deki düzensiz göç olgusuna tek bir kuram perspektifinden yaklaşmak eksik kalacaktır. Çünkü her uyruğun paydaş olduğu göç sebepleri olduğu gibi birbirinden farklı nedenleri de bulunmaktadır. Bu durum ise Türkiye’deki düzensiz göç olgusunu birçok göç kuramı ile inceleme gereksinimi yaratmaktadır. Fakat Türkiye’de bulunan düzensiz göçmenlerin uyrukları, göç etme nedenleri bütüncül bir şekilde göz önüne alındığında Petersen’in 5

göç tipi kuramı diğer göç kuramlarına göre daha açıklayıcı ve kapsamlı sonuçlar verebilir.

1.4. Göç Çeşitleri

Göç çeşitlerini incelemekten önce göç sürecinde öne çıkan üç kavramı irdelemekte fayda vardır. Bunlar; kaynak ülke, transit ülke ve hedef ülke kavramlarıdır.

- I. Kaynak Ülke:** Göç edecek birey ya da toplulukların sınırlarından ilk çıkış yaptığı ülke olarak tanımlanabilir. Örnek olarak Suriye, Afganistan, Pakistan ve Bangladeş kaynak ülke olarak gösterilebilir.
- II. Transit Ülke:** Göç sürecindeki birey veya toplulukların kaynak ülke ve hedef ülke arasındaki geçiş güzergâhlarında bulunan ülkelerdir. Mesela İran ve Türkiye transit ülke konumundadır.
- III. Hedef Ülke:** Birey veya toplulukların, sınırları içinde yerleşmeyi planladıkları ülke olarak tanımlanabilir. Örnek vermek gerekirse Türkiye hedef ülkedir

Bu tanımlar doğrultusunda Türkiye'nin hem hedef hem de transit ülke konumunda olduğu fark edilebilir. Bu durumun en önemli nedeni Türkiye'nin bulunduğu coğrafi konumdur (Akçadağ, 2012;1, İçduygu ve Aksel, 2012: 13). Özellikle Avrupa kıtasına göç etmek isteyen göçmenler Türkiye'yi transit ülke olarak kullanmaktadır. Ancak Avrupa kıtasına geçmeyi başaramayan göçmenler için transit ülke konumunda olan Türkiye bu defa hedef ülke konumuna dönüşmektedir.

Bu bağlamda göç olgusunu irdelerken göçün sebepleri bakımından birçok türü mevcuttur. Bu göç türleri konularına göre farklılık göstermektedir. Bunlar;

- Sınır esasına dayalı göç,
- Legal ve İllegal oluşuna göre göç,
- Gönüllük esasına göre göç,
- Süre esasına göre göç,
- Konusuna göre göç

şeklindedir (Barışık,2020;4-13).

1.4.1. Sınır Esasına Dayalı Göç

Bir ülkeyi başka bir ülkeden ayıran en temel fiziki faktör sınırlarıdır. Bu nedenle sınır hattı bir ülkenin toprak bütünlüğü ve egemenliği için vazgeçilmez unsurdur. Öyle ki “uluslararası” kavramının kullanılmasının temelinde de bu sınır hatları yatmaktadır. Aynı şekilde sınır esasına dayalı göçün de çeşitliliğini ülkelerin sınır hatları oluşturmaktadır.

1.4.1.1. Dış Göç

Dış göç; insanların sürekli ya da geçici süreliğine yerleşmek amacıyla bireysel veya toplu olarak yaşadıkları ülke sınırını aşarak başka bir ülkenin sınırları içerisine doğru hareket etmesidir (Koçak ve Terzi, 2012: 172). Dış göç literatür de “uluslararası göç” olarak da adlandırılmaktadır. Dış göç özellikle kaynak ülkelerde ki genç nüfus tarafından gelecek kaygısı, ekonomik sorunlar ve daha refah yaşam isteği nedeniyle, yapılmaktadır. Özellikle içinde bulunduğumuz küreselleşme sürecinde teknolojinin ve kitle iletişim araçlarının gelişmesinin yanında popüler kültürün yayılması dış göç oranında bir artışa neden olduğu çok açıktır. Sonuçları bakımından hem kaynak hem de hedef ülkelerde uzun vadede en olumsuz etki bırakan göç türü dış göçtür. Dış göç insanlığın tarih sahnesine çıktığından beri var olan bir olgudur ve varlığını sürdürmeye de devam edecektir. Ancak tarihin hiçbir döneminde günümüzde olduğu kadar küresel bir sorun haline gelmemiştir. Son yıllarda artan dış göç devletlerin sorunu olmaktan öteye giderek artık küresel bir sorundur. Çünkü dünya nüfusunda hiç de azımsanmayacak bir dış göç oranı mevcuttur. Uluslararası Göç Örgütü verilerine göre 2019 yılı itibarıyla dünya üzerinde dış göç oranı artık 272 milyona dayanmıştır ve bu sayı dünya nüfus oranının %3,5’ine tekabül etmektedir. Ayrıca göçmenlerin %62,4 ‘ü 25-39 yaş aralığında bulunmaktadır. Aynı rapora göre en çok göç veren ülke Hindistan, en çok alan ülke ise Amerika Birleşik Devletleridir (IOM; World Migration Report: 2-22).

1.4.1.2. İç Göç

İç göç; bir ülkenin sınırı içerisinde yaşayan insanların bireysel ya da toplu olarak aynı ülke sınırları içerisinde başka bir coğrafya’ ya doğru sürekli ya da geçici süreliğine yerleşmek amacıyla yaptığı nüfus hareketliliğidir (Koçak ve Terzi 2012: 169). İç göçler

farklı amaçlarla yapılabilir. Bunlar çalışmak, eğitim, sağlık, turizm şeklinde olmaktadır. Bu nedenle nüfus hareketliliği ülke sınırları içerisinde kaldığından, ülkenin nüfusunda bir değişikliğine neden olmaz, yalnızca bölgeler arası nüfusta bir değişiklik meydana getirir. Bu ise o bölgelerde nitelikli iş gücü, sermaye ve hammadde eksikliği olarak ortaya çıkar (Akan ve Aslan,2008; 16). İç göç üç şekilde kendini göstermektedir. Bunlar;

- Kentsel veya kırsal yerleşim yerlerinden, büyük kentlere doğru olan göç,
- Kırsal yerleşim yerlerinden il merkezine doğru olan göç,
- Kırsal kesimden, kendi kasaba, ilçe veya küçük bir kente göç

şeklindedir (Akgür, 2012: 52-53).

1.4.2. Legal ve İllegal Oluşuna Göre Göç

Her ülkenin farklı göç yasaları ve prosedürleri bulunmaktadır. Ancak bazı durumlar hemen hemen her ülke için aynıdır. Örnelemek gerekirse ülkeler kendi sınırlarından geçiş ve ülkelerinde kalış için yabancı uyruklu kişileri vize veya oturma izni gibi belirli prosedürlere tabi tutmaktadır. Bu noktada legal veya illegal göç ayrımı diğer bir deyişle düzenli ve düzensiz göç kavramları oluşmaktadır.

1.4.2.1. Legal Göç (Düzenli Göç)

Düzenli yani legal göç; bir kişi veya topluluğun bulunduğu ülke sınırlarından geçici ya da devamlı kalmak amacıyla veya transit olarak geçmek maksadıyla, başka bir ülkenin sınırları içerisine o ülkenin yasal prosedürlerine uygun bir biçimde girmesi, o ülkede kalması veya o ülkeden transit olarak geçmesi anlamına gelir. Diğer yandan 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na göre düzenli göç; yabancıların yasal yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını ve Türkiye'den çıkışını ifade etmektedir (6458 sayılı YUKK; md.3). Düzenli göç vize, ikamet izni, çalışma izni gibi prosedürler ile yapılan bir göç türüdür. Vize, ikamet izni ile çalışma izni genellikle geçici süreliğine verilen ve veren ülke de veriliş süresi boyunca yasal kalış hakkı sağlayan izin türleridir. Özellikle vize ve ikamet izni; turizm, eğitim, sağlık, konferans, bilimsel araştırma gibi durumlar için düzenlenmektedir. Bunların dışında

sığınma amacıyla göç eden kişilere veya topluluklara verilen uluslararası koruma statüsü de veren ülkede yasal kalış hakkı sağlar ve süresizdir.

1.4.2.2. İllegal Göç (Düzensiz Göç)

Düzensiz göç' ün tanımına düzenli göçü tersten okuduğumuzda ulaşabiliriz. Düzensiz göç; bir kişi veya topluluğun bulunduğu ülke sınırlarından geçici ya da devamlı kalmak amacıyla veya transit olarak geçmek maksadıyla, başka bir ülkenin sınırları içerisine o ülkenin yasal prosedürlerine uygun olmadan, girmesi, kalması veya o ülkeden transit olarak geçmesi anlamına gelir. Düzensiz göç, 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunun da yabancıların yasa dışı yollardan Türkiye'ye girişi, Türkiye'de kalışı, Türkiye'de izinsiz çalışması ve Türkiye'den çıkışı olarak tanımlanmıştır (6458 sayılı YUKK; md.3). Düzensiz göçmen kavramını sadece o ülkeye yasal prosedürü uygulamadan giren kişi olarak tanımlamak eksik kalacaktır. Çünkü düzenli ve düzensiz göç arasında aslında organik bir bağ mevcuttur. Bir göçmen bir ülkeye düzenli bir şekilde girdikten sonra o ülkenin kontrol ve denetim zafiyetinden dolayı düzensiz göçmen konumuna da düşebilmektedir. Örneğin bir ülkeye düzenli göçmen olarak vize alıp giden kişi, vize süresi bittikten sonra eğer hala o ülkede kalmaya devam ediyorsa artık düzensiz göçmen konumundadır demek doğru olacaktır. Bu çalışmamızda ağırlıklı olarak düzensiz göç türü üzerinde duracağız.

1.4.3. Gönüllülük Esasına Göre Göç

Her göçün zorunlu yapıldığını söylemek yanlış ve eksik kalmaktadır. Çünkü göçmenlerin hepsi güvenlik veya kötü ekonomik şartlar nedeniyle göç etmemektedir. Bazı göçmenler muhtelif nedenlerle kendi isteklerine bağlı olarak göç yolunu seçmektedir.

1.4.3.1. Gönüllü Göç

Gönüllü göç insanların kendi istekleriyle daha iyi bir gelecek, refah düzeyi daha yüksek bir yaşam tarzı amacıyla başka bir ülkenin sınırları içerisinde sürekli veya süresiz olarak yaşamak için yerleşmeleridir (Akgür,2012: 52). Gönüllü göçü belirleyen unsurlar daha iyi yaşam standartları, daha iyi iş olanakları, ülke sınırlarının genişlemesi, özellikle ABD ve Avrupa ülkelerinde insanların emekli olduktan sonra geri kalan ömürlerini daha iyi şartlarda geçirmek istemesi vs. olarak sıralanabilir.

1.4.3.2. Zorunlu (Güdümlü) G

Zorunlu göç özellikle günümüzün bir gerçeği haline gelmiştir. Zorunlu göç adından da anlaşılacağı üzere insanların istemeden ve tercih hakkı olmadan yapmaya mecbur kaldıkları ve mecbur bırakıldıkları g türüdür (Akkayan, 1979: 23). Zorunlu göçün nedenleri oldukça fazladır. Bunlar; savaşlar, kargaşalar, i çatışmalar, etnik ve sosyolojik nedenler, siyasi ve ekonomik sorunlar, kıtlık, doğal afetler, çevresel sorunlar vs. sıralanabilir. Günümüz modern zamanında her yıl yüzbinlerce insan zorunlu göçe maruz kalmaktadır. Temelde ki özelliklerine bakacak olursa aslında zorunlu göç insanlık tarihiyle birlikte var olmuş bir g türüdür. İlk ağlardan günümüze kadar doğal afetler, açlık, güvenlik gibi nedenlerle yapılan göçler zorunlu göç kategorisinde değerlendirilebilir. rnek vermek gerekirse kavimler g de zorunlu bir g türüdür (zyakışır,2013: 11).

1.4.4. Süre Esasına Göre G

G hareketlerinin çoğunu devamlı göçler oluştururken, mevsimlik yani kısa süreli glerde yapılmaktadır. Süreli göçler ekseriyetle gönüllülük esasına bağlı olarak göçmenlerin farklı nedenlerle geri dönmek üzere g etmelerinden oluşur. Göçmenler amaçlarına ulaştıktan sonra kaynak ülkeye geri dönmektedir.

1.4.4.1. Devamlı G (Sürekli G)

Devamlı g adından da anlaşılacağı üzere insanların çeşitli nedenlerle bulundukları coğrafyada başka bir coğrafya'ya temelli yerleşmek ve hayatlarını orada idame etmek amacıyla yaptıkları nüfus hareketliliğidir (Barışık,2020: 11). Devamlı g içinde farklı nedenler barındırır. İnsanlar devamlı g kendi istekleriyle yapabilecekleri gibi (daha iyi bir hayat, eğitim vs.), devamlı ge mecbur da kalabilirler(savaşlar, doğal afetler, siyasi ve ekonomik sebepler vs.). Son yıllarda dünya genelinde artan g aslında hem düzensiz hem de devamlı ge örnek verilebilir. Akdeniz ve Ege Denizinde görülen g hareketliliği insanların süreli değil bundan sonraki hayatlarını Avrupa Kıtasında geçirmek istemelerinin bir nedeni olarak hem devamlı hem de düzensiz göçe örnek teşkil etmektedir.

1.4.4.2. Mevsimlik Göç (Sezonluk Göç)

Mevsimlik göç isminden de anlaşılacağı gibi yılın belirli dönemlerinde yapılan ve süreklilik ihtiva etmeyen göç türüdür. Mevsimlik göçün niteliği gidilen zaman ve mekâna göre farklılık gösterir. Genellikle turizm ve çalışmak amaçlı yapılan bir göç türüdür. İnsanların turizm sezonunda tatile gitmeleri veya hasat zamanı tarım ürünlerinin hasadın da çalışmak için yapılan nüfus hareketliliği mevsimlik göçe örnek gösterilebilir (Koçak ve Terzi, 2012: 170) Mevsimlik göç kendisini belirli sektörlerde gösterir. Turizm, tarım, inşaat, hayvancılık, madencilik bunlara örnek verilebilir. Bu gibi sektörler yılın belirli dönemlerinde faaliyetlerine başlar ve sezon bittiğinde mevsimlik olarak göç eden nüfus geri dönmeye başlar. Bu kapsamda mevsimlik göç eden kişilere geçici göçmen olarak da adlandırılabilir.

1.4.5. Konusuna Göre Göç

Yapılan her göçün bir sebebi ve konusu bulunmaktadır. Konusuna göre göç türleri incelendiğinde temelinde ekonomik faktörlerin bulunduğu görülmektedir. Bu nedenle göç hareketleri değerlendirildiğinde ekonomik kaygıların önemi göze çarpmaktadır.

1.4.5.1. Beyin Göçü

Beyin göçü; bir ülkede eğitim almış, yetenekli, yetişmiş, kalifiye bireylerin iş sıkıntısı, düşük ücret veya daha iyi bir iş arzusu, gelecek kaygısı gibi nedenlerle bulunduğu ülkeden başka bir ülkeye geçiş yapması olarak tanımlanabilir (Özyakışır, 2013: 9). Beyin göçü özellikle az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde uzun vadede büyük sorunlar yaratmaktadır. Bu ülkelerde kalifiye ve üst düzeyde yetişmiş bireylerin kayıpları ülkelerin eğitim, siyasi, ekonomik, kültür, sanat, bilim açısından daha da gerilemesine neden olmakla birlikte yeni nesillerin daha kaliteli bir eğitim sisteminde yetişmesinin de önüne geçmektedir. Beyin göçünün kaynak ülke de yarattığı bir diğer sorun ise o ülke de özellikle teknoloji eksenli AR-GE çalışmalarının aksaklığa uğraması ve uzun vade de durma noktasına gelmesidir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre sadece 2019 yılında Türkiye’den 330.289 kişi yurt dışına göç etmiştir. Beyin göçleri Avrupa kıta ülkelerine ve ABD’ye doğru yapılmıştır (www.tuik.gov.tr. 02.07.2019). Son 30 yıllık dilimde teknolojinin daha da gelişmesiyle hızlanan

küreselleşme süreci, kitle iletişiminin artması özellikle beyin göçünü hızlandıran bir etken olarak belirmektedir.

1.4.5.2. Emek Göçü

Emek göçü; emeğin, sermaye ve ücretin daha az olduğu yerden daha fazla olan yer doğru kaymasıyla gerçekleşen bir göç türüdür. Emek göçü genellikle istihdam ve ücretlerin yetersiz olduğu noktada kendini gösterir. Mesela Almanya ve Türkiye arasında imzalanan 31 Ekim 1961 tarihli iş gücü antlaşması emek göçüne örnektir. Bu antlaşmayla birlikte 1960 ve 70’li yıllarda Türkiye’den Almanya’ya göç eden Türk göçmen sayısı on binlerle ifade edilebilir. Günümüze gelindiğinde ise Almanya’daki Türk göçmen sayısı 3 milyonun üzerindedir.

Göç olgusuna türleriyle birlikte bir bütün olarak yaklaşıldığında birçok göç türünün aslında iç içe geçmiş bir yapıya sahip olduğu ve sebepleri bakımından birbirinden ayırmanın güçlüğü dikkat çeker. M.S 350-800 yılları arasında yaşanan kavimler göçünü ele alınırsa; Kavimler göçü zorunlu bir göç müdür, devamlı bir göç müdür yoksa hem devamlı hem de zorunlu göç müdür? Bu noktada yaşanan bazı göç hareketlerini tek bir tür ile açıklamak güçtür.

1.5. Göçün Nedenleri

Yapılan göç tanımları incelendiğinde hemen hepsinin nedenlerinin ya aynı ya da benzer olduğu aşîkârdır. Bu bağlamda göç olgusu çeşitleriyle birlikte bütüncül olarak ele alınıp, küreselleşme süreci de göz önünde bulundurulduğunda göçün temel nedenleri olarak;

- Güvenlik,
- Siyasi nedenler,
- Ekonomik sebepler,
- Savaşlar, iç çatışmalar ve kaos,
- Etnik sorunlar,
- Daha iyi yaşam standardı arzusu,
- Gelecek kaygısı,

- Küreselleşme süreciyle artan ve yayılan kitle iletişimin göç etme noktasında bireylere cesaret vermesi olarak toparlanabilir.

Yukarıda belirtilen nedenler ülkeden ülkeye farklılık gösterse de en itici sebebin ekonomik nedenler olduğu söylenebilir. Bu kapsamda göç rotaları ekseriyetle ekonomik olarak az gelişmiş coğrafyalardan daha çok gelişmiş ülkelere doğru yapılmaktadır. Göçmenlerin birincil tercihleri hedef ülkenin sosyolojik, kültürel veya siyasi yapısı değil ekonomik ve istihdam durumudur. Hedef ülkedeki iş ve ücret beklentisi göç rotalarında belirleyici ve karar verme konusunda hızlandırıcı bir unsur olmaktadır (Özyakışır, 2013: 15).

Göç hareketliliğinde belirleyici olan ve karar verme sürecini hızlandıran bir diğer önemli etken ise insanların güvenlik endişeleridir. Az gelişmiş ülkelerde yaşanan savaşlar, darbeler, iç karışıklıklar, kaos ortamı, işgaller, etnik ve dini baskılar gibi belirli bir süreci kapsayan durumlar insanları güdümlü yani zorunlu göçe yönlendirmektedir. Bu durumlara son 25 yılda küresel terörizm de eklenmiştir. Afganistan'da yaşanan Sovyetler Birliği işgali, Taliban rejimi baskıları, Amerika Birleşik Devletleri işgali, küresel terörizm faaliyetleri, etnik sorunlar ve iç karışıklık nedeni ile Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin 2021 Küresel Trendler raporuna göre yaklaşık üç milyon Afganistanlı göç etmek zorunda kalmıştır (UNHCR, 2021: 2). Bu sayı göç ederek kayıt altına alınan Afganistanlı göçmenlere aittir. Kayıt dışı olan Afganistanlı düzensiz göçmenler de göz önünde bulundurulduğunda sayı bir hayli artmaktadır. Aynı rapora göre savaş, baskı, şiddet nedeni ile küresel ölçekte göçe zorlanan kişi sayısı ise 2021 yılının sonunda yaklaşık 89,3 milyon kişidir (UNHCR, 2021: 4).

Güvenlik endişesi nedeni ile zorunlu göçe maruz kalan kişiler sadece modern zamanın bir gerçeği değildir. Bu göç hareketliliği insanlık tarihi boyunca süregelen bir durumdur. İlk çağda yaşanan kavimler göçü, orta çağ imparatorluklarının fetih mücadelesi sonucunda ortaya çıkan göç hareketleri, yaşanan I. ve II. Dünya Savaşları ardından yaşanan göçler bu duruma örnek teşkil etmektedir. Bu nedenle her insan kendisinin veya atalarının göç hareketiyle mevcut yaşam alanına yerleşmiştir denilebilir.

Bununla birlikte son yüzyıl incelendiğinde küreselleşme süreci hızlanmış ve buna bağlı olarak dünya daha küçük bir forma bürünmüştür. Teknolojinin gelişmesiyle

birlikte kitle iletişim araçları hayatın bir parçası olmuştur. Farklı coğrafyalarda bulunan farklı kültürlerle sahip toplumlar birbirleriyle daha kolay ve yakın ilişkiler kurarak bu küreselleşme sürecinde adeta katalizör işlevi görmüştür. Yabancı toplumlarla iletişim içinde bulunan ve özellikle internet üzerinden diğer toplumların iş gücü ve refah düzeyine, yaşam şekline, sosyal devlet uygulamalarına ayrıca daha güvenli olarak gördüğü ülkelere bir özenti duymaya başlayan potansiyel göçmenlerin göç hareketlerinde karar verme süreci hız kazanmıştır. Tarihte yaşanan göçler ile günümüz küresel düzeyde gerçekleşen göçün farklılıkları bu noktada kendisini göstermektedir. Kadim zamanlarda yapılan göçlerde insanlar göç ettikleri coğrafyalar hakkında hiçbir bilgiye sahip olmayıp, göç ettikleri yerlerde kendilerini ne gibi durumların beklediğini bilmeyip, sadece kendi kriterlerine uygun yaşam alanı bulana kadar bu göç yolculuğuna devam etmekteydiler. Ancak günümüzde teknolojinin muazzam bir hızla gelişmesi hasebiyle insanlar internet aracılığıyla hangi ülkeye göç edeceklerini seçebilmekte hatta göç ettikleri ülkeler hakkında çok detaylı bilgilere ulaşabilmekle birlikte bu ülkelerde kendilerini ne gibi durumların beklediğini bilmektedirler.

Ekonomik ulusçuluğun sonu (Gorz, 2001: 20) olarak tanımlanan küreselleşme süreci özellikle iş gücü piyasasında emek gücünün daha hızlı ve kıtalararası yer değişimine zemin hazırlamıştır. Temelinde iş gücü maliyetlerinin düşürülmesi olan bu durum iktisadi koşulların değişmesiyle birlikte özellikle gönüllü göç kapsamında insanların farklı ülkelere kaymasına neden olmuştur. Küreselleşme süreciyle birlikte uluslararası sistemde sermayenin serbest dolaşımının aksine emek gücünün sınırlandırılması uzun vadede düzensiz göçe zemin hazırlayarak özellikle ulus-devlet yapısını korumak isteyen ülkeler nezdinde kontrolü güç bir duruma sürüklemiştir.

1.6. Göçün Sonuçları

Göç hareketlerinin nedenleri olduğu gibi sonuçlarının da bulunduğu şüphesizdir. Çünkü göç sadece coğrafi bir yer değişikliği değildir. Ardından birçok sonuç doğuran sosyolojik bir olgudur. Bu nedenle göçün sonuçlarının sadece ülkeler üzerinde olduğunu söylemek mümkün değildir. Bilhassa etki ve sonuçları göçmenler üzerinde oluşmaktadır. O nedenledir ki göçmenlerin üzerindeki bu sonuçlar süreç içinde ülkeleri etkilemekte ve mikro düzeyden çıkarak makro seviyede neticeler vermektedir. Bu kapsamda göç insanlar üzerinde travma yaratan psiko-sosyal bir süreç, acı ve matem

durumu olarak da değerdendirilebilir (Gürcan, 2007: 201-202). Ancak göçün yapısına göre neticelerde de farklılıklar görölmektedir. Şöyle ki iç göç ile dış göçün etkileri ve sonuçları hem insanlar hem de ölkeler bağlamında aynı değildir.

Göçün sonuçlarını göç hareketine doğrudan veya dolaylı bir şekilde müdahil olmuş her ölkö için irdelemek daha anlamlıdır. Bu kapsamda göçün sonuçları kaynak, hedef ve transit ölkeler için incelendiğinde her ölkö için farklı neticeler yarattığı görölmektedir. Bunun nedeni ölkeler arasında politika, ekonomi, psiko-sosyal ve kültürel farklılıkların bulunmasıdır.

Bununla birlikte göçün sonuçları incelenirken sadece olumsuz sonuçlarının bulunduğu gibi bir yanılsama söz konusu olabilmektedir. Aksine göçün ölkeler arasında sadece olumsuz sonuçları bulunmamaktadır. Göç hareketleri ekonomik olarak iş gücü, sermaye, döviz akışı, kültürel etkileşim ve yeni fırsatlar anlamında bazı avantajları da beraberinde getirmektedir.

Kaynak ölkelerde yaşanan göç hareketlerinin en büyük nedenlerinden birisi şüphesiz istihdamın yetersizliğidir. İş gücü açığının olduğu ölkelere doğru yapılan göç, sadece işsizlik yaşayan insanları değil, hali hazırda çalışan aktif insanları da göç etme konusunda düşündürmektedir. Özellikle istihdam açığının bulunduğu Avrupa ölkelerinde daha iyi yaşam standartları ve daha iyi ücret cezbedici olmaktadır. Bu nedenle kaynak ölkelerden yalnızca iş bulma sorunu yaşayan kişilerin göç ettiğini söylemek pek gerçekçi olmamaktadır. Batıda iş gücü eksikliği ve daha iyi yaşam koşullarının çekiciliği ile yapılan göçlere paralel olarak kaynak ölkede emek gücü açığı ortaya çıkmaktadır. Kaynak ölkelerin yapıları incelendiğinde tarım ve hayvancılığa dayalı ekonomilerinin olduğu da göz önüne alındığında sektörde oluşan bozulmalar, iş gücünün azalması, ölkö kalkınmasının yavaşlaması ve ekonomide yaşanan dezenformasyonlar kaçınılmaz olacaktır. Bu ise ölkede yaşanan göç hareketlerini yeniden tetikleyip kısır bir döngüye neden olacaktır (Tekeli, 2011: 180). Bu bağlamda genç nüfus sayısında gerileme, nitelikli ve kalifiye personel eksikliği gibi birçok sonuç ortaya çıkmaktadır. Fakat aynı göçmenlerin hedef ölkede çalışıp kendi ölkelerine döviz girdisi sağlaması bu durumun avantajlarından biri olarak görölebilir. Bununla birlikte hedef ölkede vasıfsız ve teknik donanımı olmayan göçmenler iş gücü piyasasına ve endüstriye hemen entegre olamamaları neticesinde tarım ve hayvancılık sektörlerine

yönelmektedir. Bu durum ise hedef ülkede açık işsizlik sorununu beraberinde getirmektedir (Taşcı, 2007: 191). Fakat yeni ve aktif iş gücü, genç, yetişmiş, kalifiye ve teknik donanıma sahip göçmenler ise hedef ülkelerin birer kazancı olarak kendini göstermektedir.

Göçün ekonomik sonuçlarının yanında önemli bir diğer sonucu ise toplumsal ve kültürel sonuçlarıdır. Daha önce de söylendiği üzere göç sadece coğrafi bir yer değişikliği değildir. Göç eden bir kişi sadece kendisini ya da ailesini hedef ülkeye taşımamaktadır. Aynı zamanda geldiği ülkenin kültürel dokusunu, dini değerlerini, örf ve adetlerini de beraberinde götürmektedir. Bu ise hedef ülke vatandaşlarıyla göçmenler arasında kültürel bir alış-verişe neden olmaktadır (Doğan, 2002: 202). Bu sonuç bazı akademisyenlerce kültürel erozyon olarak adlandırılrsa da bazı kesimlerce kültürel zenginlik olarak addedilmektedir. Bu kapsamda kültürel etkileşimlerin sonucunun erozyon mu yoksa zenginlik mi olduğunu hedef ülkenin kültür yapısı ile göçmenlerin kültürel giriftlerinin benzerlik derecesi belirlemektedir. Her iki toplum benzer kültürel özelliklere, dini değerlere sahip olduğu takdirde göçmenler ile yerel halk arasındaki uyum, iletişim ve entegrasyonun daha kolay ve kısa vadede olacağı söylenebilir. Aksi durumda ya da ulus-devlet yapısının hâkim olduğu ülkelerde bu süreç daha sancılı ve uzun vadeli yaşanabilmektedir. Fakat her iki durumda hedef ülkede kültürel bir etkileşim yaşanarak, ileriki süreçte yaşanacak değişim ve dönüşümlere zemin oluşmaktadır (Tümtaş ve Ergun, 2016: 1352). Bu sebeple kültürel alış-verişin en kolay ve kısa yolu göçtür denilebilir. Çünkü göçün temelini oluşturan ana öge insandır.

Göç alan ülkelerde görülen uzun dönemde ki değişim ve dönüşüm sadece kültürel yapıda kendini göstermemektedir. Siyaset, ekonomi, bilim, sanat, akademik çalışmalar gibi birçok alanda görülebilmektedir. Bugünün dünyasının önemli bir yere sahip olan birçok kişi incelendiğinde aslında ya kendisinin ya da ailesinin göçmen olduğu görülebilmektedir. Bu duruma örnek vermek gerekirse; Nobel ödüllü ünlü fizikçi Albert Einstein Yahudi asıllı bir göçmendir ve Nazi baskılarından kurtulmak için Amerika'ya göç etmek zorunda kalmıştır, Apple'ın kurucu ortaklarından olan Steve Jobs Suriye asıllı göçmen bir aileden gelmektedir, Prof. Dr. İlber Ortaylı Kırım göçmeni bir ailenin çocuğudur, Türkiye Cumhuriyeti'nin onuncu Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer Selanik göçmeni bir aileden gelmektedir, Amerika Birleşik Devletleri'nin kırk dördüncü Başkanı Barack Hussein Obama Kenya asıllı göçmen bir aileye mensuptur.

Daha önce izah edildiği üzere kültürel etkileşimin sonucunda hedef ülkenin karşılaşacağı iki alternatif (kültürel erozyon ya da kültürel zenginlik) durum söz konusu olmaktadır. Ancak aynı konuda kaynak ülke özelinde alternatifli sonuçlar görülememektedir. Bunun nedeni kaynak ülkede kültürel etkileşim ya da zenginliği oluşturacak bir durumun olmamasıdır. Göç veren ülkelerden kültürel bir tahliye söz konusu olmaktadır. Bu durumun sonuçları uzun bir süreç sonrasında görülebilir. Genç nüfusun göçüyle birlikte zaman içinde yaşlı nüfusta görülen vefatlar, kaynak ülkenin kültürel dokusunu, dini değerlerini, örf ve adetlerini unutulmaya mahkûm edeceği gibi yukarda örneklenen birçok önemli isim gibi ülkenin sahip olduğu potansiyel istidatların kaybolmasına neden olacaktır.

Göç hareketlerinin bir diğer sonucu ise kentlerin fiziki yapısında oluşan değişimler ve iskân sorunudur. Kent yapısında ki değişimler sistematik şekilde göç alan ülkelerde daha belirgin görülmektedir. Göç yoğunluğunun kontrol edilebildiği durumlarda kentsel yapıda gözle görülür bir sorun yaşanmazken göçün kontrol edilemediği bir başka değişle kitlesel göç akınlarında kent yapısında dezenformasyonlar görülmektedir. Yaşanan nüfus hareketliliği sebebiyle oluşan konut ihtiyacının karşılanması noktasında sorunlar yaşanmaktadır. Göçmenler kent koşullarına uygun konutlara sahip olamadığından bu sorunun çözümünü kendi barınaklarını kendileri yaparak yani gece kondu inşa ederek çözmeye çalışmaktadır (Başel, 2006: 304). Bu ise uzun vadede nitelsiz gecekondulardan oluşan yoksul kesimin bulunduğu yerler haline gelerek kentlerin kenar mahalleleri olarak tabir edilen alanlar oluşturmaktadır. Ancak zaman içinde kentlerin büyümesiyle bu gecekondular şehir merkezlerinin içinde kalmaktadır. Bu durum kentlerde formel olarak bozulmalara neden olmaktadır (Balcıoğlu, 2007: 89).

Göçler ile başlayan nüfus artışı ve kentsel dönüşüm beraberinde kentsel yoksulluğu da getirmektedir. Kentsel yoksulluğu yalnızca düşük gelir seviyesi ile ilişkilendirmek yanlış olur. Kentsel yoksulluk düşük gelir seviyesinin yanında kentsel yaşamda dışlanmışlık, düşük statüde bulunmak, kentin nitelsiz alanlarında yaşamak, bazı sosyal haklara ulaşma da zorluk yaşamak (eğitim, sağlık, hukuki haklar vs.), belediyelerin kentlere sağladığı hizmetlerden faydalanamamak, yaşam alanında güvenlik sorunu yaşayarak şiddete açık olmak gibi durumlarla da ilişkilidir (Tekeli,

2000: 145). Bu nedenle göçlerin gözle görülür sonuçları kırsal alanlardan çok kentsel yaşamda daha belirgin seviyededir.

Göç hareketlerinin hedef ve kaynak ülke üzerinde ki sonuçları değerlendirilirken göç rotasında kullanılan transit ülkeler üzerindeki sonuçlarına da değinmek gereklidir. Transit ülke her ne kadar nihai hedef olmasa da göçmenler tarafından bırakılan ayak izleri taşımaktadır. Sonuç itibariyle göçmenler tarafından yasadışı olarak sınırları ihlal edilmiş olan transit ülkeler bir bakıma göçmenler için konaklama ve bekleme alanı olmaktadır. Transit ülkeyi geçerek hedef ülkeye ulaşmak isteyen göçmenler uygun ortamı, hava ve iklim şartlarını transit ülkede beklemektedir. Bununla birlikte transit ülke ülkede iş gücü piyasasına entegre olarak para biriktirmeyi amaçlayan göçmenler de çoğunluktadır. Transit ülkede belirli bir süre kalan göçmenler bu süre zarfında barınma, beslenme, çalışma, sağlık gibi ihtiyaçlarını karşılayarak uyum sağlaması esastır. Özellikle ailesi ile birlikte göçmen durumunda olan kişiler için transit ülkede konaklamak zor bir süreç olmaktadır.

Transit ülkeler için sonuçlardan biri gelen göçmenlerin hangi amaçla geldiğinin bilinmemesi ve kontrolünün sağlanamamasıdır. Bu noktada transit ülkeler için göç rotasında bulunmak güvenlik sorunu yaratmaktadır. Küresel terörizmin bulunduğu zamanımızda transit ülkeler için bu büyük sonuçlar doğurabilmektedir. Bunun yanında bir diğer sonuç ise özellikle transit ülkelerin sınırlarında insan kaçakçılığının adeta sektör haline gelmesidir. İnsan kaçakçılığı ile mücadele transit ülkelerin enerjisini yoğunlaştırdığı konulardandır. Türkiye Cumhuriyeti üzerinden örneklemek gerekirse coğrafi özellikleri nedeni ile hem doğu hem de batı sınırında (Ege denizi) insan kaçakçılığı ile mücadele edilmektedir. Özellikle Türkiye'yi transit ülke olarak kullanıp Ege denizinden Avrupa geçmeye çalışan göçmenlerin yaşadıkları dramlar, hayatını kaybeden insanlar azımsanacak düzeyde değildir.

İKİNCİ BÖLÜM

DÜZENSİZ GÖÇ

“Düzensiz göç” terimi kavramsal bir tartışma sonucu kullanılmaya başlanmıştır. Daha önceleri yasadışı göç veya illegal göç olarak adlandırılırken bu terimlerin kriminalize çağrışımlar yapması, terim olarak uluslararası düzeyde bir düzenlemeyi gerekli kılmıştır.

2.1. Kavramsal Tartışma

Yasadışı veya illegal göç terimi ekseriyetle kabul görmeyen bir kavram olarak tartışılmaktadır. Özellikle Uluslararası yapılarca yasadışı ya da illegal göç terimleri tercih edilmemektedir. Bu kapsamda 1975 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’na, BM ilgili organları ve tüm uzman kurumlarca düzensiz veya belgesiz göçmen teriminin kullanımı zorunlu kılınmıştır (www.unhcr.org, 20.09.2022). Bu minvalde 2006 yılında Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisinde (PACE) alınan 1509 sayılı kararda meclisin yasadışı göçmen veya belgeleri olmayan göçmen yerine düzensiz göçmen terimini kullanmayı tercih ettiği, çünkü bu terimin tarafsız ve damgalayıcı olmadığı kararlaştırılmıştır (www.unhcr.org, 20.09.2022).

Bu doğrultuda Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği’nin (UHCHR) 2009 yılında yapılan on ikinci oturumunda, düzensiz göçle ilgili olarak yasadışı göçmen teriminin kullanılmamasını bunun yerine evrensel düzeyde durumu daha iyi tanılayan düzensiz veya belgesiz göçmen olarak tanımlanması tavsiye edilmiştir (UHCHR, 2009). Bununla birlikte 2010 yılında Avrupa Komisyonu (EC) oturumunda eski Avrupa İçişleri eski komiseri Cecilla yasadışı göçmen diye bir şeyin olmadığını, hiçbir insanın yasadışı olarak tanımlanamayacağını belirtmiştir (EC, Cecilla: 2010). Uluslararası Göç Örgütü (IOM) düzensiz göçün belirli ve evrensel bir tanımının olmadığını belirlemekle birlikte, çalışma ve raporlarında illegal göç yerine düzensiz göç terimini kullanmayı tercih etmektedir. Bu bağlamda IOM düzensiz göçü; kaynak, transit ve hedef ülke ülkelerin düzenleyici yasalarının dışında gelişen eylemler olarak tanımlamıştır (World Migration Report, 2011: 34-35).

Yapılan kavramsal düzenlemeler akademik çevrelerce de anlamsal bir ikilem yaratmaktadır. Bazı akademisyen ve yazarlar yasadışı göç terimini kullanırken kimileri düzensiz göç kavramını kullanmayı tercih etmektedir. Akpınar yasadışı göç yerine düzensiz göç kavramını kullanmayı tercih ederken (Akpınar, 2009:7), Yılmaz ise düzensiz göçün yasaları ihlal eden yapısından ötürü yasadışı göç olarak kullanıldığını belirtmektedir (Yılmaz,2014:5). Son olarak İçduygu'ya (İçduygu, 2004: 24) göre; düzensiz göç teriminin bir suç unsurundan farklı olarak kayıt dışılığı ifade ettiğini belirterek kullanımının daha uygun olacağını savunmuştur.

Son olarak göç merkezli çalışan kamu kurumlarında da düzensiz göç kavramının kullanıldığı görülmektedir. Örnekleme gerekirse göç odaklı faaliyet gösteren T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığında Düzensiz Göçle Mücadele ve Sınırdışı İşleri Genel Müdürlüğü bulunmaktadır. İsminden de anlaşılacağı üzere düzensiz göç teriminin kullanılması tercih edilmiştir (www.goc.gov.tr, 23.09.2022). Bu durumun temelinde yatan ana sebep göçü yasadışılaştırmak yerine daha yumuşak ve ılımlı bir kavram kullanılmasının daha uygun olacağı düşüncesidir.

Düzensiz göçün yarattığı ve ülkeleri endişelendiren en büyük sorunu güvenlidir. Birçok ülke düzensiz göçün kendi topraklarında güvenlik tehdidi oluşturacağı düşüncesine sahiptirler. Bu nedenle göç politikaları inşası güvenlik ön planda tutularak bu zeminde oluşturulmaktadır. Öyle ki düzensiz göç ve güvenlik arasında olan ilişkilendirme birçok akademik çalışma, söylem ve yaklaşımın doğmasına neden olmuştur.

2.2. Düzensiz Göç ve Güvenlik İlişkisi

Yukarda bahsedildiği üzere düzensiz göçün bu denli tartışma konusu olmasının ana nedeni devletler nezdinde güvenlik sorunu veya güvenlik tehdidi olarak görülmesinden ileri gelmektedir. Bu nedenle düzensiz göç ve güvenlik arasındaki ilişki ve söylemlerin irdelenmesi konuya açıklık getirecektir.

2.2.1. Kopenhag Yaklaşımı (Söylem Yaklaşımı)

Kopenhag yaklaşımı Barry Buzan ve Ole Waever tarafından geliştirilmiş ve Kopenhag Ekolünün temelini oluşturan üç ana teori olan güvenlikleştirme - güvenlik dışılaştırma, sektörel analiz, bölgesel güvenlik kompleksleri teorileri oluşturulmuştur.

Bu yaklaşım göç ve göçün güvenlikleştirilmesini toplumsal yapı içerisinde değerlendirmektedir. Kopenhag yaklaşımına göre bir durumun güvenlik tehdidi olarak tanımlanabilmesi için, önlem almak amacı ile yetkili kılınan aktörler tarafından bir öznenin varlığına tehdit oluşturduğunun tanımlanması gereklidir (Buzan ve Waever, 1998: 23-24).Kopenhag yaklaşımı göç ve göçün güvenlikleştirilmesini toplumsal yapı içerisinde değerlendirmektedir. Kopenhag okuluna göre güvenlikleştirmenin yapılabilmesi için bazı önemli koşullar gereklidir. Bunlardan ilki, var olan olgunun o topluluğun var oluşuna karşı bir tehdit olarak tanımlanması ya da öyle algılanması gerektiğidir. Diğer koşul ise, ‘referans nesnesidir. Yani algılanan tehdidin yöneldiği kurum ya da toplumu temsil eden referans nesnesi, güvenlikleştirme söyleminin merkezinde olmalıdır (Buzan ve Waever, 1998:36). Dikkat edilirse Kopenhag Ekolünde bireysel güvenlik ön planda değildir. Toplumsal güvenliği ön plana çıkarmaktadır ve ‘biz’ kimliğini korumak maksadıyla yapılan eylemleri güvenlikleştirme olarak tanımlar. Bu bağlamda toplumsal güvenliğin ana kolunu toplumsal kimliktir. Bu ekolün düşünce şeklini özetlemek gerekirse; A toplumu, B halkının göçüyle istila ediliyor ve toplumun dokusu bozuluyor, bu nedenle A toplumu artık kimliğini ve kültürel değerlerini kaybedecek çünkü toplumun genelini artık B halkı oluşturacak şeklindedir (Küçük, 2021; 7).

Kopenhag yaklaşımı çerçevesinde göçün güvenlikleştirilmesi konusunda toplumsal güvenliğin ön planda olduğunu 1990’lı yıllarda Swartz ve Karakatsanis’in yaptıkları çalışmada da görmek mümkündür. Yunanistan üzerine yapılan bu çalışmada, Yunanlıların ülkelerine gelen göçmenleri kabul etmeleri için iki şartı öne sürdükleri belirtilmiştir. Birincisi Yunan yaşam şekline sahip olmak, ikincisi ise Hristiyan olmaktır. Ancak Yunanistan’a gelen göçmenlerin bu iki şartı da taşımadıkları görüldüğünde Yunan toplumu tarafından bu göçmenlerin bir tehdit unsuru olarak tanımlanacakları değerlendirilmiştir (Küçük, 2021: 8). Yani göçün ülke içindeki homojen yapıyı bozacağı endişesi ağır basmaktadır. Öyleyse toplumda yasadışı göçü güvenlikleştirme kim ya da kimler tarafından sağlanacaktır? Kopenhag Yaklaşımı bu soruya yine toplumsal aktörler cevabını vermektedir. Yani toplumda güçlü bir konuma sahip olan devlet liderleri, siyasi kimlikler ve medya organlarıdır. Bu bağlamda Kopenhag Ekolüne göre en önemli aktör sağ görüşlü politikacılar ya da siyasilerdir (Küçük, 2021: 8).

Kopenhag ekolü güvenlik-dışılaştırma kavramı üzerinde de durmaktadır. Güvenlik-dışılaştırma; bir konuyu güvenli alandan çıkarıp normal politika alanına yerleştirmek anlamına gelir. Yani göçün güvenlik-dışılaştırılmasını normal politikalarla üzerinde durulması gereken bir konu olabileceğini savunur. Kopenhag ekolü ancak göçün güvenlik-dışılaştırılması ile göçmenlerin bir güvenlik tehdidi olduğuna dair algının yanlışlığının ortaya konabileceğini ve biz-onlar ayrımının ortadan kaldırılabilceğini savunur. Ancak bazı akademisyenler göre güvenlik-dışılaştırma ile ilgi konu basite indirgenerek güçsüz ve önemsizleşebilir (Küçük, 2021: 9).

Kopenhag ekolüne göre yasadışı göçmenler devletin egemenliğinde, toplumun kimliğinde ve sosyal güvenlik sisteminde dezenformasyona neden olmaktadır. Ayrıca ülkeye yasadışı giren göçmenler ülke sınırları ve devletin bütünlüğü için bir tehdit unsuru olmakla birlikte toplumun homojen yapısını da bozarak ulusal kimliği aşındırmaktadır (Genç, 2010: 189). Ancak Kopenhag Ekolüne getirilen bazı eleştiriler bu çıkarımlara karşı çıkmaktadır. Bu söylemlere göre göçmenler, keyfi değil zorunluluk nedeniyle göç etmektedir ve yasal yollarla ülkeye alınmazlarsa mecburen yasadışı yollardan ülkeye girmek isteyecektir. Bununla birlikte göçmenlerden önce toplum yapılarının homojen olduğu doğru değildir. Çünkü hemen hemen her toplum heterojen yapıya sahiptir. Son olarak göçmenler keyfi değil zorunluluk nedeniyle sosyal güvenlik sisteminden yararlanmaktadır (Küçük, 2021: 11). Bu bağlamda Kopenhag Ekolü göç ve güvenlik konusunda literatüre birçok katkısı olsa da söylemlerindeki kısıtlılık ve sınırlandırma bazı eleştirileri beraberinde getirmiştir.

2.2.2. Paris Ekolü

Paris Ekolü yasadışı göç ve güvenlik ilişkisinde, Kopenhag Ekolünün güvenlikleştirme analizini eksik ve yetersiz bularak bazı eklemeler ve önermeler getirmiştir. Öncülüğünü Bigo'nun yaptığı bu ekol, Kopenhag Ekolüne iki önemli katkı yapmıştır. İlki söylemin yanında uygulamalara da vurgu yapmasıdır. Yani göçün güvenlikleştirilmesi konusunda aktörlerin söylemlerinin yanında uyguladıkları politikalarının da incelenmesi gerektiğini savunmaktadır. Örneğin göçmenlere karşı kullanılan söylemler ve dil üslubu yanında karar alıcıların fiilen yaptıkları uygulamalara odaklanmaktadır. Ülke sınırlarında alınan güvenlik önlemleri ya da yasadışı göç ile ilgili yapılan yasal düzenlemeleri incelemektedir (Demirtaş, 2019: 10).

İkinci katkı ise göçün güvenlikleştirilmesi noktasında sadece siyasetçilerin değil bunun yanında kurumlardaki bürokratların, askerlerin, istihbaratçıların ve gümrük çalışanlarının ve hatta akademisyenlerinde eylemlerini masaya yatırmasıdır. Çünkü sayılan bu aktörler güvenlikleştirme sürecinde ülkenin büyük bir tehditle karşı karşıya olduğu söylemini geliştirerek tehdit algısına meşru bir zemin hazırlayabilmektedir. Böylece siyasi söylemleri pekiştirebilirler. Bigo'ya göre göçün güvenlikleştirilmesi “siyasal bir teknolojidir”. Bu teknoloji ile farklı kurumlar toplumda göçe karşı bir tehdit algısının oluşmasını sağlayabilir ve böylece kendilerinin güvenlik sağlayıcı rollerini meşrulaştırabilirler (Bigo, 2002: 65). Ayrıca yasadışı göç konusunda Bigo'ya göre yeni teknolojilerde yadsınamaz şekilde önemlidir. Teknolojiye erişim imkânı olan aktörler tarafından göçmenlerin profilleri çıkarılabilmekte ve böylece tehdit kontrol altına alınabilmektedir (Bigo, 2002: 63-92).

Paris Ekolünün bir diğer temsilcisi olan Balzac ise güvenlikleştirmenin sağlanabilmesi için bazı koşulların olması gerektiğine dikkat çeker. Birinci koşul olarak güvenlikleştirmeyi yapacak olan aktörün kapasitesini vurgulamamaktadır. İkinci olarak, güvenlikleştirme söyleminin hitap ettiği toplumun bu konuda ikna olması çok önemli bir koşuldur. Son olarak ise güvenlikleştirme sürecinin yaşandığı toplumsal koşullardır (Balzac, 2005:171-201).

Sonuç olarak, Paris-Ekolü göç-güvenlik ilişkisini Kopenhag Ekolüne göre daha geçiş çerçevesinde incelemiş ve önermeler getirmiştir. Bu kapsamda göçün sadece söylem olarak güvenlikleştirilemeyeceğini, bu süreçte pratiklerinde önemli olduğunu ve göz ardı edilmemesi gerektiğini savunmaktadır.

2.2.3. Aberystwyh Ekolü (Özgürleşme Yaklaşımı)

Aberystwyth Ekolü, Aberystwyth Üniversinde çalışan Ken BOOTH ve Richard Wyn JONES tarafından geliştirilmiştir. Bu ekole göre güvenlik türetilmiş bir kavramdır. Yani güvenlik anlayışı, bir kişinin siyasi ve felsefi düşüncesine göre olgunlaşır. Kopenhag ve Paris Ekollerinde olmasa da bu ekolün belirli bir güvenlik tanımı bulunmaktadır. Booth'a göre “güvenlik, tehdidin yokluğu” anlamına gelmektedir (Booth, 2007: 14). Özgürleşme ise bu ekolün ana kavramıdır. Aberystwyh ekolüne göre güvenlik, “azınlıklara uygulanan baskılar, insan hakları ihlalleri, fakirlerin güçsüzlüğü” gibi durumları gün ışığına çıkartıp özgürleşmeye neden olabilir (Booth, 2007: 16). Bu

yaklaşımına göre güvenliğin baş aktörü bireylerdir. Göç-güvenlik ilişkisinde ise bireyler sadece göçmenler değil, aynı zamanda göç alan ülkenin vatandaşlarıdır. Sığınma ihtiyacı olan göçmenler ve gittikleri ülkelerdeki vatandaşlar arasında kurulacak bir güven bağı “biz” hissiyatı oluşturabilir ve özgürleştirici siyasal yapıları oluşturabilir (Küçük, 2021: 18). Bu ekol güvenliğin dar ve dışlayıcı özelliğini görmezden gelerek onu siyasallaştırıp yeniden inşa etmeyi amaçlamaktadır.

Aberystwyh Ekolüne göre göç-güvenlik ilişkisinde güvenliği sağlayacak aktörler sadece siyasiler, güvenlik personelleri. Burada sivil toplum kuruluşları (STK) ve toplumsal hareketler de önemli pay sahibidir. Özellikle göçmen ve mülteciler için aktif olarak çalışan STK’lar göç ile ilgili toplumsal farkındalıklar yaparak, birçok değişim ve dönüşümün öncüsü olabilmektedir (Kaygusuz,2021: 64).

2.3. Düzensiz Göç İle İlgili Kavramlar

Uluslararası Göç Örgütü’ne göre sığınma; bir devletin geri göndermeme ilkesi ve uluslararası veya ulusal düzeyde tanıdığı mülteci haklarına dayalı olarak topraklarında verdiği bir koruma türüdür (IOM Göç Terimler Sözlüğü, 2004: 75). Bu tanımdan referansla sığınmayı; bir ülkenin kendi topraklarında bulunan düzensiz göçmenlere sağladığı koruma haklarının bütünü olarak ifade etmek doğru olacaktır. Düzensiz göç literatürün de bu koruma bütünü “Uluslararası Koruma” olarak adlandırılmaktadır. Ancak uluslararası korumanın tek çeşidi bulunmamaktadır. İlgili düzensiz göçmenin durumuna göre uluslararası koruma statüleri farklılık gösterir. Ancak uluslararası korumanın tek çeşidi bulunmamaktadır. İlgili düzensiz göçmenin durumuna göre uluslararası koruma statüleri farklılık gösterir.

2.3.1. Mülteci

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tanımına göre mülteci; BMMYK’nın tüzüğündeki kriterlere uyan ve mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin 1951 sözleşmesi veya mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin 1967 protokolüne taraf olan bir ülkede bulunup bulunmaması veya bu hukuki belgeler uyarınca ev sahibi ülke tarafından mülteci olarak tanınıp tanınmaması fark etmeksizin BMMYK tarafından sağlanan Birleşmiş Milletler korumasından yararlanmaya hak kazanan kişidir (IOM Göç Terimleri Sözlüğü, 2004: 66).

Türkiye’de ise mevcut mevzuatlar çerçevesinde mülteci tanımı taraf olunan Cenevre Sözleşmesi müktesebatına uygun olarak yapılmıştır. 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’n da; mülteci, Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir, şeklinde tanımlanmıştır (6458 YUKK, md.61.).

Yukarıda yapılan iki tanım arasındaki temel fark BMMYK mülteci tanımını daha geniş kapsamlı kabul ederken, Türkiye mevzuatında lokal yani Avrupa ülkeleri çerçevesinde bir tanım yapılmaktadır.

Yapılan tanımlardan yola çıkarak Türkiye’de bulunan yabancıların hemen hepsine mülteci teriminin kullanılmasının yanlış olduğu aşikârdır. Örnekleme gerekirse basın, medya gibi mecralarda Suriye uyruklu yabancılardan bahsederken ‘Suriyeli Mülteciler’ kavramı sıkça kullanılmaktadır. Aynı hata diğer uyruklu yabancılar içinde yapılmaktadır. Düzensiz göç sonucu Türkiye’ye gelen Afganistan veya Pakistan uyruklu yabancılara da ‘‘Afgan Mülteciler veya Pakistanlı Mülteciler’’ terimleri kullanılmaktadır. Bu bağlamda Türkiye’de bulunan ve gerçek anlamda mülteci statüsü verilen yabancı sayısı bir elin parmaklarını geçmeyecek kadar az sayıdadır.

2.3.2. Şartlı Mülteci

Yukarıda ifade edildiği üzere Avrupa topraklarından olan kişilere mülteci statüsü verilebilmektedir. Bu doğrultuda Avrupa coğrafyası dışında olan insanların durumları da şartlı mülteci statüsü olarak düzenlenmiştir. 6458 sayılı YUKK’a göre şartlı mültecinin tanımı ‘‘Avrupa ülkeleri dışın da meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku

nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir” olarak ifade edilmektedir (6458 YUKK, md.62).

2.3.3. İkincil Koruma

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununda mülteci ve şartlı mülteci tanımlamaları yapılmıştır. Ancak bu iki statünün özelliklerini taşımayan kişilere çözüm getirebilmek için ikincil koruma statüsüne yer verilmiştir. 6458 sayılı YUKK’a göre “Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde;

- a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek,
- b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak,
- c) Uluslararası veya Ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak,

olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir” olarak ikincil korumanın tanımı yapılmıştır (6458 YUKK, md.63).

İkincil koruma statüsünde kişinin geri gönderilmesi durumuna odaklanılmaktadır. Örneğin, şariat yasalarının uygulandığı bir ülkede başkası ile evlilik dışı münasebet sonucu recim cezası ile ölüme mahkûm edilen bir kadın ülkesine geri gönderilemez. Bu kadına ikincil koruma statüsü verilebilmektedir.

Yukarıda belirtilen uluslararası koruma çeşitlerinde bilinmesi gereken en önemli nokta her düzensiz göçmene bu statülerin verilmediğidir. Uluslararası koruma statüsü gerekli şartları sağlayan ve belirli prosedürlerin izlenmesiyle karara bağlanan bir koruma şeklidir. Bu doğrultuda en çok karşılaşılan soru “Suriye uyruklu yabancılar hangi statüye dâhildir?”. Suriye uyruklu göçmenlerin Türkiye’ye geliş şekli kitlesel akınlardır. Bu konu 6458 sayılı YUKK’da şu şekilde düzenlenmiştir; Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak

amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir (6458 YUKK, md.91). Bu maddeden anlaşılacağı üzere Türkiye’de bulunan Suriye uyruklu yabancılar uluslararası koruma değil geçici koruma statüsüne tabidirler.

2.3.4. Göçmen Kaçakçılığı

Düzensiz göç hakkında inceleme yapılırken düzensiz göçmenden sonra gelen ana aktör göçmen kaçakçılarıdır. Göçmen kaçakçılığı Türk Ceza Kanununda; “ maddi menfaat maksadıyla yabancıların ülkeye yasadışı yollardan girişini kolaylaştıran veya aynı ülkede yaşayan bireylerin yabancı bir ülkeye çıkışına imkân sağlayan bireylerin işledikleri fiillerin tanımıdır” şeklinde izah edilmiştir (5237 sayılı TCK, md. 79). Dünya genelinde adeta sektör haline gelen bu suç unsuru günümüzün yadsınamaz bir gerçeğidir. Resmi veriler incelendiğinde göçmen kaçakçılığının çok yüksek seviyelerde olduğu dikkat çekicidir. Öyle ki BM uyuşturucu ve suç ofisi 2020 yılı verilerine göre dünya’da yaklaşık 2,5 milyon göçmen üzerinden 7 milyar dolar gelirin elde edildiği bir sektör haline gelmiş durumdadır (www.interpol.int/crimes, 26.09.2022).

Göçmen kaçakçılığının, özellikle son yıllarda yoğun göç akınlarıyla karşı karşıya kalan Türkiye’de de etkili bir şekilde görüldüğünü söylemek şaşırtıcı olmamaktadır. Genellikle Afganistan ve Pakistan uyruklu düzensiz göçmenlerin, söz konusu kaçakçılar aracılığı ile Türkiye sınırına gelip giriş yaptıkları bilmektedir. Ayrıca batı kanadında Ege’den Avrupa’ya geçişlerde de göçmen kaçakçıları büyük rol oynamaktadır. Türkiye Cumhuriyeti resmi verileri incelendiğinde özellikle 2014 yılından itibaren Türkiye sınırlarında görülen insan kaçakçılığı suçunun tırmanışa geçtiği görülmektedir(www.goc.gov.tr, 26.09.2022). Ayrıca göçmen kaçakçıları sadece göçmenleri hedef ülkeye taşımamaktadır. Bu süreçte göçmenlere sahte resmi belgeler (sahte pasaport, sahte yol izin belgesi vs.), konaklama yerleri, şoför, rehber gibi ihtiyaç duyulan aktörleri temin edip, teknolojiyi en iyi şekilde kullanarak organize suç örgütü şeklinde çalışmaktadırlar. Bu göçmen kaçakçıları etnik olarak Türk olabildiği gibi düzensiz göçmenlerin kendi uyruklarından da (Afganistan, Pakistan, Irak, Suriye vs.) olmaktadır.

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, www.goc.gov.tr 26.09.2022.

Grafik 1. Türkiye’de Yıllara Göre Göçmen Kaçakçılığı

Göçmen kaçakçılığı üzerine yapılan bir araştırmaya göre, hedef ülkenin sınır kontrolleri ve yasaları ne kadar katı ise yani bir ülkenin sınırlarından geçmek ne kadar zor ise göçmen kaçakçılarının aldıkları ücret o kadar artmaktadır. Fakat daha önce de belirtildiği üzere kaçakçılar teknolojik ve lojistik anlamda organize bir şekilde çalıştıkları için nihai olarak o ülkeye göçmenlerin girişini sağlayabilmektedirler (Graycar, 1999: 2-5).

2.3.5. İnsan Ticareti

Spesifik bir inceleme yapıldığında insan ticaretinin günümüzün bir gerçeği olmadığı, aslında köleliğin başlangıcından beri var olduğu görülebilir. Bu nedenle insan ticareti kavramı günümüzde modern kölelik olarak da adlandırılır. Birleşmiş Milletler bünyesinde hazırlanan ve 30.01.2003 tarihinde imzalanıp Türkiye’nin de taraf olduğu ‘‘Sınır Aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek, İnsan Ticaretinin Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına ilişkin Protokol’’ün 3. maddesinde’’ de insan ticareti; kuvvet

kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidi ile veya diğ er bir biçiminde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, nüfuzu kötüye kullanma, kişinin çaresizliğinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç veya çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması anlamına gelir. İstismar terimi: asgari olarak, başkalarının istismar edilmesini veya cinsel istismarın başka biçimlerini, zorla çalıştırmayı veya hizmet ettirmeyi, esareti veya esaret benzeri uygulamaları, kulluğu veya organların alınmasını içerecektir.” olarak tanımlanmıştır (www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4804, 26.09.2022).

Türk Dil Kurumunun tanımına göre ise; “ insan kaçakçılığı, kişinin kuvvet kullanarak veya kullanma ile tehdit ederek zorlama, kaçırma, aldatma ve hile ile alı koyulmasıdır. Kişinin çaresizliğinden yararlanıp aynı zamanda denetim yetkisi olan kişilerin gönüllerini kazanmak için alıkoyulan kişiye veya başkalarına kazanç ve çıkar sağlama amacı ile kişinin istismar edilmesi, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi veya teslim alınmasıdır” şeklinde belirtilmiştir (TDK, 2022).

Sınar (2004: 184), insan kaçakçılığını; kişiyi en temel hak ve özgürlüklerinden yoksun bırakan, kişiyi insan onuruyla bağdaşmayan düşünce ve eylemlerin konusu yaparak suiistimal eden ve bunları küresel ölçekte yapan geçmişi neredeyse insanlık tarihinin başlangıcına kadar uzanan hukuka aykırı bir eylem” olarak tanımlamıştır.

Yukarda verilen tanımlardan yola çıkararak insan ticareti eylemine maruz kalan bir kişiyi de insan ticareti mağduru, insan ticareti yapan kişiyi ise insan taciri olarak isimlendirmek yanlış olmaz. Tanımlardan anlaşılacağı üzere insan ticareti, en ağır insan hakları ihlallerinden biridir ve uluslararası suç unsuru olarak kabul edilmektedir.

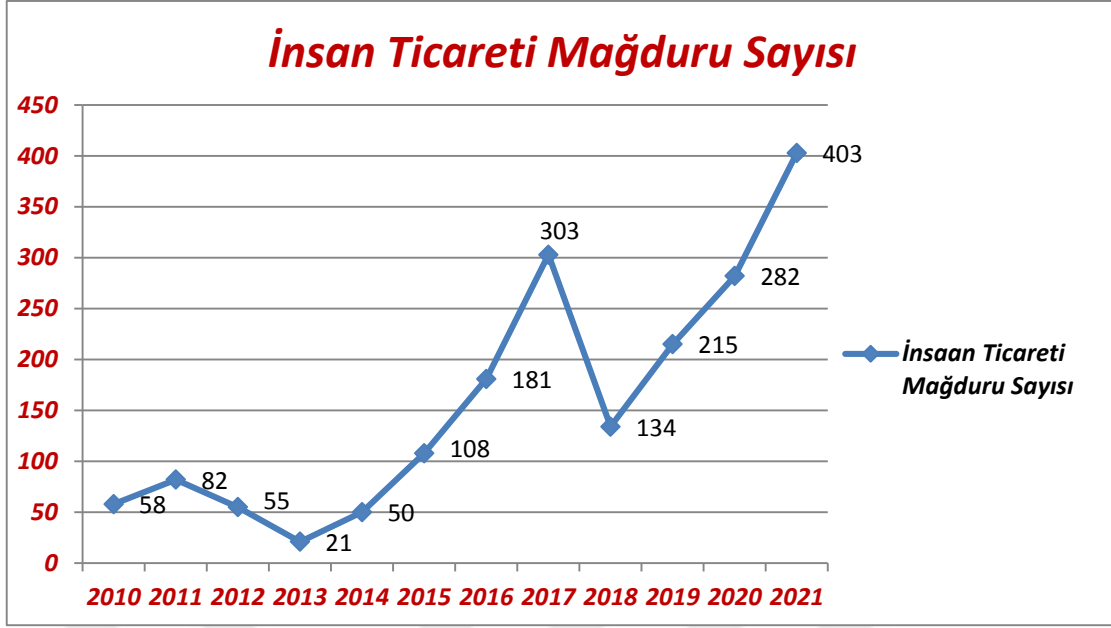
Bu bağlamda göçmen kaçakçılığı ile insan ticareti arasında farklar olsa da organik bir bağ mevcuttur. Ancak insan ticareti ile ilgili yapılan tanımlarda dikkat edildiği üzere kişinin irade ve rızasının ihlali  ne çıkmaktadır. İnsan ticareti ile göçmen kaçakçılığını birbirinden ayıran temel özellikler incelenecek olursa Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Su  Ofisi’ne göre; öncelikle insan ticaretinde hileye başvurularak insanların aldatılması söz konusudur. Ancak göçmen kaçakçılığında göçmenin kendi isteği ve iradesi sonucunda eylem gerçekleşmektedir. Göçmen kaçakçılığında esas olan hedef ülkenin sınırlarını geçmektir. İnsan ticaretinde ise böyle bir durum söz konusu

olmayabilir. Bununla birlikte göçmen kaçakçılığında hedef ülkenin sınırı aşıldıktan sonra göçmenle göçmen kaçakçıları arasındaki ilişki sona ererken, insan ticaretinde kişinin insani hakları ihlal edilerek sürekli bir zorlama söz konusu olmaktadır. Göçmen kaçakçılığı ülkelere karşı işlenmiş bir suç unsurudur. Çünkü sınır ihlali söz konusudur. Fakat insan ticareti direk kişilerin haklarını istismar etme odaklıdır (Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi UNODC, 2014).

İnsan ticareti eyleminde, kişilerin zorla çalıştırılması, fuhuş'a zorlanması, küçük yaşta çocukların çalışmak amacıyla kaçırılması gibi durumlar söz konusudur. Bu nedenle insan tacirlerinin amaçları kurbanları ile olan ilişkilerinin sürekli olmasıdır. IOM 2006 raporun da insan taciri ile insan ticareti mağduru kişiler arasındaki ilişki çeşitliliği; "iş gücü köleliği, zor kullanma, cinsel kölelik, insan onurunun çiğnenmesi ve kişilerin hürriyetinden yoksun bırakılması" olarak belirtilmiştir (Uluslararası Göç Örgütü IOM,2006).

UNODC 2022 raporuna göre bugün için küresel ölçekte uyuşturucu ticaretinden sonra en büyük gelir insan ticaretinden sağlanmaktadır. Öyle ki insan ticaretinde elde edilen yıllık gelir 150 milyar dolardır. Aynı rapora göre dünya geneli insan ticareti mağduru sayısı 40,3 milyonu bulmaktadır. Bu sayının %71'ini kadın ve çocuklar oluşturmaktadır. Bu doğrultuda 24,9 milyon insan emek sömürsüne maruz kalırken, 15,4 milyonu zorla evlendiriliyor. Ayrıca 4,8 milyon kişi ise cinsel sömürüyle karşı karşıya kalmaktadır (Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi UNODC, 2022).

Göçlerin yoğun yaşandığı Türkiye'de de insan ticareti büyük bir sorun olarak görülmektedir. Bu bağlamda 2002 yılında Dışişleri Bakanlığının koordinesinde konuyla ilgili diğer bakanlık, kamu kurum ve kuruluşların katılımı ile "İnsan Ticareti ile Mücadele Görev Gücü" oluşturulmuştur. 2014 yılına kadar söz konusu görev gücü ile birlikte uluslararası kuruluş ve sivil toplum kuruluşlarının katılımıyla 20 ulusal görev gücü toplantısı gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte 2013 yılında 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çıkarılarak Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. İnsan ticaretiyle mücadelenin daha etkin yapılabilmesi ve mağdurların korunması amacıyla Genel Müdürlük bünyesinde İnsan Ticareti Mağdurlarını Koruma Daire Başkanlığı oluşturulmuştur.

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, www.goc.gov.tr, 26.09.2022.

Grafik 2. Son 12 yıl içinde Türkiye’de Tespit Edilen İnsan Ticareti Mağduru Sayısı

2.4. Küresel Ölçekte Düzensiz Göç

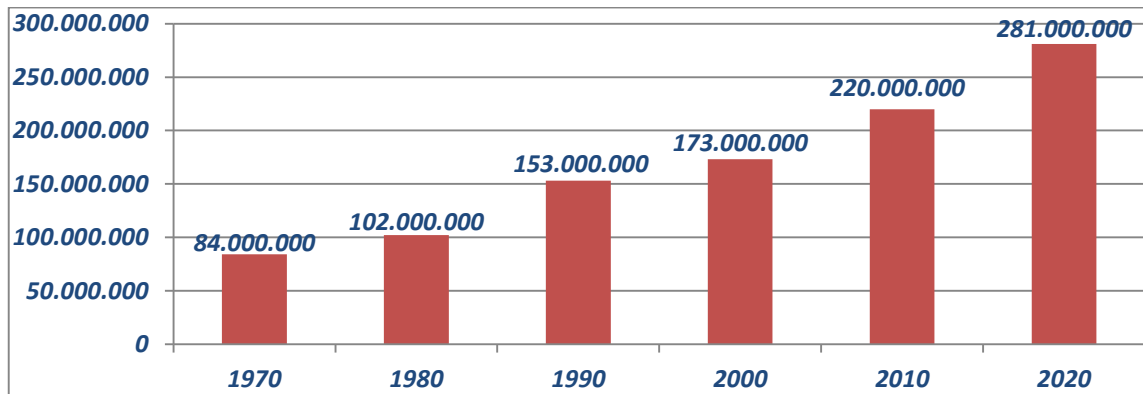
Düzensiz göç ile ilgili daha önce de tanım yapıldığı üzere en sade şekliyle kaynak ülkeden bireysel veya toplu olarak hedef ülkenin yasalarına aykırı olarak girilmesidir. Düzensiz göçü diğer göç türlerinden ayıran en önemli nokta göçün illegal olarak yapılması yani yasadışılık bulunmasıdır.

Özellikle Afrika kıtası, güney asya ve orta doğuda görülen yoksulluk, güvensizlik ortamı, kaos, işgaller, sağlık ve eğitim gibi temel haklara erişim sorunlara eklenen küreselleşme sürecinin ivme kazanması bugünün dünyasında göç olgusunu kıtalar arası bir boyuta taşımıştır. Bu durum düzensiz göçün hız kazanmasına neden olmuştur. Bu nedenle bugün özellikle düzensiz göç birçok ülkenin gündem maddelerinin ilk sıralarına yer almaktadır. Özellikle ulus-devlet yapısında olan ve bu yapıyı muhafaza etmeye çalışan devletler düzensiz göçü ulusal güvenlik sorunu olarak algılamaktadır. Bu algının temelinde düzensiz göçün ulus-devlet yapısındaki ülkelerin yasaları ile çatışma halinde olması yatmaktadır. Ancak günümüzde düzensiz göç küresel bir ölçekte gerçekleştiğinden tek bir devletin bu konuyla mücadele etmesi pek mümkün görünmemektedir (Apan, 2018: 27). Bu konuda İçduygu ve Keyman dünyanın artık küresel bir yapıda olduğunu ve göçlerin çok katmalı bir yapıya bürünmesi nedeniyle

ulus-devlet dokusunda olan ülkelerin bu göçleri kontrol etmesinin güç olduğunu savunmuştur (İçduygu ve Keyman, 2000: 383).

Her ülkenin düzensiz göçe yaklaşımı farklı olsa da özellikle sağ görüşün hâkim olduğu devletlerde tehdit unsuru olarak görülmektedir. Öyle ki siyasi figürler seçim vaatleri arasında düzensiz göçle mücadeleyi ilk sıralara almakta, ülkede yaşanan birçok sorunda göçmenleri işaret ederek hedef tahtasına koymaktadır. Bu nedenle düzensiz göçle mücadele başlığı özellikle ulus-devlet yapısında olan ülkelerde siyasi işlerliği yüksek bir malzeme haline gelmiştir.

Bugünün dünyasında resmi veriler incelendiğinde göç bağlamında istatistiki sayılar endişe verici düzeydedir. Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM) 2020 raporuna göre çatışma, savaş, baskı gibi çeşitli nedenlerle bugün dünya da 281 milyondan fazla göçmen bulunmaktadır. Bu sayının 135 milyonu kadın, 146 milyonu ise erkeklerden oluşmaktadır. Bu sayı dünya nüfusunun 3,6'sına tekabül etmektedir. 1970'ler de 84 milyonu bulan göçmen sayısı rapor sonuçlarına göre 50 yılda üç kattan fazla artmıştır. 2050 yılına kadar ise dünya genelinde göçmen sayısının 405 milyonu bulması beklenmektedir. Aynı rapora göre uluslararası göçmen stokunun %61'ini Avrupa ve Asya kıta ülkeleri oluşturmaktadır. Bu bağlamda Avrupa'da yaklaşık 87 milyon uluslararası göçmen bulunurken, Asya kıtasında ise bu sayı 86 milyon civarındadır. Bununla birlikte göçmen stokunun %21'ine tekabül eden 59 milyon göçmen ise ABD'de bulunurken diğer göçmenler Latin Amerika, Karayipler ve Okyanusya'da yaşamaktadır (IOM 2020 Migration Report, 2-9).

Kaynak: Uluslararası Göç Örgütü 2020 Göç Raporu, 2020: 2-7.

Grafik 3. Yıllara Göre Dünya Genelinde ki Göçmen Sayısı

Düzensiz göç hakkında raporlar incelendiğinde bir yanılsama söz konusu olmaktadır. Bu yanılsama göçmenlerin sadece Orta Doğu, Afrika Kıtası veya Güney Asya ülkelerinden Avrupa'ya doğru göç ettikleridir. Ancak gerçek böyle değildir. Göçlerin yaşandığı bir diğer rota Amerika Birleşik Devletleridir. Yukarda verilen sayılar kapsamında ABD dünya göçmen stokunun %21'ine ev sahipliği yapmaktadır ki bu çok büyük bir rakamdır. ABD Gümrük ve Muhafaza Teşkilatı'nın (CBP) paylaştığı verilere göre sadece 2021 yılında ABD sınırlarından geçen düzensiz göçmen sayısı 2.275.932 kişidir. 2022 yılının ilk beş ayında ise bu sayı 1.162.398 kişi olmuştur. Bu girişler genellikle Meksika-ABD sınırından gerçekleşmiştir. Ayrıca bu göçmenler arasında Türk uyruklu düzensiz göçmenlerde bulunmaktadır. Aynı verilere göre 2020 yılında ABD'ye giren Türk düzensiz göçmenlerin sayısı 4.447, 2021 yılında 6.945 iken 2022 yılının ilk 5 ayında bu sayı 9.168'e yükselmiştir (www.cbp.gov, 21.09.2022).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE GÖÇ VE DÜZENSİZ GÖÇ POLİTİKALARI

Anadolu toprakları coğrafi konumu ve bereketli dokusu nedeni ile tarih boyunca birçok medeniyet, imparatorluk ve devletin ilgi odağı olmuştur. Bu sebeple Anadolu topraklarına hâkim olmak adına yüzlerce savaş yapılmış, akınlar gerçekleştirilmiş, imparatorluklar ve devletler kurulmuştur. Anadolu’yu böylesine cazip yapan etmenler arasında tarih boyunca en önemli ticaret yollarının üzerinde bulunmasıdır. Tarihe göz gezdirildiğinde orta çağda bulunan en önemli dört ticaret yolundan üçünün; Baharat Yolu, İpek Yolu ve Kral Yolunun Anadolu üzerinden geçtiği görülmektedir. Ayrıca denizlerle çevrili olması hasebiyle birçok önemli ticaret limanına ev sahipliği yapmaktadır. Bu nedenle şimdiki Türkiye Cumhuriyeti toprakları kadim zamanlardan beri dünya’da bir ticaret merkezi olarak görülmüş, bu duruma paralel olarak göç hareketlerinin vazgeçilmez güzergâhı haline gelmiştir. O nedenle Anadolu coğrafyası göçlere yabancı olan bir alan değildir.

Son yüzyıla bakıldığında Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan 1980’lere kadar yaşanan göçlerin dokusu farklı olsa da özellikle kuruluşun ilk yıllarında Balkanlar üzerinden Anavatana yapılan göç hareketleri ile sonra ki dönemlerde devam eden farklı göç eğilimleri genellikle akraba ve kültür temelli olmuştur (İçduygu, 2015: 3). Bu nedenle Türkiye’nin göç politikaları 2000’li yıllara kadar Türk akraba topluluğu fikri üzerinde şekillenmiştir (Apan, 2018: 17). Cumhuriyetin ilk yıllarında Yunanistan ile yapılan Nüfus Mübadelesi anlaşmasıyla 1922-1938 yılları arasında Balkanlardan yaklaşık 384.000 kişinin geldiği bilinmektedir. Bununla birlikte ilerleyen süreçte diğer Balkan ülkelerinden Türkiye’ye göç edenler, II. Dünya Savaşı, İran İslam Devrimi, Sovyetlerin Afganistan’ı işgali, Irak-İran savaşı, Irak Halepçe de gerçekleşen olaylar ve I. Körfez Savaşı (ABD’nin Irak’a müdahalesi) sonucunda Türkiye’ye yaklaşık üç milyon insan göç etmek zorunda kalmıştır (www.goc.gov.tr, 22.09.2022). Ancak bu süreçte Türkiye sadece göç almamış 1961 yılında Almanya ile yapılan İş Gücü Anlaşmasıyla da göç vermeye de başlamıştır. 1980’ler de İran ve Afganistan uyruklu yabancılar ile başlayan göç hareketliliği 1990 yılında I. Körfez ve 2003 yılında II. Körfez Savaşları (ABD’nin Irak’ı işgali) sonucunda devam etmiştir. Bu kapsamda Irak

ve diğerk uyruklu vatandaşların da Türkiye üzerinden Avrupa'ya geçme eğilimleri neticesinde Türkiye transit ÷lke haline gelmeye başlamıştır (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014:317-318). Böylece 1980 ve 1990'lı yıllar Türkiye'nin göç konusunda kırılma noktası olmuş ve Türkiye artık farklı bir göç gerçeğı ile tanışmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan günümüze kadar göç politikalarının evrimini inceleyen Polat (2021: 145-160) bu süreci şu şekilde kategorize etmiştir;

- 1924-1961; Osmanlı tebaası ve Türk Akraba Toplulukları anlayışı ile açık kapı ve iskân politikası dönemi.
- 1961 ve günümüze kadar Batının etkisiyle şekillenen uluslararası göç politikaları dönemi;
- Birleşmiş Milletler etkisi ile m÷ltecisi-sığınmacı sorunu çerçevesinde biçimlenen dönem.
- Ulusal ve uluslararası düzeyde yaşanan ekonomik ve siyasi değişimler sonucunda Avrupa Birliğı etkisi ile şekillenen dönem.
- ✓ 1963-1970 Ekonomik nitelikli göç verme dönemi.
- ✓ 1971-1993 Siyasi nitelikli göç verme, göç alma ve transit göç ÷lkesi haline gelme dönemi.
- ✓ 1994-günümüze AB uyum süreci kapsamında liberal uluslararası göç politikalarının uygulandığı dönem.

3.1. 2015 Sonrası Türkiye'de Düzensiz Göç Olgusu

Türkiye için özellikle son on yıl göç anlamında daha iyi olamamıştır. 2011 yılında Türkiye ile 877 km sınırı bulunan Suriye'de yaşanan iç karışıklık ve olaylar neticesinde kitlesel akınlar yaşanmaya başlanmıştır. Özellikle Suriye'den Türkiye'ye doğru yaşanan kitlesel göç akını Türkiye'yi göç yönetimi anlamında artık daha farklı politikalar geliştirmeye zorlamıştır. Öyle ki ağustos 2022 itibariyle Türkiye'de kayıtlı bulunan Suriyeli sayısı 3.652.813 kişiye ulaşmıştır ve bu sayıya uluslararası koruma sahibi göçmenlerde eklendiğinde yaklaşık 4 milyonu bulmaktadır (www.goc.gov.tr, 22.09.2022). Cumhuriyet'in ilk yıllarından 2000'li yıllara kadar Türkiye'nin kabul ettiğı

toplam göçmen sayısı incelendiğinde bu sayının son on yılda alınan göçmen sayısından daha azdır.

Düzensiz göçten bahsederken Türkiye’de bulunan her göçmenin aynı amaçla geldiğini söylemek yanlış olur. Çünkü her göçmenin beklentisi ve amacı farklılık ihtiva eder. Bu konuda İçduygu ve Aksel (2012: 21) Türkiye’de durdurulan düzensiz göçmenleri üç modelle açıklamıştır; Birinci model başta Avrupa olmak üzere diğer batı ülkelerine geçmek maksadıyla Türkiye’yi transit ülke olarak kullanan düzensiz göçmenlerdir. İkinci model ise Türkiye’de herhangi bir yasal kalış hakkın olmadan yaşamak ve çalışmak amacıyla gelen düzensiz göçmenlerdir. Son model ise ülkeden ayrılması beklenen ancak sığınma talebi reddedilmiş düzensiz göçmenlerdir. Fakat İçduygu ve Aksel’e göre Türkiye’de durdurulan düzensiz göçmenlerin bu üç kategoride istatistiki olarak kesin ayrımının yapılmasının güçtür. Yine İçduygu’ya göre Türkiye’ye doğru yapılan göç hareketlerini son otuz yılda uluslararası dinamikleri belirleyen başlıca üç tarihsel olay ile açıklanabilmektedir. Birincisi Batı Avrupa’daki kısıtlayıcı göç politikaları ve uygulamalarıdır. İkincisi Doğu Avrupa’da komünist rejimlerin çökmesiyle Rusya, Moldova, Ukrayna ve Romanya gibi ülkelere göç akınlarıyla Türkiye’ye gelip kayıt dışı çalışmalarıdır. Son olay ise Türkiye’nin komşu ülkeleri ile Ortadoğu ülkelerinde baskıcı rejimlerin bulunması ve bu ülkelere dış müdahaleler yapılarak işgal edilmesidir. Bu kategoriye başta Afganistan, İran ve Irak örnek gösterilebilir (İçduygu, 2005:2).

Türkiye’de düzensiz göçün 30-40 yıllık geçmişinin olduğunu belirten İçduygu, Türkiye’de düzensiz göçü dört ayrı döneme ayırmıştır;

- 1979-1987 yılları düzensiz göçün ortaya çıkış dönemi: 1979 yılında İran’da yaşanan devrim sonucunda seksenli yıllarda Türkiye üzerinden yaklaşık bir milyon transit göç olmuştur.
- 1988-1993 yılları olgunlaşma dönemi: Bu yıllarda Irak ve Bulgaristan göçmenlerinin yanında Ortadoğu, Asya ve Afrika ülkelerinden transit göç yaşanmıştır. Ayrıca bu dönemde Sovyet Cumhuriyetlerinde gelen akınlarda görülmektedir.
- 1994-2001 yılları doygunluk dönemi: Transit göçler artmaya başlamış bununla birlikte sığınma yönetmeliği çıkarılmıştır.

- 2001-günümüz göç alanında kurumsallaşma dönemi: Türkiye’de göç sistemi AB müktesebatına uygun hale getirilmeye çalışılmıştır (İçduygu, 2015: 283).

Bu bağlamda Türkiye’de düzensiz göçü irdelerken karşılaşılan temel soru “ Neden Türkiye? Ya da Türkiye’ye doğru düzensiz göçü cazip hale getiren nedir? ”. Bu soruya verilecek tek bir cevap bulunmamaktadır. Sebebi ise düzensiz göç bağlamında Türkiye’nin çekici birçok özelliğinin bulunmasıdır. Son birkaç on yıla bakıldığında Türkiye’ye yapılan düzensiz göçlerin uyruk bazında büyük bir kısmını Irak, İran, Suriye ve Afganistan oluşturmaktadır. Birçok nedeni olsa da bu göçlerin başlıca nedenleri; Irak’taki Saddam HÜSEYİN rejimi uygulamaları, İran’da yaşanan İslam Devrimi, Suriye’de Beşar ESAD rejiminde cereyan eden iç karışıklık ve Afganistan’ın ABD tarafından işgal edilmesi, Taliban rejimi uygulamaları ve iç karışıklıklardır (İçduygu, 2012: 20). Sıralanan bu nedenlerin çoğu Türkiye’nin komşu ülkelerinde cereyan eden olaylardır ve yapılacak göçlerin ilk durağı Türkiye’dir.

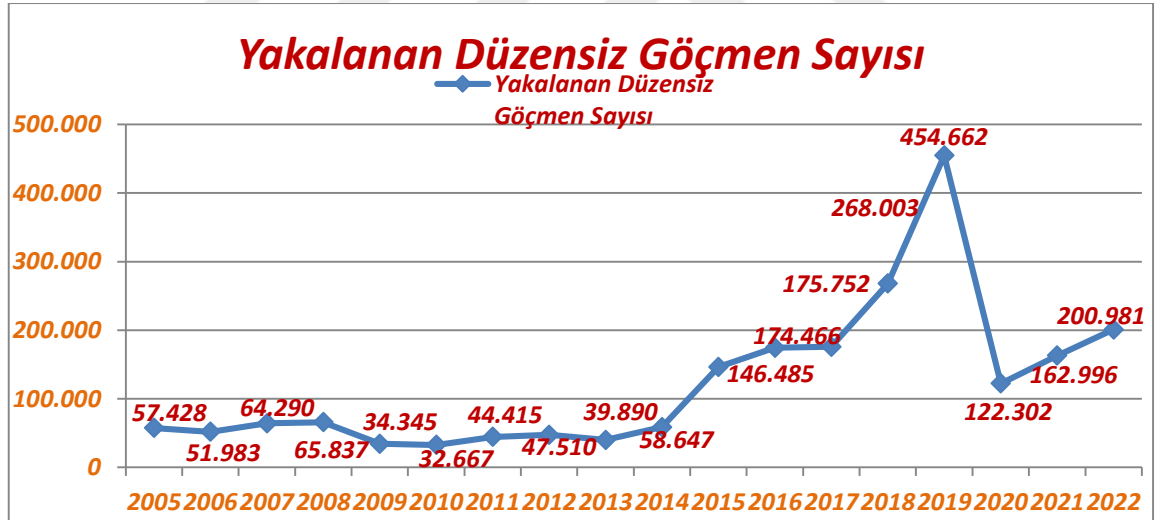
Bir başka neden ise Türkiye’nin doğu sınırının dağlık olması, sınır kontrol ve denetiminin zor olması düzensiz göçmenlerin Türkiye’ye girişleri için uygun bir zemin hazırlamasıdır. Ayrıca batı kanadında Ege ve Akdeniz’in direkt Avrupa kıtasına açılması da bu noktalarda düzensiz göç hareketlerinin yoğun bir şekilde yaşanmasına neden olmaktadır. Diğer bir sebep ise Türkiye’nin bulunduğu bölge itibariyle ekonomik, sosyal, insan hakları ve refah düzeyi olarak en erişilebilir ve yaşanabilir ülke olarak görülmesidir. Bununla birlikte düzensiz göçmenlerin Türkiye’de ekonomiye yani iş gücü piyasasına çok kolay entegre olabilesidir (Tümtaş ve Ergun, 2016: 1350-1351). Son olarak ise düzensiz göçmenlerin daha önce Türkiye’ye göç etmiş aile üyelerinin yanına gelerek, çekirdek aile yapılarını koruma isteği Türkiye’yi tercih edilen bir ülke konumuna getirmektedir (İçduygu ve Aksel, 2012: 19).

Bu kapsamda Türkiye’nin tercih edilme nedenleri toparlanıp maddeler halinde kısaca ifade edilirse;

- Coğrafi konumu itibariyle Avrupa’ya açılan bir kapı vazifesi görmesi,
- Komşu ülkelerde yaşanan savaşlar, işgaller, iç karışıklıklar,
- Doğu kanadının dağlık olması nedeniyle sınır kontrol ve denetimlerinin güçlüğü,

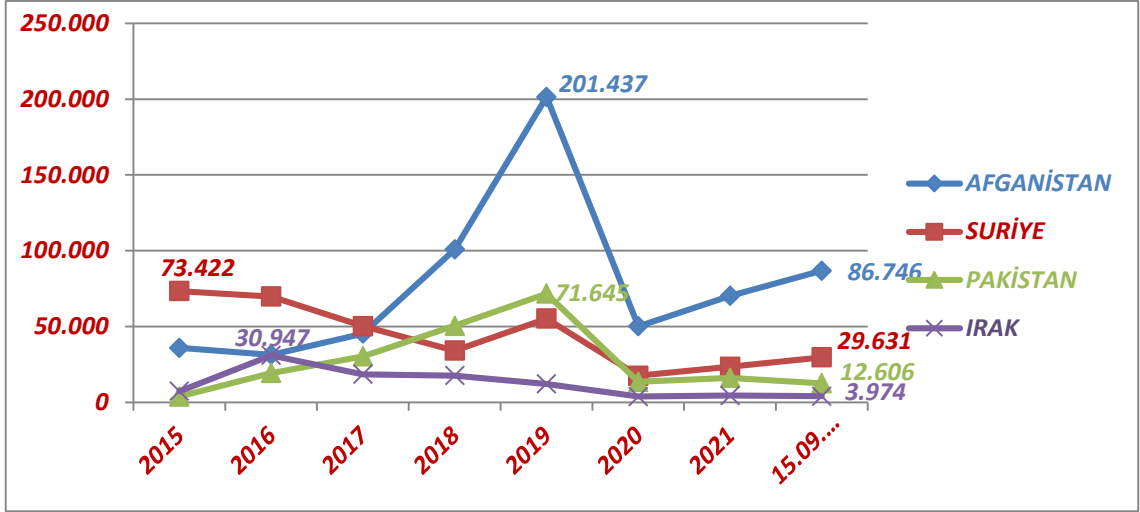
- Düşük maliyetli göçmenlerin iş gücü piyasasında tercih edilmesi,
- Hukuk devleti olması nedeniyle insan haklarını gözeten bir yapıya sahip olması,
- Tarih boyunca sürekli göçlerin yaşandığı bir ülke olması nedeniyle akraba topluluklarına ev sahipliği yapmasıdır.

Türkiye'nin düzensiz göç bağlamında yaklaşık son yirmi yılı incelendiğinde 2000-2010 yılları arasında Türkiye'ye gelen düzensiz göçmenlerin çoğunluğunu Irak uyruklu göçmenler oluşturmaktadır. Ancak bugün itibarıyla bu durum Afgan uyruklu yabancılara doğru dönmüştür (www.goc.gov.tr, 10.05.2022). Bu kapsamda 2011 yılında gerçekleşen Suriye kitlesel göç akınının ardında Türkiye'ye özellikle 2015 yılı itibarıyla farklı uyruklardan oluşan düzensiz göç hareketleri başlamış ve zaman içinde ivme kazanmıştır. 2019 yılında Türkiye'de yakalanan düzensiz göçmen sayısı sıçrayışa geçse de 2020 yılına gelindiğinde Covid-19 pandemisi nedeniyle bu sayı görece olarak azalmıştır.

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı www.goc.gov.tr, 23.09.2022.

Grafik 4. Yıllara Göre Türkiye'de Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, 26.09.2022.

Grafik 5. 2015 Yılı İtibari İle Türkiye’de Yakalaması En Fazla Yapılan Dört Uyruk

Yukarıda verilen grafikler incelendiğinde 2015 yılına kadar görece sabit bir seyir izleyen düzensiz göçmen sayısında 2015 yılından itibaren gözle görülür bir artış söz konusudur. Özellikle 2019 yılında yakalanan 454.662 düzensiz göçmenin 201.437’si Afgan uyruklu düzensiz göçmenlerden oluşmaktadır. Daha önce de belirtildiği üzere Türkiye’de yakalaması en fazla olan Irak uyruklu düzensiz göçmenlerin yerini artık Afgan uyruklu yabancılar almaktadır. Bunun nedenine ilerleyen bölümlerde değinilecektir.

3.2. Afgan Göçlerinin Tarihi Süreci ve Türk Soylu Afganların Durumu

Afganistan bulunduğu coğrafya itibari ile tek etnik yapıya değildir. Afganistan’da yaşayan yerel halk Peştunlar, Hazaralar, Aymaklar, Tacikler, Özbekler ve Türkmenler gibi farklı etnik gruplardan oluşmaktadır. Ülkede bu gruplardan çoğunluğu %42 ile Peştunlar oluşturmaktadır. Afganistan’da bulunan Özbekler, Türkmenler, Kırgızlar gibi Türk soylular ise ülkenin yaklaşık %16-18 ‘ini oluşturmaktadır ve sayılar 6 milyondan biraz fazladır (www.ankasam.org, 26.08.2023).

Türkiye’ye göç eden Afgan göçmenlerin tarihsel süreci incelendiğinde aslında ilk olarak 1982 yılında Türkiye’ye gelmeye başladıkları görülmektedir. Sovyet işgalinin ardından Türk soylu Afgan göçmenlerin bir kısmı Pakistan’da bulunan “Nasır Bağh” mülteci kampına sığınmıştır. 1981 yılında dönemin Cumhurbaşkanı Kenan Evren tarafından bu kamp ziyaret edilmiş, kapta bulunan Türk soylu Afganistan eski

milletvekili Abdulkerim Mahdum ile görüşmüştür. Bu görüşmede mülteci kampında bulunan Türk soylu Afganların Türkiye'ye kabul edilmesi kararlaştırılmıştır. Bu kararla Türkiye, uluslararası mecralarda ve yurtdışında yaşayan Türkler üzerinde itibarını artırmayı ayrıca Pakistan ile ilişkileri güçlendirmeyi hedeflemiştir. Bu kapsamda o dönemin hükümeti tarafından “ Afganistan'dan Pakistan'a sığınan Türk soylu göçmenlerin Türkiye'ye kabulü ve iskânına dair kanun tasarısı” çıkarılarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabul edilmiş ve 19 Mart 1982 tarihinde resmi gazetede yayınlanmıştır. Tasarıya göre bu kanun bir defaya mahsus olarak uygulanacak ve maksimum 4500 kişi kabul edilecekti. Tasarıda Türkiye'ye gelmek isteyen Pakistan'da bulunan Türk soylu Afganlar İslamabad'da bulunan Türkiye Büyükelçiliğine başvuruda bulunacaklardı. Bu doğrultuda toplamda 4.163 Türk soylu Afgan yasal yollarla Türkiye'ye getirilerek iskân edilmiş daha sonra Türkiye Cumhuriyeti tarafından bu kişilere vatandaşlık verilmiştir (Öztürk, 2014; 71-83). 2010 yılı sonrası döneme kadar incelendiğinde ise Afganistan'dan Türkiye'ye göç hareketliliği olsa da kayda değer bir artış görülmemiştir.

Bugün Türkiye'ye göç eden Afgan Düzensiz göçmenlerin bir kısmı Türk soylulardan oluşmaktadır. Yukarda izah edildiği üzere geçmişte Türk soylu Afganların yasal yollarla Türkiye'ye getirilerek iskân edilmesi ve daha sonra vatandaşlık verilmesi günümüzde Türkiye'ye göç eden Türk soylu Afganlar için bir umut olabilmektedir. Türk soylu oldukları için Türkiye'de daha rahat ikamet edebileceklerini hatta zaman içinde Türk vatandaşlığı alabileceklerini düşünmektedirler. Bu nedenle Türk soylu Afgan düzensiz göçmenlerin Türkiye'ye göç etme nedenleri arasında bu beklentide bulunmaktadır.

Bu doğrultuda Türk hukuku bakımından 5543 sayılı İskân Kanununa göre Türk soyluluk yani göçmen (muhacir); “Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelip bu kanun gereğince kabul olunan” kişilere denmektedir (5543 Sayılı İskân Kanunu, md.3). Ayrıca Türk soyundan olmanın ve Türk kültürüne bağlılığın tespiti ve tayini Cumhurbaşkanı tarafından yapılmaktadır (5543 Sayılı İskân Kanunu, md.7). Bu nedenle Türk soyluluktan faydalanmak isteyen Afgan göçmenlerin öncelikle Türk soyluluklarının tayin ve tespitinin yapılması gerekmektedir.

3.3. 2015 Sonrası Türkiye’de Düzensiz Göç Politikaları ve Düzensiz Göçle Mücadele

Çalışmanın önceki bölümlerinde düzensiz göç bağlamında Türkiye’nin politika ve dönemleri incelenmişti. Ayrıca Türkiye’de göç yönetimi ve göç politikalarını etkileyen faktörlere de değinilmiştir. Ancak son yıllarda Türkiye daha önce karşılaşmadığı kadar göç akınlarına maruz kalmıştır. Bu durum göç politikalarının gözden geçirilmesi, değiştirilip iyileştirilmesi, göç odaklı çalışan yeni kurumların kurulması, uluslararası düzeyde yapılan göç anlaşmaları ve iş birliklerini kaçınılmaz hale getirmiştir. Çalışma 2015 yılı sonrasında göç konusuna odaklandığından bu bölümde son yıllarda yapılan değişiklikler, uygulanan politikalar ve uluslararası iş birlikleri incelenecektir.

Türkiye maruz kaldığı düzensiz göç hareketleri yanında düzenli göç konusunda da daha etkin, düzenli ve kontrollü politikalar izlenebilmesi amacıyla 4 Nisan 2013 tarihinde kabul edilip 11.04.2013 tarih ve 28615 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununu (6458 YUKK) çıkarmıştır. Kanun aynı tarihte yürürlüğe girerek T.C. İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 18 Mayıs 2015 tarihinde 81 ilde taşra teşkilatlanmasını tamamlamıştır. Böylece göç yönetimi, yabancılara ait iş ve işlemler, plan ve politikaların oluşturulması yanı sıra istatistiki verilerin hazırlanması Emniyet Genel Müdürlüğünden Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne devralınmıştır (T.C. Resmi Gazete, 11.04.2013 ve 28615). YUKK ile birlikte yabancıların Türkiye’ye girişleri, ikametleri, sınır dışı edilmeleri ve uluslararası koruma başvuruları konularında birçok yenilik ve değişikliği beraberinde getirmiştir. Özellikle yabancıların Türkiye’deki statüleri tekrar tanımlanmıştır. Bu bağlamda düzensiz göç ile mücadele amacıyla Göç İdaresi Genel Müdürlüğü bünyesinde Düzensiz Göçle Mücadele Daire Başkanlığı kurulmuştur. 29 Ekim 2021 tarihli ve 31643 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 85 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile de Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün statüsü, Göç İdaresi Başkanlığı olarak yükseltilmiştir (Resmi Gazete, 29.10.2021 ve 31643/85).

Düzensiz göç bağlamında 2015-2018 yıllarını kapsayan Düzensiz Göçle Mücadele Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı yürürlüğe girmiştir. Bu eylem

planıyla hedefler belirlenerek hayata geçirilmesi noktasında çalışmalar başlatılmıştır. T.C. İçişleri Bakanlığı koordinasyonunda ilgili tüm bakanlık, kamu kurum ve kuruluşların katılımıyla 15 Şubat 2017 tarihinde ilk Göç Kurulu Toplantısı yapılarak göçe ilişkin diğer politikalar ve göç strateji belgeleri kabul edilmiştir. Bununla birlikte 2018 yılında 2023 yılına kadar sürecek Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı belirlendi. Düzensiz göçle mücadeleyi daha etki hale getirebilmek için sorunları kaynak ülkede çözmeyi amaçlayan ikinci Düzensiz Göçle Mücadele Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı 18 Aralık 2020 tarihinde kabul edildi. İkinci eylem planı ile düzensiz göçle mücadelede düzensiz göçü kaynağında önlemek adına; uluslararası iş birliklerinin güçlendirilmesi, sınır güvenliğinin artırılması, yabancı iş gücünün yönetilebilmesi için politikaların belirlenmesi, düzensiz göçmenlere ilişkin iş ve işlemlerin insan hakları odaklı yürütülmesi ve düzensiz göçmenlerin insan hakları standartlarına uygun olarak gönüllü olarak geri gönderilmesi gibi kararlar alınmıştır (www.goc.gov.tr, 27.09.2022).

Düzensiz göçün yönetilmesi, kontrolü ve mücadele edilmesi kapsamında birtakım mevzuat çalışmaları, düzenlemeler ve iyileştirmelerinde yapıldığı görülmektedir. Bu kapsamda; 2017 ve 2019 yıllarında 6458 sayılı YUKK da bazı düzenlemeler, güncellemeler ve eklemeler yapılarak iyileştirilmiştir. Yapılan değişiklikler ile ulusal destekli gönüllü geri dönüş, göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti ile mücadele, ülkeye giriş yasaklarıyla ilgili iş ve işlemleri, düzensiz göçmenlerin iş ve işlemleri gibi konularda iyileştirmeler sağlanmaya çalışılmıştır (www.goc.gov.tr, 27.09.2022). Yapılan bu değişiklik ve düzenlemeler incelendiğinde Türkiye'nin düzensiz göçle mücadele politikasında odak noktasını göçmenlerin ülkelerine gönüllü olarak geri dönmesi oluşturmaktadır. Bu nedenle insan hakları ön planda tutularak düzensiz göçmenlere gönüllü geri dönüş yaptırılması esastır.

Düzensiz göçle ilgili ülkelerin tekil politikalarla mücadele etmesinin pek olası olmadığına daha önceki bölümlerde değinilmişti. Bu bağlamda birçok ülke bölgesel veya küresel işbirlikleri ve strateji belirleme politikalarına yönelmektedir. Bu noktada Türkiye'de düzensiz göçle mücadele adına uluslararası işbirliklerine yönelim özellikle son yıllarda artmaya başlamıştır. Bu iş birliklerinin başında, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi (ICPMD) gelmektedir. Bu kapsamda

Türkiye düzensiz göçle mücadele amacıyla 2012 yılında Avrupa Birliği Sınır Güvenliği Birimi (FRONTEX) ile Mutabakat zaptını ve 2016 yılında ‘18 Mart Mutabakatı’ imzalanmıştır (www.goc.gov.tr, 27.09.2022).

Türkiye’nin düzensiz göç ile ilgili yapmış olduğu uluslararası işbirliklerinden birisi de geri kabul anlaşmalarıdır. Geri kabul anlaşmaları kısaca bir ülkede bulunan düzensiz göçmenlerin anlaşmaya taraf olan kaynak veya transit ülkeye anlaşma şartlarına bağlı kalınarak güvenli bir şekilde gönderilmesine olanak sağlamaktadır. Bu kapsamda geri kabul anlaşmaları düzensiz göçe karşı bir tedbir oluştururken diğer yandan göçmenlerin insan haklarına ve uluslararası koşullara uygun olarak geri gönderilmesini sağlamaktadır. Bu nedenle 2001 yılından bugüne Rusya, Norveç, Yunanistan, Ukrayna, Suriye, Pakistan, Romanya gibi ülkelerle geri kabul anlaşmaları imzalanmıştır (Batır, 2017:585-596). Bu doğrultuda Avrupa Birliği ile de 16 Aralık 2013 tarihinde Geri Kabul anlaşması imzalanmıştır. Bununla birlikte AB ile Vize Muafiyeti Yol Haritası da aynı tarihte imzalanarak 1 Ekim 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Resmi Gazete, 28.06.2014 tarih ve 29044).

Düzensiz göçle mücadelede politikaların belirlenmesi, mevzuat çalışmaları ve iyileştirmeleri ile uluslararası işbirliklerinin önemi şüphe götürmez bir gerçektir. Ancak böylesine önemli olan başka bir konu ise sınır tedbir ve denetimidir. Çünkü düzensiz göçle mücadele sınırlarda başlamaktadır. Bu kapsamda Türkiye’de birtakım önlemlerin alındığı görülmektedir. Öncelikle düzensiz göç akınının yoğunlukta olduğu Doğu ve Güneydoğu sınırında birtakım önlemler alındığı dikkat çekicidir. Toplamda 1316 km olan Doğu ve Güneydoğu sınır hattında 1028 km güvenlik duvarlarının inşa edilmiştir ve 288 km’lik güvenlik duvarının yapımı devam etmektedir. Aynı şekilde güvenlik duvarlarının bulunduğu hat üzerinde 913 km’ye kadar aydınlatma sistemleri kurulmuş ve yapımı hala sürmektedir. Bu minvalde güvenlik duvarlarının 293 km’sinde kamera, algılayıcı ve sensör sistemleri kurularak sınırda olası hareketlenmelerin denetimi amaçlanmış ve aynı hat üzerinde 284 termal kamera sistemi hayata geçirilmiştir. Son olarak güvenlik duvarları hattında 341 kule inşa edilerek devriye sistemi uygulanmaya başlamıştır. (Soylu, Röportaj, 2021). Sınır hattında alınan bu önlemlerin çoğunun yapımı ve kurulumu hali hazırda devam etmektedir. Doğu ve Güneydoğu sınır hattında alınan bu tedbirler ve sıkılaştırılan denetimler neticesinde 2022 yılında 204.966 düzensiz göçmenin Türkiye’ye girişi engellenmiştir (www.goc.gov.tr, 25.10.2022).

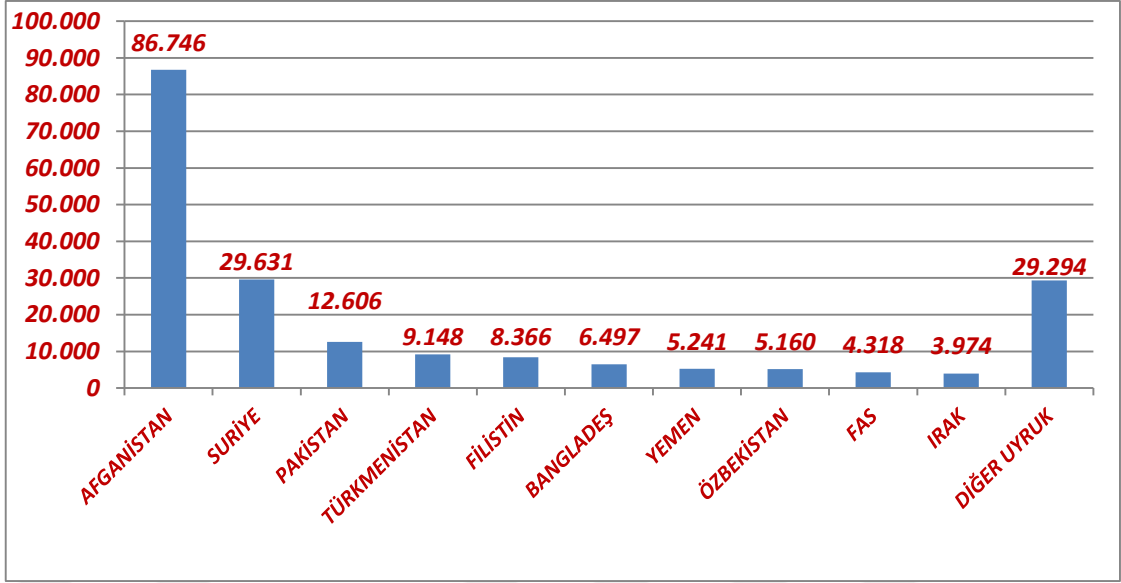
Kaynak: Anadolu Ajansı, www.aa.com.tr, 27.09.2022

Fotoğraf 1. Doğu ve Güney Doğu Sınırında İnşası Süren Güvenlik Duvarı

Kaynak: Anadolu Ajansı, www.aa.com.tr, 27.09.2022

Fotoğraf 2. Doğu ve Güney Doğu Sınırında Yapılan Denetim Faaliyeti

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, www.goc.gov.tr, 22.09.2022.

Grafik 6. 15.09.2022 Tarihi İtibariyle Türkiye’de Yakalanan Düzensiz Göçmenlerden İlk 10 Uyrak

Grafik 6 incelendiğinde Türkiye’de düzensiz göç adına başka bir soru ile karşılaşılacaktır. Bu soru ise “ Neden Afganistan? ”ya da “Afganistan neden bu kadar göç veriyor? ”. Bu sorunun tek bir cevabı bulunmamaktadır. Küresel ölçekte düzensiz göçe adeta lokomotiflik yapan Afganistan’ın bu denli göç vermesinin nedenini son elli yılda yaşanan olaylarda aramak gereklidir.

3.4. Neden Afganistan?

Afganistan özellikle II. Dünya Savaşı sonrası yaşadığı dış müdahaleler, iç çatışmalar, işgaller, politik istikrarsızlık ve terör örgütlerinin yapmış oldukları yıkımlar sonucunda barış ve huzur ortamının bir türlü sağlanamadığı bir geçmişe sahiptir. Geçmişte var olan kaotik ortam günümüzde de halen devam etmektedir. Bu nedenle Afganistan günümüzde hala göçe kaynaklık etmekle birlikte “ istikrarlı göç veren ülke ” olarak adlandırılmaktadır. Afgan göçmenlere ise “ İstikrarlı Göçmenler ” yakıştırması yapılmaktadır.

Bu minvalde “ neden Afganistan? ” sorusuna verilecek birçok cevap mevcuttur. Bu sorunun daha iyi anlaşılması için Afganistan’ın yakın tarihine kısaca bakmak yeterlidir. Öncelikle daha öncede açıklandığı üzere Afganistan sahip olduğu etnik çeşitlilik (Peştun, Hazara, Türkmen, Özbek, Tacik vs.) nedeni ile her an iç karışıklığa

ve çatışmalara hazır bir ülkedir. Bununla beraber Afganistan'ın hemen her dönem yaşadığı dış müdahaleler, işgaller, iç çatışmalar, kaos, darbeler ve ekonomik şartlar sebebiyle özellikle kendi coğrafyasında göç hareketlerine kaynaklık etmektedir (Çankara ve Çerez, 2020: 451). Afganistan tarihinde komünist hükümet ile komünist olmayan Müslüman gruplar arasında yaşanan iç çatışmaların yanında, 1979 yılında Sovyetler Birliği'nin müdahalesiyle başlayan ve dokuz yıl devam eden işgal Afganistan için bir dönüm noktasıdır (Han, 2011: 60). Bu dönemde Sovyet işgali ve Afgan mücahitlerin kendi aralarındaki iç çatışmalar ülkeyi içten içe kemirerek kaosu hâkim olduğu ve güvenlik konusunda sorun teşkil eden bir hale getirmiştir. Sovyet işgali döneminde Afganistan'dan yaklaşık beş milyon insanın civar ülkelere göç ettiği tahmin edilmektedir ki bu sayı toplam nüfusun %20'sine tekabül etmektedir. Ayrıca iki milyona yakın insan da ülke içinde yer değiştirmek zorunda kalmıştır (Ashley, 2009: 8).

1989 yılına gelindiğinde Sovyetlerin Afganistan'dan ayrılma kararı akabinde Sovyet yanlısı Necibullah Hükümeti görevde kalmış ve iç çatışmalar aynı hızla devam etmiştir (Ulfet, 2016: 2). 1994 tarihinde Molla Muhammed ÖMER tarafından kurulan ve İslami cihadı ön plan da tutan Taliban örgütü özellikle ülke içerisinde etnik ayrımcılık yaparak iç çatışmaların devam etmesine neden olmuştur. İşgal dönemlerinde başlayıp iç çatışmayla devam eden yaklaşık yirmi yıllık bu dönem yüzbinlerce insanın hayatına mal olmuş, güvenlik ve ekonomik şartlar gibi nedenlerden milyonları bulan ve süreklilik arz eden bir göç hareketi başlatmıştır (Çankara ve Çerez, 2020: 451). Takvimler 11 Eylül 2001'i gösterdiğinde ise Afganistan daha zorlu bir döneme girmeye başlamıştır. ABD, 11 Eylül terör saldırılarının dışarıdan geldiğini ve yapılan incelemeler sonucunda El-Kaide terör örgütü tarafından yapıldığının tespit edildiğini açıklamış, bu örgütün ise Taliban tarafından saklandığını iddia ederek örgüte savaş açtığını bildirmiştir. Pearl Harbor saldırısından sonra ABD'nin uğradığı en büyük saldırı olarak nitelendirilen 11 Eylül saldırılarının ardından ABD, El-kaide ve Taliban başta olmak üzere bütün radikal İslamcı gruplara savaş açmış, Afganistan'da on üç yıl sürecek ABD işgali başlamıştır (Çankara ve Çerez, 2020: 453). İşgalin ardından büyük bir hızla devam eden Afgan göç hareketleri daha da hızlanmıştır. 2021 yılına kadar devam eden işgalin ardından ABD'nin tamamen Afganistan'dan çekilmesi ve

Taliban'nın yeniden baskıcı politikalarla iktidara gelmesiyle birlikte hali hazırda ivmelenen Afgan göçü devam etmiştir.

Afganistan tarihinde yaşanan olaylar nedeni ile ülkesinden ayrılan Afgan göçmenlerin tek adresi Türkiye olmamıştır. Pakistan ve İran'da uzun yıllardan beri hatırı sayılır sayıda Afgan göçmen yaşamaktadır. 2020 yılı itibariyle İran'da yaşayan Afgan sayısı 780 bin kişidir (UNHCR, 2020 Migration Report). Bununla birlikte Pakistan yaklaşık kırk yıldır milyonlarca Afgan göçmene ev sahipliği yapmaktadır. Öyle ki Pakistan'a küçük Kabil denilmektedir. Sovyet işgalinin ardından 7 milyona yakın Afgan göçmenin sığındığı Pakistan'da UNHCR 2019 Göç Raporuna göre 2002-2019 yılları arasında Afganistan'a 4,3 milyon insan geri dönmüştür. Aynı rapora göre Pakistan Peşaver'de kurulan 54 yaşam kampında insani şartlardan ve birçok haktan yoksun olarak hayatlarını sürdüren Afganların sayısı ise 2019 yılı itibariyle yaklaşık 1,5 milyonu bulmaktadır (UNHCR Global Focus, 2019: 1-3). Bu sayı kayıt altına alınabilen Afgan sayısını temsil etmekle birlikte kayıt dışı Afganlar eklendiğin bu rakamın iki milyonun üzerinde olduğu tahmin edilmektedir.

Afganistan uyruklu göçmenlerin tercihleri arasında yalnızca İran, Pakistan veya Türkiye bulunmamaktadır. Özellikle Avrupa ülkelerine geçerek sığınmacı statüsü kazanmaya çalışmaktadırlar ki Türkiye'yi transit ülke olarak kullanmalarının nedeni de budur. UNHCR 2020 Göç Raporuna göre Afganistan uyruklu göçmelerin Avrupa ülkelerinde ki dağılımları; Almanya 148 bin, Avusturya 40 bin, Fransa 32 bin, İsveç 30 bin, İngiltere 9 bin olarak verilmiştir (UNHCR, 2020 Migration Report).

Kaynak: British Broadcasting Corporation, www.bbc.co.uk, 23.09.2022.

Fotoğraf 3. Pakistan’ da Bulunan Afgan Mülteci Kampı

Kaynak: British Broadcasting Corporation, www.bbc.co.uk, 23.09.2022.

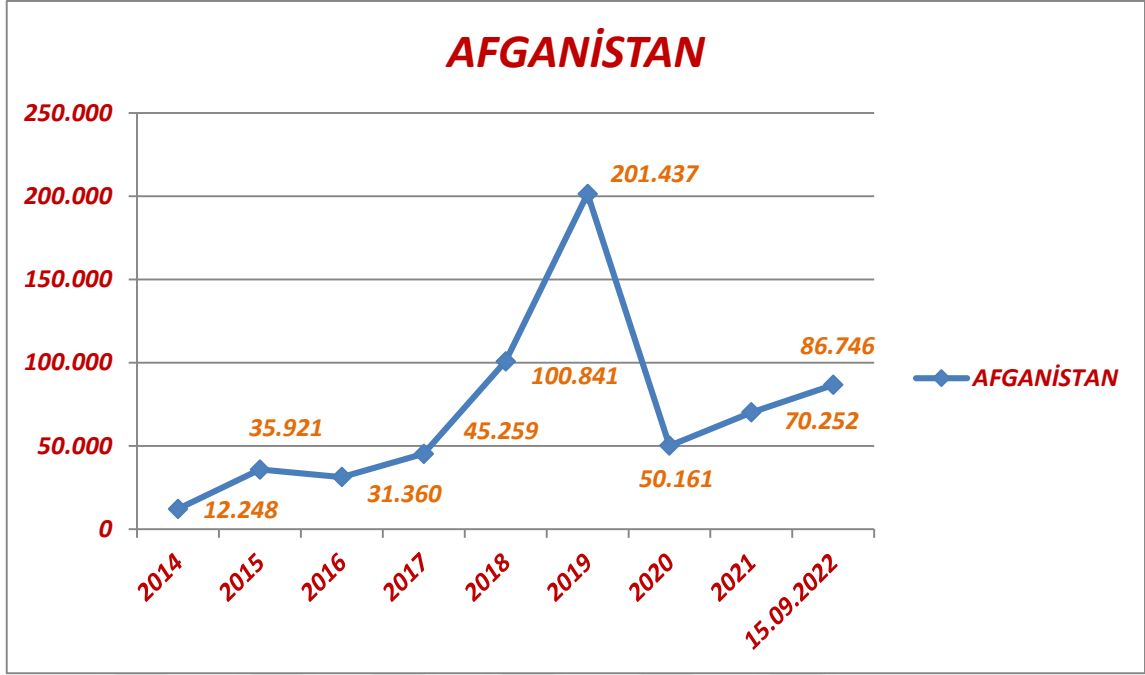
Fotoğraf 4. Pakistan’da bulunan Afgan Mülteci Kampı İçinden Bir Kesit

Afganistan özelinde yapılan göçlerin diğer bir nedeni ise coğrafi özellikleridir. Ülkede bulunan Hindi Kuş Dağları, Afganistan’ı üç parçaya bölmektedir. Bu parçalı üç yapı iklimsel ve doğal yapı olarak birbirinden farklı özellikler göstermektedir. Ayrıca ticaret güzergâhları ve askeri amaçla kullanılan alanlar koşulların daha uygun olduğu bölgelerde toplanmıştır. Afganistan’ın bu denli farklı koşullara sahip olması bölgeler arasında gelir düzeyi, eğitim, sağlık, sosyo-ekonomik alanlarda eşitsizlikleri keskin hatlarla birbirinden ayırarak daha belirgin hale getirmiştir.

Türkiye'ye göç eden Afgan düzensiz göçmenlerden kadınlar üzerine Ağrı ilinde çalışmalar yapan Avcil'e (2021: 189-208) göre; Afgan kadınların göç hareketleri genellikle bağımlı göç etkisinde gerçekleşmektedir. Bağımlı göç; göç nedeniyle birbirinden ayrı düşmüş aile bireylerinin başka bir ülkede yeniden bir araya gelmeleridir (Göç terimler sözlüğü, 2004;12). Çalışmada Afgan kadınların göç etme sebepleri arasında öne çıkan aktörler Afganistan'daki hukuk sistemi, işsizlik, can ve mal güvenliklerinin olmayışı ile bitmeyen çatışma ortamıdır.

Bu doğrultuda İran'da bir süre yaşayıp Türkiye'ye göç eden Afgan kadınların ise Türkiye'ye göç etme nedenleri farklılık ihtiva etmektedir. Birçok Afgan kadın İran'da ötekileştirildiklerini, kendilerine oturma izni verilmediğini, sosyal haklardan faydalanamadıklarını ve İran halkının kendilerine iyi davranmadıklarını belirtmektedir (Avcil, 2021: 201-203).

Bu kapsamda yıllara Türkiye'ye göçe edip yakalanan Afganistan uyruklu düzensiz göçmenlerin sayısı incelendiğinde 15.09.2022 tarihi itibarıyla 86.746 kişi olduğu görülmektedir (www.goc.gov.tr, 26.09.2022). Bu sayı 2014 yılından itibaren dalgalı bir seyir izlemiştir. Bunun nedeni Afganistan'da yaşanan olaylar, Covid-19 pandemisi, Türkiye'nin doğu sınırında daha etkin politikalar yürütmesi ve kontrolün sıkılaştırılması gibi nedenlerden ileri gelmektedir. Ancak düzensiz göçmen bağlamında Türkiye'de yakalanan Suriyeli göçmenlerden sonra gelen en yüksek sayıda yakalama Afganistan uyruklu göçmenlere aittir.

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, www.goc.gov.tr, 26.09.2022

Grafik 7. Yıllara Göre Türkiye’de Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı

3.4.1. Afgan Düzensiz Göçmenlerin Türkiye Güzergâhları

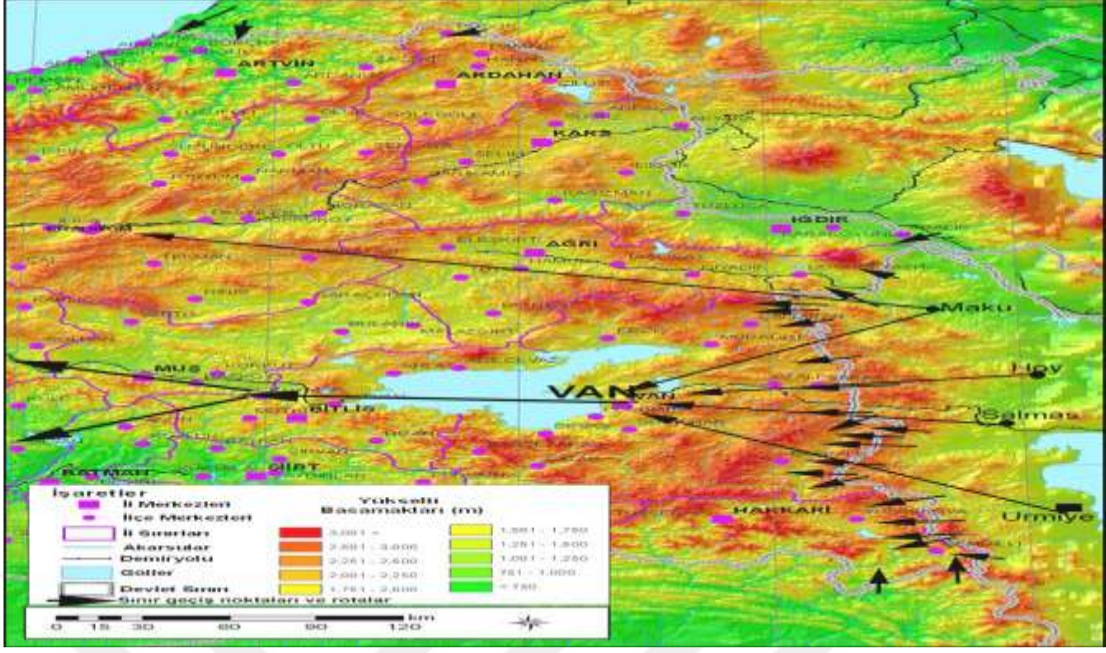
Afganistan’dan Türkiye’ye doğru göç yolculuğuna başlayan düzensiz göçmenler bu yolculukta iki alternatif kullanmaktadır. İlki Türkiye ve Afganistan arasında bulunan 2939 km yolu yürüyerek kat etmektir. Bu mesafe nedeniyle göç süresi yaklaşık bir ay sürmektedir ve bu alternatif ekseriyetle maddi durumu iyi olmayan göçmenler tarafından tercih edilmektedir. Diğer alternatif ise düzensiz göçmenleri belirli bir ücret karşılığında istedikleri yere götüren ve bu işi adeta sektör haline getiren göçmen kaçakçılarıdır. Göçmen kaçakçılarıyla birlikte hareket eden göçmenlerin birincil tercih nedeni ise göç rotalarını ve geçecekleri ülkeler hakkında bilgilerinin olmamasıdır (Çiçekli, 2012: 28).

Afgan düzensiz göçmenler Türkiye yolculuğunda iki rota kullanmaktadır. İlki İran-Afganistan sınırında bulunan Farah ve Herat kentlerinden İran’a giriş rotasıdır. Ancak 2020 yılında İran’ın Afgan düzensiz göçmenlere karşı sert bir tutuma geçmesi alternatif güzergâhları ön plana çıkarmıştır. Direkt İran’a geçmek yerine Afganistan-Pakistan-İran güzergâhını kullanmayı tercih etmeye başlamışlardır. Bu kapsamda göçmenlerin kullandığı ikinci güzergâh ise Pakistan, İran ve Afganistan sınırının

bulunduğu Belucistan kentidir. Buradan Pakistan’a giriş yapan göçmenler, Pakistan sınırından İran’a geçmektedir. İran’a giriş yapan göçmenlerin Türkiye sınırında belirli bekleme noktalarının olduğu bilinmektedir. Başka bir değişle bu toplanma merkezleri İran tarafında Maku, Hoy ve Salmas, Türkiye tarafında ise Doğubayazıt, Yüksekova ve Van sınırı bölgeleridir. Bu kapsamda İran ve Türkiye sınırının hemen her noktasında kaçak düzensiz göçmenlerin geçişi görülebilmekteyken bazı noktalar var ki buralar da Türkiye’ye giriş için daha az yürümek gerektiğinden daha fazla tercih edilmektedir. Bu noktalar; Van ilinin Çaldıran, Saray ve Özalp ilçeleri ile birlikte Ağrı Doğubayazıt da Türkiye’ye giriş için en fazla kullanılan sınır bölgesidir (Deniz, 2015: 225).

Afgan düzensiz göçmenlerin İran üzerinden Türkiye’ye yasadışı girişlerinde İran’ın etkisi yadsınamaz bir gerçektir. İran’da Afgan düzensiz göçmenlerin ağır işlerde düşük ücretlerle çalıştırılması, vatandaşlık haklarının olmaması, yeterli sağık sigortası ve istihdamın bulunmaması, İran’da doğan Afgan çocukların sosyal haklarının olmaması, sebepsiz yere gözaltına alınmaları gibi nedenler ile İran’dan Türkiye’ye geçmeyi tercih etmektedirler (Koç, 2019:9-10). İran ise kendi ülkesinde bulunan Afgan düzensiz göçmenlerin Türkiye’ye yasadışı geçişine mani olmamakta hatta kimi zaman bu eyleme zorlayıp sınırlarını açmaktadır. Türkiye’de durdurulan çoğı Afgan düzensiz göçmen Türkiye’ye geçiş için İran kolluk kuvvetlerinin kendilerini zorladıklarını beyan etmektedir (www.euronews.com, 12.05.2022, www.aa.com, 22.11.2022).

Türkiye’ye giriş yapan Afgan düzensiz göçmenlerin Türkiye içinde de izledikleri rotalar vardır. Bu rotalar ile ya Avrupa’ya geçiş için Türkiye’nin batısına ya da çalışmak amacı ile özellikle İstanbul iline geçmeyi düşünmektedirler. Bu güzergâhlardan ilki Van, Bitlis, Diyarbakır, Adana, Ankara ve İstanbul’a uzanan güney güzergâhıdır. Fakat Türkiye tarafından düzensiz göçmenlere karşı yapılan kontroller sıklaştığından güney güzergâhı göçmenler veya göçmen kaçakçılarınca; Bitlis, Muş, Elazığ, Malatya ve Kayseri olarak değiştirilebilmektedir. Türkiye için diğeri rota ise; Van, Ağrı, Erzurum, Sivas, Kayseri üzerinden Türkiye’nin batı illeri ya da İstanbul’a ulaşan güzergâhtır (Deniz, 2015: 226).

Kaynak: Deniz, Orhan, “ Ortadoğu ve Asya Kökenli Göçmenlerin Göç Güzergâhında Türkiye Opsiyonu ”, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2015/6, ss.209-301.

Fotoğraf 5. Afgan Düzensiz Göçmenleri Türkiye’ye Giriş Güzergâhı

3.5. Türkiye’de Afgan Düzensiz Göçmenlerin Statüleri

Türkiye’de bulunan Afgan düzensiz göçmenlerin statüleri, Suriye uyruklu göçmenlere verilen Geçici Koruma Statüsünden farklıdır. Ancak burada önemli nokta her Afgan göçmene statü verilmemesidir. Bu nedenle Türkiye’de Afgan uyruklu yabancıları ele alırken üç kategoride değerlendirmek mümkündür (6458 sayılı YUKK, md. 8, 11, 21, 22);

- Türkiye’ye vize veya vize muafiyeti ile yasal giriş yapan ve ikamet izni alan Afganlar.
- Türkiye’ye yasadışı girip Uluslararası koruma başvurusu yapıp gerekli şartları sağladığı takdirde Uluslararası Koruma statüsü alan Afganlar.
- Türkiye’ye yasadışı girip Uluslararası Koruma başvurusu yapmayan veya başvuru yapıp gerekli şartları sağlamadığı gerekçesiyle Uluslararası koruma statüsü alamayan Afganlar.

Yukarda belirtilen üç durum sonuçları bakımından farklılık ihtiva etmektedir. Bunun nedeni Türkiye’ye gelen her göçmenin makro düzeyde aynı şartlara sahip olsa

da mikro ölçekte yani bireysel olarak farklı koşullara sahip olmasıdır. Örnekleme gerekirse Türkiye'ye geçerli bir vize veya vize muafiyeti ile gelerek kalış süresi bittikten sonra Türkiye'de kalmak isteyen bir Afgan uyruklu yabancı vize veya vize muafiyet süresi bitmeden bireysel şartlarına uygun bir oturma izni almak zorundadır. Elbette bu prosedür sadece Afganistan uyruklu yabancılar için değil tüm yabancı uyruklu kişiler için geçerlidir (6458 sayılı YUKK md.11, 19). Vize veya vize muafiyeti ile Türkiye'ye gelen ve oturma izni alan bir Afgan düzenli göçmen statüsünde bulunmaktadır. Ancak bu çalışmada düzensiz göçmenler üzerinde durulacağından yalnızca Türkiye'ye düzensiz olarak yani yasadışı gelen Afgan göçmenlerin durumları analiz edilecektir. Ayrıca uluslararası korumaya yalnızca Afgan göçmenler değil diğer farklı uyruktan göçmenlerinde başvuru hakkı bulunmaktadır ancak çalışmada Afgan uyruklu yabancılar üzerinde durulduğundan diğer uyruklar konu dışı bırakılacaktır.

Fotoğraf 6. İkamet İzni Kimlik Belgesinin Ön ve Arka Yüzü

3.5.1. Uluslararası Koruma Başvurusu yapan Afgan Düzensiz Göçmenler

Türkiye'ye yasal yollarla giriş yapmayan Afganlar, düzensiz göçmen statüsündedir. Bu kapsamda mevcut durumlarını düzenli göçmen yapabilmeleri ve Türkiye'deki kalışlarını yasal hale getirmeleri için statü sahibi olmalıdırlar. Türkiye'de her Afgan uyruklu düzensiz göçmenin uluslararası koruma başvurusu yapmaya hakkı vardır. Başvuru kaydının sınır kapılarına ya da Türkiye'ye giriş yaptıysa ilgili valiliğe bireysel olarak yapılması gerekmektedir. Ancak başvuruda önemli olan nokta başvurusunu geçerli bir sebebe dayandırma zorunluluğudur. Başvurusu ve kaydı alınan yabancıya mülakat tarihi verilerek bilgilendirilir. Başvurusu alınan yabancı adres kayıt sistemine kayıt yaptırmak ve bu kaydı valiliğe bildirmek zorundadır. Gerekli durumlarda başvurusu alınan yabancıya bildirim yükümlülüğü getirilerek belirli

sürelerde valiliğe bildirim yapması zorunlu tutulabilir. Başvuru sahibiyle otuz gün içinde mülakat yapılır. Mülakatta uluslararası koruma başvurusuna ihtiyaç duyduğu değerlendirilen yabancıya uluslararası koruma başvuru belgesi verilir ve bu belgede kişiye özel bir kimlik numarası bulunur. Uluslararası koruma başvurusu sonuçlandırılmış ve statü kazanmış bir Afganlı ya ikincil koruma ya da şartlı mülteci olarak Türkiye’de yasal olarak kalabilir (6458 sayılı YUKK, md.65, 69, 71, 75, 76,82).

T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI VALİLİĞİ			İlî Göç İdaresi Müdürlüğüne tanzim edilen bu belge sadece İlî dahilinde geçerlidir. Belgenin kaybolması/bulunması halinde düzenleyen makama bildirilmeli/teslim edilmelidir.
ULUSLARARASI KORUMA BAŞVURU SAHİBİ KİMLİK BELGESİ			
Yabancı Kimlik No			İrtibat Tel:
Adı			
Soyadı			
Baba Adı			
Anne Adı			
Doğum Yeri			
Doğum Tarihi			
Medeni Durumu			
Uyruğu			
Uluslararası Koruma Başvuru Tarihi			
Belgenin Geçerlilik Tarihi (Başlangıç-Bitiş Tarihi)			
GÖÇ İDARESİ BAŞKANLIĞI			

Fotoğraf 7. Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kimlik Belgesi

Her uluslararası koruma başvurusu olumlu olarak değerlendirilmemektedir. Afgan uyruklu yabancının sığınma talebini geçerli bir mazerete dayandırması ve yapılan araştırma da bu mazeretin doğru olması gereklidir. Bu bağlamda kabul edilemez başvuru yani yabancının uluslararası koruma statüsünü kazanabilmesi için gerekli birtakım şartları sağlamaması, yükümlülüklerine uymaması hallerinde başvurusu olumsuz değerlendirilmektedir. Bu durumda yabancı ret kararının kendisine veya yasal temsilcisine tebliğ edilmesinden sonraki otuz gün içinde yargı yoluna başvurabilir ya da Türkiye’yi terk etmek zorundadır. Aksi takdirde hakkında idari gözetim kararı alınıp sınır dışı işlemleri başlatılır (6458 sayılı YUKK, md. 54, 57, 72, 77, 80).

Uluslararası koruma başvurusu süresince ve süreç sonunda söz konusu yabancının bütün kişisel bilgileri(açık adresi, iletişim bilgileri, parmak izi kayıtları, varsa aile üyelerinin her birinin bilgileri vs.) Göç İdaresi Başkanlığının veri tabanı olan

GöçNet sisteminde kayıt altında tutulmaktadır ve istenildiği takdirde ilgili yabancıya ulaşılabilmektedir. Ayrıca gerekli durumlarda ilgili yabancıya parmak izi bildirim yükümlülüğü getirilerek on beş günde bir valiliğe parmak izi kaydına gelmesi sağlanmaktadır. Bu prosedürdeki amaç yabancının kontrolünün sağlanmasıdır. Aksi durumda yani üç defa art arda bu yükümlülüğe uymayan Afgan göçmen için uluslararası koruma başvurusunu geri çekmiş kararı alınarak gerekli işlemler başlatılır (6458 sayılı YUKK, md. 72, 77). Bu nedenle uluslararası koruma başvurusu bulunan bir Afgan uyruklu yabancı, Türkiye içinde farklı bir ile ziyaret amaçlı bile gitmesi durumunda valiliklerden süreli yol izin belgesi alarak kendisine verilen süre içinde kayıtlı olduğu ile geri dönmek zorundadır. Bu kapsamda uluslararası koruma başvurusu bulunan Afganlar Türkiye içerisinde kayıtlı, kontrollü ve denetimli olarak ikamet etmektedirler. Bu noktada bilinmesi gereken önemli bir konu Türkiye’de statüsü ne olursa olsun düzenli (uluslararası koruma, ikamet izni, geçici koruma) veya düzensiz göçmenlerin (yakalandığı takdirde) tüm biyometrik bilgileri yani; parmak izi, fotoğraf, kişisel ve iletişim bilgileri alınarak Göç İdaresi Başkanlığının veri tabanı olan GöçNet’e kaydedilmektedir. Bunun amacı şahıs ile ilgili incelemede kimlik tespitinin yapılmasıdır. Çünkü bu bilgilerin veri tabanında bulunması hayati bir öneme sahiptir. Örneğin bir Afgan göçmen ile ilgili inceleme yapılması gerektiğinde kişiye parmak izi tarayıcısından parmak izi sorgusu yapılır. Böylece kişi ile ilgili bütün bilgilere ulaşılmaktadır ve idarece yanlış bir kararın alınmasının önüne geçilmektedir.

Uluslararası Koruma başvurusu yapmış veya bu statüyü almaya hak kazanmış Afgan düzensiz göçmenler ekseriyetle Türkiye’de kalmayı tercih etmektedirler. Bunun nedeni Türkiye’de yasal kalış hakları olması nedeniyle iş gücü piyasasına hızlı bir şekilde entegre olabilmeleri, eğitim, sağlık, sosyal haklara erişimlerinin kolay olmasıdır. Bu nedenle Türkiye’de kendisi ve ailesi için bir düzen kurabilmiş Afgan uyruklu göçmenler Avrupa dâhil başka herhangi bir ülkeye gitmek istememektedir.

2021 yılı itibarıyla Türkiye’de Uluslararası Koruma başvurusu yapmış Afgan uyruklu düzensiz göçmen sayısı 21.926’dır (www.goc.gov.tr, 09.12.2022). Ancak özellikle Ege Denizinden Avrupa’ya geçmeye çalışan ve durdurulan düzensiz göçmenler Türkiye’de herhangi bir başvurusu bulunmayan veya başvurusu reddedilen düzensiz göçmenlerden oluşmaktadır. Bunun nedeni Avrupa’ya geçerek orada sığınma başvurusu yapmak istemeleridir.

Uluslararası koruma başvurusunda değerlendirilen bir takım durumlar söz konusudur. Olumsuz sonuçlanan başvurunun çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bunlar;

- Kabul edilemez başvuru,
- Uluslararası Koruma haricinde tutulma,
- Başvurunun geri çekilmesi veya geri çekilmiş sayılması,

durumlarıdır (6458 sayılı YUKK uygulama yönetmeliği, md.64,72,77).

3.5.1.1. Kabul Edilemez Başvuru

Uluslararası koruma başvurusu yapan bir Afgan göçmenin bu talebi belirli durum ve şartlarda kabul edilemez başvuru olarak değerlendirilerek olumsuz sonuçlandırılmaktadır. Bunun nedeni Uluslararası korumanın temelde yatan anlamı incelenerek anlaşılabilir. Uluslararası korumanın kabaca anlamı ‘ ‘Ülkesine çeşitli nedenlerle dönemeyen, döndüğünde ölüm, işkence, kötü muamele, insan onuruna sığdırılmayacak uygulamalara maruz kalacak kişilerin bir nevi sığınma talebi, korunma isteğidir ’ ’ daha kısaca anlamlandırmak gerekirse ‘ ‘ Sizin ülkenize sığındım ve beni koruyun talebidir ’ ’. Bu nedenle uluslararası koruma başvurularında yabancıların bu durumda olup olmadığı öncelikle belirlenmektedir.

Kabul edilemez başvuru kararının alınabilmesi için bazı durumların olması esastır. Bu durumlar;

- Yabancıların farklı gerekçe öne sürmeden aynı başvuruyu tekrar yapması,
- Yabancı uluslararası korumadan yararlandığı bir ülkeden gelip Türkiye’de de uluslararası koruma başvurusu yapması yani ilk iltica ülkesinden gelmesi,
- Yabancıların uluslararası koruma talebinin olumlu sonuçlanacağı veya korumaya başvuru imkânının olduğu bir ülkeden gelmesi, kısacası güvenli üçüncü ülkeden gelmesi,
- Yabancıların değerlendirme aşamasındayken haklı bir neden göstermeksizin veya başvurusu daha önce reddedilmesine rağmen farklı bir gerekçesi olmaksızın ayrı bir başvuru yapması (6458 sayılı YUKK, md.72, 73, 74).

Yukarıda sayılan durumlarda uluslararası koruma başvurusu yapan Afgan göçmenin bu başvurusu kabul edilemez başvuru olarak değerlendirilerek olumsuz sonuçlanmaktadır.

3.5.1.2. Uluslararası Koruma Haricinde Tutulma

Afgan göçmenlerin koruma başvurularında her zaman kabul edilemez başvuru kararı verilmemektedir. Bazı durumlarda ilgili göçmen uluslararası korumanın haricinde tutulmakta ve uluslararası korumaya ihtiyacı olmadığı değerlendirilmektedir. Bu durumlar ise;

- Yabancı UNHCR dışında Birleşmiş Milletlerin başka bir organı veya örgütünden hali hazırda koruma veya yardımdan yararlanıyorsa,
- İkamet ettiği ülkede yetkili makamlarca vatandaşların sahip oldukları hak ve yükümlülüklerle sahipse,
- Yabancı'nın uluslararası koruma başvurusu yapmadan önce Türkiye dışında hangi nedenle olursa olsun zalimce eylemler yaptığını düşündürecek açık nedenler varsa,
- Kamu düzeni ve kamu güvenliği açısından tehlike oluşturduğuna dair ciddi emareler bulunması,
- Türkiye'de işlenmesi halinde hapis cezası verilmesini gerektirecek suç veya suçları daha önce Türkiye dışında işleyen ve ilgili suç ya da suçların cezasını çekmemek için menşe veya ikamet ülkesini terk eden kişiler (6458 sayılı YUKK, md.64).

3.5.1.3. Başvurunun Geri Çekilmesi veya Geri Çekilmiş Sayılması

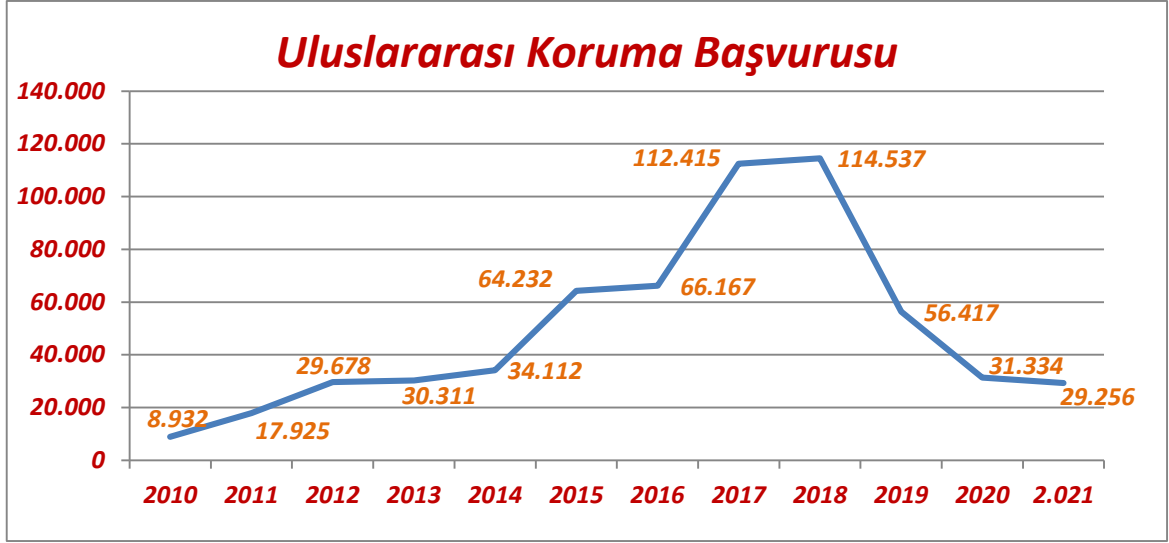
Bir Afgan düzensiz göçmen kendi rızası ile uluslararası koruma başvurusunu yazılı olarak beyan ederek geri çekme hakkında sahiptir. Ancak bazı durumlarda hali hazırda uluslararası koruma başvurusu bulunan yabancı'nın başvurusu idarece geri çekilmiş olarak sayılmaktadır. Bu durumlar şu şekildedir;

- Uluslararası koruma başvurusu sürecinde idarece belirlenen tarihte mülakata üç defa üst üste gelinmemesi,

- Lüzum görülmesi üzerine idari gözetim altında bulunan yabancının, bulunduğu yerden kaçması,
- Mazeretsiz olarak bildirim yükümlülüğünü üç defa üst üste yerine getirilmemesi, belirlenen ikamet yerine gitmemesi ya da ikamet yerini idareden izin almadan terk etmesi,
- Yabancının, başvuru sürecinde idarece ihtiyaç duyulan kişisel verilerinin alınmasına karşı çıkması,
- Uluslararası koruma kayıt ve mülakat sürecinde yükümlülüklerine uymamasıdır (6458 sayılı YUKK, md.77).

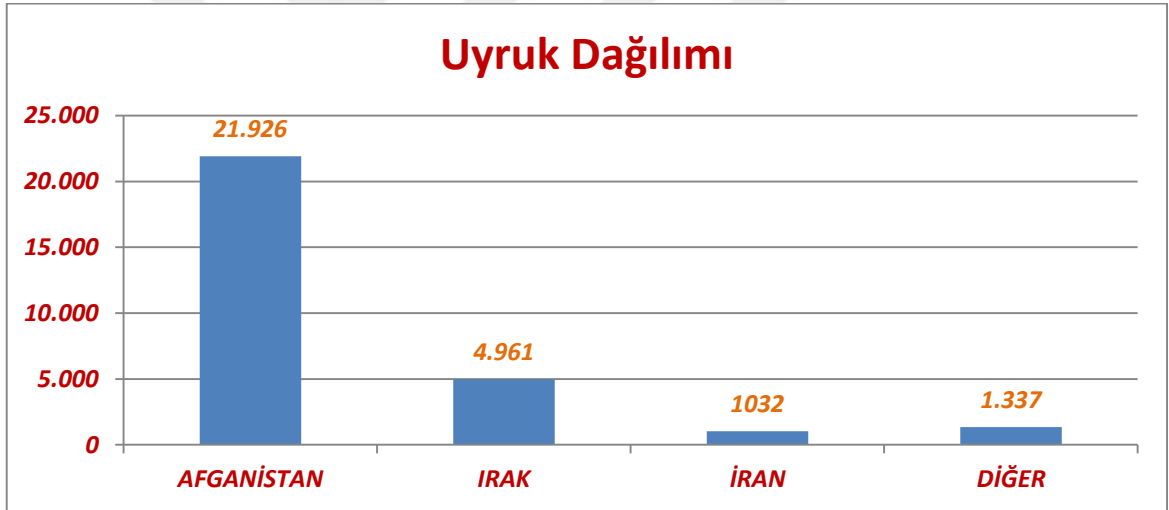
Yukarıda verilen farklı üç durumun oluşması durumunda ilgili Afgan göçmenin uluslararası koruma başvurusu olumsuz sonuçlandırılarak Türkiye’den çıkışı sağlanmaktadır. Türkiye’den çıkışı sınır dışı işlemleri kapsamında İl Göç İdaresi ile kolluk birimlerinin koordinasyonunda sağlanmaktadır. Sınır dışı işlemleri ile ilgili inceleme ilerleyen bölümlerde yapılacaktır.

Uluslararası koruma başvuruları yıl bazında irdelendiğinde yıldan yıla arttığı ancak 2018 yılı itibariyle başvuru sayısının azaldığı gözlemlenmektedir. Bu durumun birçok nedeninin olduğu söylenebilir. Öncelikle Avrupa hedefli yapılan göçlerde Afgan yabancılar Türkiye’de uluslararası koruma talep etmemektedir ve bir şekilde Avrupa’ya geçeceklerini düşünmektedir. Ayrıca pandemi ile göç hareketlerinin azalması ve Türkiye’nin doğu sınırında alınan tedbirler, sıkılaştıran kontrol ve denetimlerle ülkeye giren düzensiz göçmen sayısında gözle görülür bir azalmanın yaşanması da etkili faktörlerdendir. Bu bağlamda uyruk bazlı analiz yapıldığında ise uluslararası koruma başvurularını en fazla yapan uyruk yine de Afgan göçmenlerdir. Çünkü 2018 yılından itibaren Türkiye’ye istikrarlı bir şekilde akın eden göçmenlerin çoğunluğunu Afgan uyruklu yabancılar oluşturmaktadır ve bu istikrarlı göç hareketi devam etmektedir. Bu nedenle Afgan uyruklu göçmenleri “ Düzenli Düzensiz Göçmen ” olarak adlandırmak mümkündür.

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı (www.goc.gov.tr, 22.10.2022).

Grafik 8. Yıllara Göre Uluslararası Koruma Başvuru Sayısı

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı (www.goc.gov.tr, 22.10.2022)

Grafik 9. 2021 Yılı İtibari İle Uluslararası Koruma Başvurusu Yapan İl Üç Uyruk Dağılımı

3.6. Türkiye’de herhangi bir statüsü olmayan Afgan Düzensiz Göçmenler

Türkiye için sorun teşkil eden, kontrol ve denetiminin güç olduğu göçmen profili bu kategoride bulunan düzensiz göçmenlerdir. Grafik 7 incelendiğinde görülen Türkiye’de yakalaması olan kayıtsız ve düzensiz göçmenlerin çoğunluğunu bu kategoride olan Afganlar oluşturmaktadır. Afgan uyruklu düzensiz göçmenler

ekseninde değerlendirilirse bu kategoride bulunan göçmenlerin Türkiye’de herhangi bir kaydı bulunmamaktadır ve ülke içinde yasadışı kalmaktadırlar.

Türkiye’ye yasadışı yollarla girmiş veya Uluslararası Koruma başvurusu yapmamış ya da başvurusu olumsuz sonuçlanmış Afgan uyruklu düzensiz göçmenlerin işlemleri, kayıt altına alınmaları, kontrol ve denetimleri daha farklı işlemleri gerektirmektedir. Nihai işlem ise Türkiye’den çıkışının sağlanmasıdır. Fakat daha öncesinden izlenmesi gereken işlemler ve tespit edilmesi gereken durumlar vardır. Türkiye içinde bulunan bir Afgan göçmene öncelikle kimlik tespiti yapılmalıdır. Bunun nedeni söz konusu göçmenin Türkiye’de yasal kalış hakkının (Uluslararası Koruma Statüsü, İkamet İzni vs.) olup olmadığının tespit edilmesidir. Bu kapsamda iki durum söz konusu olabilmektedir;

- Yapılan incelemede (Kimlik kartı kontrolü veya parmak izi sorgusu) ilgili yabancının Türkiye’de yasal kalış hakkı varsa, kendisine kayıtlı olduğu il’e belirtilen süre içerisinde gitmesi yönünde tebliğ yapılarak yasal kalış hakkı kullandırılmak üzere serbest bırakılır (6458 sayılı YUKK uygulama Yönetmeliği, md.60).
- Ancak yapılan parmak izi sorgusu ve kimlik kontrolünde yabancının herhangi bir yasal kalış hakkı tespit edilememiş ise artık farklı bir süreç başlamaktadır.

Yapılan parmak izi sorgusunda herhangi bir kaydına rastlanılmayan Afgan düzensiz göçmen için kolluk birimlerince öncelikle parmak izi kaydı alınıp, fotoğrafı çekilip, bütün kişisel bilgileri ile birlikte parmak izi sistemine kaydedilir. Akabinde düzensiz göçmen için gerekli evraklar temin edilip dosya oluşturularak bu dosya ile birlikte yabancı İl göç İdaresi Müdürlüğüne veya il de varsa Geri Gönderme Merkezi Müdürlüğüne teslim edilir (YUKK uygulama yönetmeliği, md.53).

3.6.1. Sınır Dışı Süreci

Sınır dışı, terim anlamı bakımından sınır ötesi veya hudut ötesi anlamına gelmektedir (TDK,2019). Sınır dışı etme süreci sadece Afgan göçmenler için geçerli değildir elbette. Ancak tümünden gelim metoduyla uyruk gözetmeksizin öncelikle sınır

dışı sürecinin incelenmesi ve ardından Afgan uyruklu göçmenler üzerinde değerlendirilmesi konunun anlaşılması açısından önem arz etmektedir.

3.6.2. Sınır Dışı

Türkiye yasaları kapsamında bir yabancı hakkında sınır dışı kararının alınmasının veya sınır dışı kararı alınamamasının belirli şartları bulunmaktadır. Burada önemli olan nokta hangi yabancının sınır dışı edilme haricinde tutulması ve hangi yabancının sınır dışı edilmesi gerektiğinin ayrımıdır.

Öncelikle sınır dışı kararı Göç İdaresi Başkanlığının talimatı veya Valiliklerce resen alınmaktadır (6458 sayılı YUKK, md.52). Bununla birlikte yabancı menşe ülkesine, transit gidebileceği ya da üçüncü bir ülkeye sınır dışı edilebilir(6458 YUKK, md.52). Ancak sınır dışı kararı alınmadan önce değerlendirilmesi önem arz eden bir takım durumlar ve şartlar mevcuttur. Bunlar (6458 sayılı YUKK md.54);

- Terör veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi olanlar,
- Türkiye'ye giriş, vize ve ikamet izni işlemlerinde gerçek dışı bilgi ve sahte belge kullananlar,
- Türkiye'de geçimini meşru olmayan yollardan sağlayanlar,
- Kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar,
- Vize veya vize muafiyet süresini on günden fazla aşanlar veya vizesi iptal edilenler,
- İkamet izni iptal edilenler,
- İkamet izni bitiminden sonra on gün içinde, geçerli bir gerekçe ile ikamet izni uzatma başvuru yapmayan yani ikamet izni ihlali yapanlar,
- İkamet izni uzatma başvurusu reddedilip on gün içinde Türkiye'den çıkış yapmayanlar,
- Çalışma izni olmadan çalıştığı tespit edilenler,

- Türkiye'ye yasal giriş veya yasal çıkış hükümlerini ihlal edenler (Türkiye'ye yasadışı giriş yapan Afgan düzensiz göçmenler bu madde değerlendirilmektedir),
- Hakkında Türkiye'ye giriş yasağı bulunmasına rağmen Türkiye'ye giriş yaptığı tespit edilenler,
- Uluslararası koruma başvurusu reddedilenler, uluslararası koruma haricinde tutulan, başvurusu kabul edilemez olarak değerlendirilen, başvurusunu kendi rızasıyla geri çeken, başvurusu geri çekilmiş sayılan, uluslararası koruma statüsü sona eren veya iptal edilenler (Uluslararası koruma başvurusu sürecinde olan Afgan düzensiz göçmenlerde bu madde kapsamında değerlendirilirler),
- Uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından terör örgütleriyle ilişkili olduğu değerlendirilenler,

olarak sıralanabilir. Bu durumlardan en az birinin mevcut olduğu durumlarda ilgili kişi için sınır dışı kararı alınmaktadır.

Bu doğrultuda yukarıda bulunan durumlara haiz olsa dahi sınır dışı kararı alınamayıp sınır dışı işleminin icra edilemediği haller mevcuttur. Bu durumlar ise (6458 sayılı YUKK, md.55);

- Sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağı konusunda ciddi emareler bulunanlar,
- Ciddi sağlık sorunları, yaş ve hamilelik durumu nedeni ile seyahat etmesi riskli olanlar,
- Hayati tehlike arz eden hastalıkları için tedavisi devam ederken sınır dışı edileceği ülkede tedavi imkânı bulunmayanlar,
- Mağdur destek sürecinden yararlanmakta olan İnsan Ticareti Mağdurları,
- Tedavileri tamamlanıncaya kadar, psikolojik, fiziksel veya cinsel şiddet mağdurlarıdır.

Bununla birlikte kişinin sınır dışı edileceği ülkede ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısı ile hayatının veya hürriyetinin tehdit altında olup olmadığı değerlendirilerek gözetilmektedir (6458 sayılı YUKK uygulama yönetmeliği, md.4).

Yukarıda bulunan hallerde ilgili yabancı hakkında sınır dışı kararı alınamaz ve kişiye bazı yükümlülükler getirilir. Bu yükümlülükler belli bir adreste ikamet etmek veya istenilen şekil ve sürelerde bildirimde bulunma gibi yükümlülüklerdir. Bu yükümlülüklerde esas olan kişinin denetim ve kontrolünün sağlanmasıdır (6458 sayılı YUKK, md.55).

Sınır dışı kararı alınan bir yabancının, kararın icrası halleri iki şekilde yapılır;

- Kolluk marifetiyle sınır dışı etmek,
- Türkiye’yi Terke Davet etmek (6458 sayılı YUKK, md.56).

Türkiye’yi Terke Davet etmek özünde bir sınır dışı işlemidir. Kolluk tarafından yapılan sınır dışı işleminden farklı olarak bu karar da ilgili yabancı hakkında sınır dışı kararı alındıktan sonra kendisine çıkış izin belgesi düzenlenir ve en az on beş, en fazla otuz gün süre verilerek ülkeyi kendi imkânlarıyla terk etmesi istenir. Yasal süresi içinde terke davet kararını uygulamayıp ülkeden çıkış yapmayan yabancılar tespit edildiklerinde kolluk marifetiyle sınır dışı edilir. Ancak bazı durumlarda yabancı terke davet edilmez ve direk kolluk tarafından sınır dışı edilir. Bu durumlar (6458 sayılı YUKK, md.56);

- Kaçma ve kaybolma riski varsa,
- Türkiye’de yasal giriş veya yasal çıkış hükümlerini ihlal ettiyse,
- Resmi işlemlerde sahte belge kullandıysa,
- Asılsız belgelerle ikamet izni alıp tespit edildiyse veya almaya çalıştıysa,
- Kamu düzeni, kamu güvenliği ve kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar.

3.6.3. İdari Gözetim

Geri Gönderme Merkezi Müdürlüğüne kolluk tarafından teslim edilen yabancılar hakkında kırk sekiz saat değerlendirme süresi bulunmaktadır (6458 sayılı YUKK, md.57). Yasal süresi içinde 54. madde kapsamında sınır dışı edileceği değerlendirilen

yabancılara sınır dışı kararının akabinde idari gözetim kararı alınır (6458 sayılı YUKK, md.57). Ancak idari gözetim kararı her yabancı profili için alınan bir karar değildir. Yabancılardan;

- Kaçma ve kaybolma riski olanlar,
- Türkiye'ye yasal giriş ve çıkış kurallarını ihlal eden, sahte ya da asılsız belge kullananlara,
- Türkiye'den çıkmaları için tanınan yasal sürede çıkmayanlar,
- Kamu düzeni, kamu güvenliği ve kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlara,

Altı aylık idari gözetim kararı alınır. Alınan idari gözetim kararı Geri Gönderme Merkezi Müdürlüğünce her ay tekrar değerlendirilir. Gerekli durumlarda altı aylık idari gözetim süresi bir altı ay olarak uzatılabilir ancak her halükarda idari gözetim süresi bir yılı geçemez (6458 sayılı YUKK, md.57).

Haklarında 55. madde kapsamında sınır dışı ve idari gözetim kararı alınıp daha sonra yapılan değerlendirmede idari gözetimin devamında zaruret görülmeyen hallerde ilgili yabancının sınır dışı kararının kalması şartıyla idari gözetimi sonlandırılarak, idari gözetim kararına alternatif yükümlülükler getirilir (6458 sayılı YUKK, md.57). Bahse konu bu alternatif yükümlülükler;

- Belirli bir adreste ikamet etmek,
- Belirli sürelerle valiliklere bildirimde bulunmaktır.

İdari gözetime alternatif olarak getirilen bu yükümlülüklerdeki amaç yabancının denetimini ve kontrolünü sağlamaktır. Çünkü idari gözetimi sonlandırılrsa da kişinin aktif sınır dışı kararı hala bulunmaktadır ve gerek duyulduğunda kişinin sınır dışı edilebilmesi için ulaşılabilir olması gereklidir.

3.7. Afgan Düzensiz Göçmenlerin Sınır Dışı Edilmesi

Bir Afganistan uyruklu düzensiz göçmenin sınır dışı edileceği değerlendirildikten sonra, ilgili yabancı hakkında sınır dışı ve idari gözetim kararları alınmaktadır. Sınır dışı ve idari gözetim kararı alınan yabancı sınır dışı edilinceye kadar Geri Gönderme Merkezinde barındırılmaktadır (YUKK, md.57).

Sınır dışı etme süreci başlayan Afgan uyruklu düzensiz göçmenin öncelikle Türkiye’den çıkış yaptırılabilmesi için geçerli bir pasaport veya pasaport yerine geçen belgesinin bulunması gereklidir (YUKK, md.5). Bu nedenle pasaportu bulunmayan Afgan göçmene pasaport yerine geçen ve Türkiye’den tek çıkış için kullanılabilen seyahat belgesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu seyahat belgesi ise Türkiye de bulunan Afganistan Büyükelçiliği ya da Afganistan Başkonsolosluğundan temin edilebilmektedir. Afganistan temsilciliklerinden temin edilen seyahat belgesi ile ilgili Afgan düzensiz göçmenin sınır dışı edilmesinin icrası gerçekleştirilmektedir (YUKK uygulama yönetmeliği, md.57).

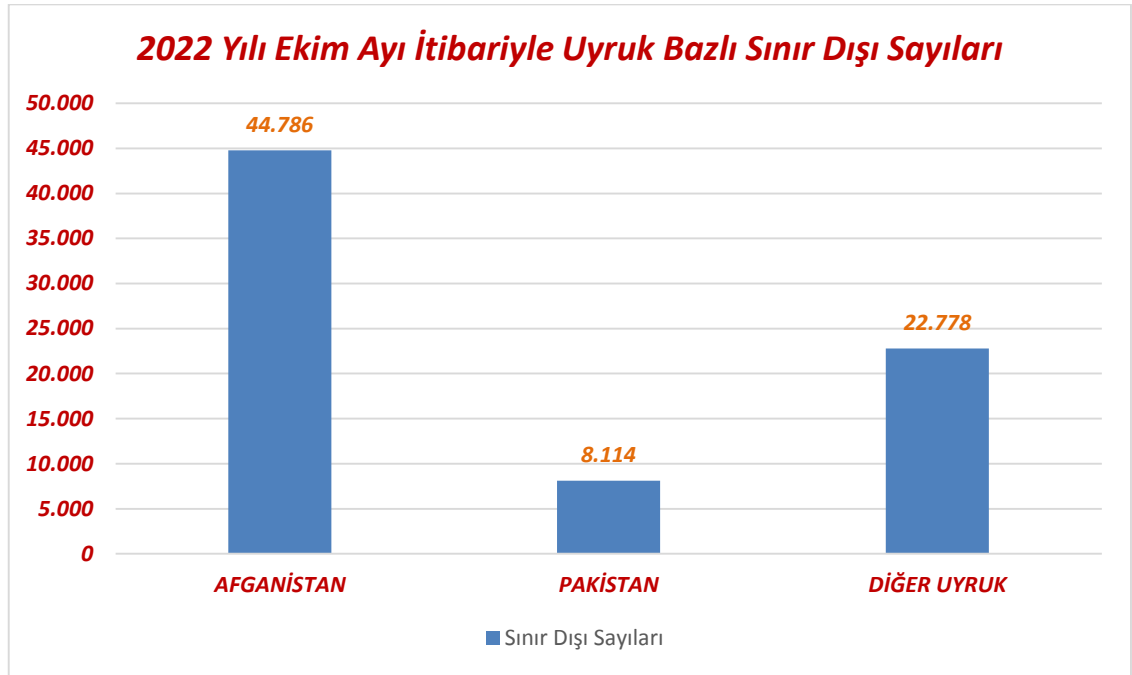
Afgan düzensiz göçmenin idari gözetimi her ay değerlendirilmektedir. Bu karara karşı Sulh Ceza Hâkimliğine karşı dava açma hakkı bulunmaktadır (6458 sayılı YUKK, md.57). Bu kapsamda idari gözetim kararına karşı dava açıp davayı kazanan ve idari gözetiminin sonlandırılmasına mahkemece karar verilen ya da Geri Gönderme Merkezi Müdürlüğünce her ay değerlendirilen idari gözetimin artık zaruri olmadığı değerlendirilen Afgan düzensiz göçmenin sınır dışı kararı aktif olmak kaydıyla idari gözetimi sonlandırılarak idari gözetime alternatif yükümlülükler getirilir. Bu yükümlülüklerden en fazla uygulananları (6458 sayılı YUKK, md.57/A);

- Belirli bir adreste ikamet etmek,
- Belirli dönemlerde bildirim yükümlülüğünde bulunmaktır.

Bugün itibariyle Türkiye’nin muhtelif illerinde toplamda otuz Geri Gönderme Merkezi bulunmaktadır. Geri gönderme merkezlerinin toplam kapasitesi ise 20.540 kişidir (www.goc.gov.tr, 25.10.2022). Bu kapasite sayısı ise tüm Avrupa kıtasında bulunan geri gönderme merkezi kapasite sayısından daha fazladır. 25.10.2020 tarihi itibariyle Türkiye’de bulunan tüm Geri Gönderme Merkezlerinde 91 farklı uyruktan toplamda 17.569 yabancı idari gözetim altında tutulmakta olup sınır dışı işlemleri devam etmektedir. Bu yabancılardan 3.888 kişi Afganistan uyrukludur (www.goc.gov.tr, 25.10.2022).

Bu kapsamda 1 Ocak 2022 tarihi itibariyle Türkiye’de toplamda 72.578 düzensiz göçmenin sınır dışı işlemi gerçekleştirilmiştir. Bu sayı geçen yılın aynı dönemine göre %143 artış göstermiştir. 1 Ocak 2022 tarihi itibariyle sınır dışı edilen Afganistan uyruklu düzensiz göçmenin sayısı ise toplamda 44.786 olmuştur.

Türkiye’den sınır dışı işlemi ayrıca charter uçuş seferleri düzenlenerek de yapılmaktadır. Charter uçuş seferi; seyahat acentelerinin uçak kiralayarak sefer düzenlemesi anlamına gelmektedir. 2022 yılının ilk on ayı içinde toplamda 171 charter seferi düzenlenmiş, bu seferler ile toplamda 31.459 Afganistan uyruklu düzensiz göçmenin ülkesine dönüşü sağlanmıştır. Bu kapsamda Türkiye tarafından 2016 yılından itibaren yapılan toplam sınır dışı sayısı 401.187 kişidir (www.goc.gov.tr, 25.10.2022).

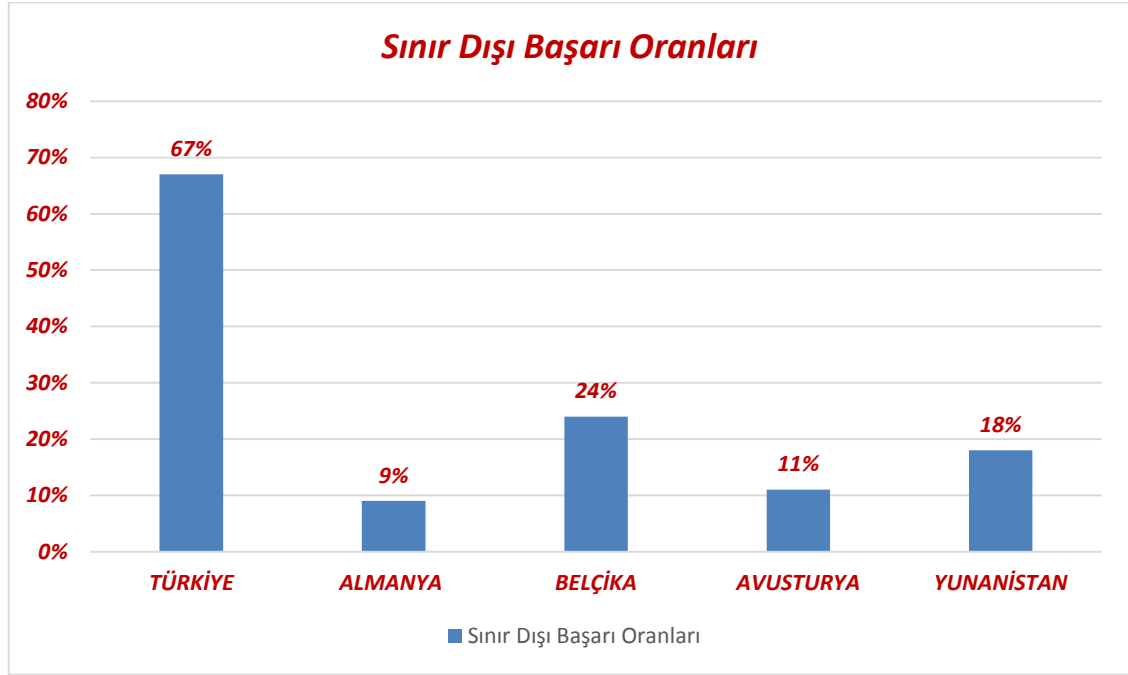

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı(www.goc.gov.tr, 25.10.2022).

Grafik 10. 2022 Yılı Ekim Ayı İtibariyle Yapılan Sınır Dışı Sayılarının Uyruk Dağılımı

Türkiye’nin yapmış olduğu sınır dışı sayıları ve sahip olduğu başarı oranı Avrupa ülkeleriyle kıyaslandığında; AB ülkelerinde 2021 yılında tespit edilip yakalanan toplamda 696.035 düzensiz göçmenden 73.030 kişi sınır dışı edilebilmiştir ve bu %10’luk bir başarı oranına tekabül etmektedir. Avrupa ülkeleri, ülke bazında değerlendirildiğinde; Almanya 120.285 düzensiz göçmenden 10.785 kişiyi sınır dışı etmiştir ve başarı oranı %9’dur. Belçika 10.885 düzensiz göçmenden 2.655 kişiyi sınır dışı edebilmiştir ve başarı oranı %24’tür. Avusturya 38.410 düzensiz göçmen tespit ederek bunların 4.480 kişisini sınır dışı etmiş ve %11 başarı oranı göstermiştir. Son olarak Yunanistan 38.015 düzensiz göçmenden 6.880 kişiyi sınır dışı ederek %18’lik

sınır dışı başarı oranı elde etmiştir. Türkiye'nin sınır dışı başarı oranı ise %67 civarındadır (www.goc.gov.tr, 25.10.2022).

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı (www.goc.gov.tr, 25.10.2022).

Grafik 11. 2021 yılı itibariyle Türkiye ve Bazı AB Ülkelerinin Sınır Dışı Başarı Oranları

Son dönemlerde basın kuruluşlarında, medya organlarında, sosyal medya mecralarında ve toplum içinde Türkiye'nin göç yönetiminde özellikle düzensiz göçmenler konusunda denetimsizlik olduğu ve kontrol eksikliğinin bulunduğu söylemi yayılmaktadır. Ayrıca sınır dışı etme işlemlerinin gerçekleştirilmediği veya yetersiz olduğu, Türkiye'de bulunan düzensiz göçmenlerin kayıt altına alınmadıkları ve kontrolsüz bir şekilde Türkiye'ye giriş yaptıkları iddiaları dikkat çekmektedir. Bu minvalde bazı gazete, televizyon tartışma programları, halk röportajlarında bu durum eleştirilmektedir. Bu eleştiri ve haberler somutlaştırılırsa;

- “Afgan göçmenler: şeffaflık ve kayıtsızlık sorunu” (www.politikyol.com, 11.09.2021).
- “150 bin Afgan çoban getirileceği iddialarına yanıt” (www.aa.com.tr, 04.11.2019).

- “‘Kayseri’de göçmenlerin serbest bırakıldığı iddiası Göç İdaresi Başkanlığınca yalanlandı” (www.hurriyet.com.tr, 12.12.2022).
- “‘Sınırdaki çekildiği iddia edilen düzensiz göçmenlerin yasadışı geçiş videosu endişe yarattı” (www.haberglobal.com.tr, 20.05.2023).
- “‘Yabancılar ülkede kontrolsüz geziyor iddialarına yalanlama” (www.mersinhaber.com, 29.11.2022).
- Kuloğlu, “‘ Sığınmacı sorununda duyarsızlık” adlı makalesinde (Yeniçağ, 16.06.2023).
- “‘ Göç İdaresinden 600 bin göçmenin İstanbul’a götürüldü iddiasına yalanlama” (www.ntv.com.tr, 01.03.2023).
- “‘ Yüzlerce kaçak göçmen sokağa salındı iddiası” (www.haberturk.com, 15.11.2022).

gibi haberler gösterilebilir. Geniş perspektifte bakıldığında bu haber, eleştiri ve sosyal medya iddialarının yüzleri hatta binleri bulduğu görülmektedir.

Bu kapsamda çalışmada verilen bilgiler, açıklanan uygulamalar, izah edilen işlemler doğrultusunda Türkiye’de düzensiz göçle mücadele konusu tekrar gözden geçirilirse, bu iddialar ve eleştirilerin haklılığı veya doğruluğu tartışmaya açıktır ve göç politikaları gereği yapılan iş ve işlemler bu söylemlerin pek de gerçeği yansıtmadığını göstermektedir. Uluslararası Koruma Statüsü, Düzensiz göçmenlerin kolluk ve Göç İdaresi Başkanlığı veri tabanlarında parmak izi ve fotoğraflarına varıncaya kadar kayıt altına alınması, düzensiz göçmenlerin bildirim yükümlülüğüne tabi tutulup kontrol edilebilmeleri, yüksek sayılarda yapılan sınır dışı uygulamaları bu iddiaların önüne geçmektedir.

SONUÇ

Sonuç olarak tarih boyunca insanların çeşitli nedenlerle yaptıkları göç hareketleri, son elli yıllık dilim içinde küreselleşmenin etkisiyle birlikte farklı bir boyut kazanmış ve artışa geçmiştir. Düzensiz göçün temeline inildiğinde aslında son elli yıllık bir zamanda kendini gösterdiği yani göçün, düzensiz göçe evirildiği görülebilir. Özellikle işsizlik ve yoksulluk, emek gücü ihtiyacı, savaş ve işgaller devam ettikçe düzensiz göçmen sayısının artan bir grafik çizeceği şüphe götürmez bir gerçektir. Bu nedenle otoritelerce 2050 yılına kadar dünya genelinde göçmen sayısının 500 milyona yaklaşacağı öngörülmektedir. Bu öngörünün dünyaya fısıldadığı alt gerçeklik ise düzensiz göç sorununun tek veya birkaç ülkenin çabasıyla değil küresel ölçekte yeknesak alınacak önlem ve tedbirlerle çözülebileceğidir. Bu ise kulağa ütöpik bir çözüm yolu ve safça düşünülmüş bir beklenti gibi gelmektedir.

Düzensiz göç, geldiği son durum itibariyle birçok ülke tarafından artık ulusal güvenlik tehdidi olarak görülmekte ve kriminalize edilmektedir. Bu noktada görmezden gelinen gerçeklik, düzensiz göçmenlerin din, dil, ırk, kültürel ve sosyopsikolojik olarak içine düştükleri girdaptır. Bugün bütün ülkelerde düzensiz göçmen olmanın bir suç olduğu algısı hâkimdir. Bu yanı sıra devletleri gibi yerel halkta düşmektedir ve düzensiz göçmenleri dışsallaştırmaktadırlar. Bu durumun temelinde yatan neden ise düzensiz göçün, göçten farklı olarak pek de olumlu etki veya sonuçlarının olmayışdır.

Bu bağlamda, çalışma itibariyle Afganistan özelinde düzensiz göçle mücadele edilmesi adına sorunun kaynaktan yani Afganistan'dan çözülmesi esastır. Afganistan'da yaşanan iç karışıklıklar, dış müdahaleler, kaos, etnik ayrımcılık, ekonomik ve sosyolojik sorunlar Afganistan'ı istikrarlı şekilde göç veren bir ülke konumuna getirmiştir. Bu nedendir ki 2020 itibariyle ülkesi dışında göçmen durumunda olan üç milyondan fazla Afganistanlı bulunmaktadır. Afganistan'ın egemenliğinin tanınması yanında emperyal devletlerin Afganistan'ı bir saha olarak görmekten vaz geçmesi uygulanması öncelik arz eden politikalarlardır. Fakat Afganistan için geleceğe yönelik iyimser bir tablo çizmek oldukça güçtür. Çünkü Afganistan için diğer devletlerin uygulayacağı iyimser politikalarda yetersiz kalacaktır. Bunun nedeni

birçok etnik gruba sahip olan Afganistan topraklarında iç kargaşa yaşanmasının küçük bir kıvılcıma bakması ve Afganistan'da baskıcı Taliban rejimi gerçeğinin bulunmasıdır. Bu doğrultuda düzensiz göçmen sorununu kaynağı olan Afganistan'dan çözmek kısa ve orta vadede pek mümkün görünmemektedir. Ancak uluslararası girişim ve iş birlikleriyle Afgan düzensiz göçmen sorununun kaynaktan minimize edilmesi olası ihtimaller arasındadır. Uygulanacak öncelikli politikalar iç karışıklığın tam anlamıyla çözülmesi de ülkenin daha stabil hale getirilmesi, eğitim, sağlık ve ekonomik anlamda iyileştirilmeler yapılmasıdır.

Türkiye'nin düzensiz göçle mücadelesindeki temel sorun uygulanan politikalar değil bulunduğu coğrafya itibarıyla haddinden fazla düzensiz göçmenin akınına uğramasıdır. Çünkü ülkeler nezdinde incelenecek olursa, göç almayan ülke neredeyse bulunmamaktadır ve her ülke düzenli veya düzensiz olarak göç almaktadır. Fakat Türkiye, İbn-i Haldun'un "Coğrafya Kaderdir" tabiri ile bu kaderinin bedelini ödemektedir. Çünkü Türkiye yalnızca Afgan göçmenlerin değil, Suriye, Irak, Pakistan gibi ülkelere gelen göçmen akınlarıyla da karşı karşıyadır. Ancak Afgan göçmenler özelinde incelendiğinde daha önceleri transit ülke olarak görülen Türkiye artık hedef ülke haline gelmiş ve sınır hattında Afgan düzensiz göçmenler yığılmaya başlamıştır. Bu nedenle Türkiye'de bulunan Afgan düzensiz göçmen sorununun çözümüne sınır hattında kontrol ve denetimler ile başlaması esastır. Bu doğrultuda sınır hattında yapılan denetimler ve kontroller ile alınan üst düzey ve teknolojik tedbirler bu konudaki çalışmaları ispatlar niteliktedir. Ancak unutulmamalıdır ki alınan en etkin tedbirler bile düzensiz göç sorununu sıfıra indiremez. Yalnızca minimum düzeyde tutabilir. Bu nedenle ülke içinde de etkin kontrol ve denetim mekanizmalarının dinamik bir şekilde işlemesi, uygulanabilir ve gerçekçi politikaların geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Ayrıca göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti ile etkili bir mücadele hayati öneme sahiptir. Çünkü Afgan düzensiz göçmenler özelinde düşünülecek olursa sınır dışı edilme kaygıları ve kanuni hakları ile ilgili bilgi eksikliği nedeniyle göçmen kaçakçıları ve insan tacirlerinin etkisinde kalarak yasa dışı hareket etmeye meyillidirler. Bu nedendir ki düzensiz göç hareketlerinde göçmen kaçakçılarının ve insan tacirlerinin yadsınamaz bir payı bulunmaktadır.

Türkiye'de Afgan düzensiz göçlerle mücadelede önemli olabilecek bir diğer konu ise Avrupa Birliği'nin etkin bir şekilde kullandığı ve olumlu sonuçlar aldığı geri kabul

antlaşmalarıdır. Türkiye'nin Avrupa Birliği ile Suriye uyruklu yabancılar özelinde uyguladığı geri kabul antlaşmasının Afgan düzensiz göçmenler içinde uygulayabilmesi etkin bir araç olacaktır. Afgan düzensiz göçmenlerin Türkiye güzergâhlarında kullandıkları İran ve Irak ile yapılacak ikili geri kabul antlaşmaları Türkiye'nin düzensiz göçle mücadelesinde atılacak en önemli politikalardan biri olacaktır. İran ve Irak ile yapılacak ikili geri kabul antlaşmasının yalnızca Afganlar için değil birçok uyruktan düzensiz göçmen ile mücadelede etkin bir payı olacaktır.

Bu kapsamda çalışmada daha önce açıklanan, Türkiye'de düzensiz göç yönetimi adına yapılan iş ve işlemler, gerçekleştirilen sınır dışı sayıları, düzensiz göçmenlerin kayıt ve kontrol altına alınabilmesi amacıyla icra edilen uygulamalar, düzensiz göçle mücadele alanında yapılan uluslararası iş birlikleri ve antlaşmalar Türkiye'de göç yönetiminin iddia edilenin aksine çok daha etkin olduğunu, yabancıların Türkiye'de kayıtsız ve denetimsiz yaşamadıklarını ve uygulanan düzensiz göçmen politikaları hakkında kamuoyunda birçok bilgi kirliliğinin bulunduğunu göstermektedir. Daha önce bahsi geçtiği üzere düzensiz göç bağlamında Türkiye'deki ana sorun uygulanan politikalar değil akın eden göçmen sayısının fazlalığıdır. Sayının büyük olması ise ülke içinde politika zafiyeti veya politikasızlık, denetim ve kontrolsüzlük gibi algılanmaktadır.

KAYNAKÇA

6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Uygulama Yönetmeliği.

6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu.

5543 Sayılı İskân Kanunu.

Ak, B., “Göç Kavramı ve Kuramları”, Uluslararası sosyal ve beşeri bilimler araştırma dergisi, 2021/ 8(72), ss. 1749-1758.

Akan,Y ve Arslan,İ., (2013), Göç Ekonomisi (1. Baskı), Ekin Yayınları, Ankara.

Akçadağ, E. (2012), Yasadışı Göç ve Türkiye, (1. Baskı), Bilgesam Yayınları, İstanbul.

Akgür, Z., (1997), Türkiye’de Kırsal Kesimden Kente Göç ve Bölgelerarası Dengesizlik (1970-1993), (2.Baskı), T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Akpınar, T, (2009) “Türkiye’ye Yönelik Düzensiz Göçler ve Göçmenlerin İnşaat Sektöründe Enformel İstihdamı”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü/ Çalışma Ekonomisi Ve Endüstri İlişkiler Ana Bilim Dalı, Ankara.

Apan, A., “Türkiye’de ve Avrupa’da düzensiz göç gerçeği: Türk göç Politikasının Evrimi”, Türk İdare Dergisi, 2018/1(486), ss 11-48.

Avcil, C., “Feminization of Migration’: Migration Experiences of Afghan Women Living In Ağrı”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2021/22(1), ss.189-208.

Balcıoğlu, İ., (2007), Sosyal ve Psikolojik Açıdan Göç(1.baskı), Elit Kültür Yayınları, İstanbul.

Balzacq, T. “ The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context”, European Journal of International Relations, 2005/11(2), ss. 171-201.

Barışık, S., (2020), Küreselleşen Dünya da Fırsat Eşitliği Arayışında Uluslararası Göç ve Türkiye’nin Suriye Deneyimi, (1.Baskı), Gazi Yayınları, Ankara.

Barışık,S., (2020), Küreselleşen Dünyada Fırsat Eşitliği Arayışında Uluslararası Göç ve Türkiye’nin Suriye Deneyimi, (1.Baskı), Gazi Yayınevi, Ankara.

- Başel, H., “İç Göçün Sonuçları ve İşgücüne Etkileri”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 3/2006(51),ss. 287-288.
- Başel, H., “İç Göçün Sonuçları ve İşgücüne Etkileri”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 2006/51, ss. 287-321.
- Batır, K., “Avrupa Birliği’nin Geri Kabul Anlaşmaları: Türkiye İle AB Arasında İmzalanan Geri Kabul Anlaşması”, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2017/15(30), ss. 585-604.
- Bigo, D., “Security and Immigration: Toward a Critique of the Governmentality of Unease”, *Alternatives*, 2002/27(1), ss. 63-92.
- Booth, K., *Theory Of World Security*, Cambridge, Cambridge University Press, 2007, ss. 14-16.
- Buzan, B. , Waever, O. , *Security: A New Framework For Analysis*, (1998), ss.36.
- Cankara, Y, Çerez, O., ”Tarihsel süreç içerisinde Afganistan’ın göç sorunu ve Türkiye’ye yansımaları”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 124/2020(245), ss 447-460.
- Chailand, Gérard,(2001) *Göçebe İmparatorluklar, Moğolistan’dan Tuna’ya* (M.Ö. V. yy-XVI. yy), Çev. Engin Sunar, Doğan yayınları, İstanbul, ss.174. (Erişim: www.kulturportalı.gov.tr.16.09.2022.
- Çağlayan, S., “ Göç kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi”, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, 2006/ 17, ss.67-91.
- Çiçekli, B., “Türkiye’de Yasadışı Göç ve Göçmen Kaçakçılığı: Karakteristikler, Metotlar ve Profiller”, TÜBİTAK SOBAG projesi, Proje No: 109K244, Ankara, 2012, ss. 28.
- Demirtaş,B., “ Mülteciler ve Güvenlikleştirme ”, *Güvenlik Yazıları Serisi*, No.8, 2019.
- Deniz, O., “Ortadoğu ve Asya Kökenli Göçmenlerin Göç Güzergâhında Türkiye Opsiyonu”, *Sosyoloji Divanı*, 2015/6, ss.209.
- Deutsche Welle, www.dw.com.tr, 16.05.2022.
- Erder, S., (1986). *Refah Toplumunda “Getto” ve Türkler*, (1.baskı), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

- Ergun,C, Tümtaş,M., “ Göçün Toplumsal ve Mekânsal Yapı Üzerindeki Etkileri ”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21/2016(4),ss.1347-1359.
- Faist, T. (2000). The volume and dynamics of international migration and trans-national social spaces. Oxford: Oxford University Press.
- Genç,D., “A Paradox in EU Migration Management”, Doğu Avrupada Çalışma ve Sosyal İşler Dergisi, 2010/13(2), ss. 181-192.
- Gorz, A. (2001), Yaşadığımız Sefalet. Çev. Nilgün Tural (3.baskı), Ayrıntı yayınları, İstanbul..
- Graycar A., “Trafficking in Human Beings”, International Conference on Migration, Culture &Crime, Israel, 1999, ss.2-5.
- Gürcan A.(2007), Türkiye’de Göç Olgusu ve Yerel Yönetimlerin Sorumluluğu, Uluslararası Göç ve Kadın Sempozyumu Bildiriler Kitabı, İstanbul, ss. 201- 202.
- Güvenlik Portalı, www.trguvenlikportali.com, Erişim 07.05.2022.
- Han.A.K. “Sovyet İşgali ve Sürekli Özgürlük : Afganistan da Süper Güç Müdahalelerinin Uluslararası Sisteme Etkileri üzerine Karşılaştırmalı Bir Jeopolitik inceleme”, Kadir Has Üniversitesi İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Dergisi , 2/2011(2). ss 57-95.
- <https://www.jewishvirtuallibrary.org/estimated-number-of-jews-killed-in-the-final-solution>. Erişim 19.09.2022.
- <https://www.euronews.com/yakalanan-düzensiz-göçmenler-anlattı>. Erişim 12.05.2022.
- <https://www.aa.com.tr/dunya/afgan-multeci-abdulkerim>. Erişim 22.11.2022.
- <https://www.ntv.com.tr/goc-idaresinden-600-bin-göçmen>. Erişim 27.08.2023.
- <https://www.mersinhaber.com.tr/yabancılar-ülkede-kontrolsüz>. Erişim 27.08.2023
- <https://haberglobal.com.tr/goc-idaresi-sınırda-cekilen-video-yalanladı>. Erişim 25.08.2023.
- <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/service/amp/sığınmacılar-sorununda-duyarsızlık>. Erişim 26.08.2023.

- <https://www.politikyo.com/afgan-gocmenler-seffaflik-ve-kayitsizlik-sorunu>. Erişim 26.08.2023.
- <https://www.hurriyet.com.tr/amp/gundem/kayseride-gocmenlerin-serbest-birakildigi-iddiası>. Erişim 27.08.2023.
- <https://www.haberturk.com/yuzlerce-gocmen-sokaga-salindi-iddiası>. Erişim 25.08.2023.
- Interpol (2022), People Smuggling, <https://www.interpol.int/Crimes/People-smuggling>, Erişim 26.09.2022.
- IOM (International Organization For Migration), World Migration Report 2011 Communicating Effectively About Migration, Organization for Migration, Switzerland, 2011. s.34-35.
- IOM (International Organization For Migration) Göç Terimleri Sözlüğü 2004, ss.1-86.
- İçduygu, A, Aksel, B., (2012), “Türkiye’de Düzensiz Göç”, IOM Yayınları, Ankara.
- İçduygu, A. Erder, S. Gençkaya, Ö. F. (2014).”Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları,1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere”, Koç Üniversitesi Göç Araştırmalar Merkezi, MiReKoç Proje Raporları,1/2014, İstanbul 317-318.
- İçduygu, A. ve Sirkeci İ. (1999) “Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde Göç Hareketleri”, (ed.) Oya Baydar, 75 Yılda Köylerden Şehirlere, İstanbul.
- İçduygu, A., Keyman, E. F.” Globalization, Security and Migration: The Case of Turkey.”Global Governance,, 2000/6(3), 383-398.
- İnce, C.,” Göç Kuramları ve Suriye Göçü Üzerine Bir Değerlendirme”, Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 2019/11(18), 2579-2615.
- Jackson, A. (2009).“The Cost Of War Afghan Experiences of Conflict 1978-2009”, (2.baskı) Oxfam, Kabil.
- Kaygusuz,D., “ Uluslararası İlişkilerde Göç Olgusu ve Göçün Güvenlikleştirilmesi”, Akademik Düşünce Dergisi, 2021/3 (3), ss.60-76.
- Koçak,Y, Terzi, E., “ Türkiye de Göç Olgusu ve Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri ”, Kafkas Üniversitesi, İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 3/2012(3), ss.28-41.

- Küçük, M.N., “ Göç-Güvenlik Bağlantısını Yeniden Düşünmek: Eleştirel Güvenlik Yaklaşımları, Özgürleşme ve Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler ”, Uluslararası İlişkiler Dergisi, 2021/18(69), ss. 3-28.
- Küyük, N., (2011), “Yerel Yönetimlerin Kürt Kökenli Grupların Büyükşehirlere Göç Sonrası Entegrasyon Sorunlarına Yaklaşımı: Ankara Örneği”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Ana bilim Dalı/Kamu Yönetimi, Ankara(Türkiye).
- Lee, E. (1996), A Theory Of Migration, Demography 3(1), ss. 47-57.
- Loomba, A.,(1998). Colonialism/Postcolonialism (3.baskı), Londra
- Massey,D.S. Arongo, J., Huho, G., Kouaci, A., Pellegrino, A., Taylor, J.E., “ Theories of International Migration: A Review and Appraisal”, Population and Development Review, 3/1993, ss.433-454.
- Mol C. , Valk H., (2016), Migration and Immigrants in Europe: A Historical and Demographic Perspective (Avrupada Göç ve Göçmenler: Tarihsel ve Demografik Bir Perspektif). IMISCOE Araştırma Serisi, ss.31-55.
- Öztürk, E., (2014), “ Türk Asıllı Afgan Mültecilerin 12 Eylül Dönemi’nde İskan ve İstihdamı” , (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara(Türkiye), ss.71-83.
- Öztürk, M. ,“ İç Göçlerin İstanbul Kent ve Çalışma Hayatına Etkileri”, Amme Dergisi, 40/2007(1), ss. 96.
- Özyakışır, D., (2013), Göç-Kuram ve Bölgesel Bir Uygulama, (1.baskı), Nobel Yayınları, Ankara.
- Parnwell, M. (2006). Population movements and the third world. USA: Rout-ledge Introductions to Development.
- Petersen, W., “ A General Typlogy Of Migration” , *American Sociological Review*, 23/1958(3), ss.256-266.
- Polat, Y., ‘ Türkiye’nin uluslararası göç politikasına tarihsel bir bakış’ *Journal of Awareness*, 2021/6(2), ss. 145-160.

- Ravenstein E. G. (1885). The Laws of Migration. Journal of the Statistical Society. 48(2), ss.167-235.
- Ravenstein, E. G. (1889). The Laws of Migration. Journal of the Royal Statistical Society. 52(2), ss.241-305.
- Rosman, A. ve Rubel, P. (1998). The Tapestry Of Culture: An Introduction To Cultural Anthropology, (10. Baskı), McGrawHill. Boston.
- Schierup C, Hansen, P ve Castles S.(2006), Migration, Citizenship, and the European Welfare State: A European Deilemma, Oxford University Press, Oxford, İngiltere.
- Stark, O. , Bloom, D.E. , (1985), The new Economics of Labor Migration, American Economic Review, 1985/75, ss.173-178.
- Sert, D., ‘‘ Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru’’, S. G. Ihlamur Öner ve N. A. Şirin Öner (Ed.), ‘‘Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar’’ 2015, İstanbul İletişim Yayıncılık, İstanbul.
- Sınar H., ‘‘İnsan Ticareti Suçu’’, Hukuki Perspektifler Dergisi, 2004/2, ss.184.
- T.C. Resmi Gazete,01.04.2013 ve 28615 sayılı karar.
- Taşcı, F.,’’ Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Göç’’, Kamu-İş Dergisi, 2009/10(4), ss. 177-204.
- Tekeli, İ. (2008), Göç ve Ötesi, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Toksöz, G. (2006). Uluslararası Emek Göçü(1.baskı), İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları, İstanbul.
- Tümtaş, M, Ergun, C., ‘‘Göçün Toplumsal ve Mekansal Yapı Üzerindeki Etkileri’’, 2016/21(4), ss. 1347-1359.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi, Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun, <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4804.html>, Erişim 26.09.2022.

- Ulfet, A., (2016), '' *Afganistan da Sovyet işgali ve ulema* '',(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatlar Anabilim Dalı, Ankara(Türkiye).
- Uluslararası Göç Örgütü, 2020 Dünya Göç Raporu.
- Uluslararası Göç Örgütü, Göç Terimleri Sözlüğü, (Bülent Çiçekli,2009), Uluslararası Göç Örgütü Yayını, İsviçre.
- Unat, N.A., (2017), Bitmeyen Göç, (1.baskı), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- UNHCR (United Nation Nations High Comissioner For Refugees) www.unhcr.org, Erişim 20.09.2022.
- UNODC, ''Global Report on Trafficking in Persons'', New York, United Nations Publication, 2014. ss. 6-7.
- UTSAM (2012),Küresel Göç ve Fırsatçıları: Türkiye’de Yasadışı Göçmenler ve Göçmen Kaçakçıları, UTSAM raporları serisi 18, Polis Akademisi Yayınları,Türkiye.
- Güneş, V., '' *İnsan Hakları Bağlamında Göç ve Mülteciler* '', Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İnsan Hakları Anabilim Dalı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019, ss.14.
- Wallerstein, I, (2000), Bildiğimiz Dünyanın Sonu, çev. Tuncay BİRKAN (7. Baskı), Metis yayınları, İstanbul.
- Wallerstein, I, (1998), Liberalizmden Sonra, çev. Erol Öz, Metis yayınları, İstanbul.
- Williams, E. (1944). Capitalism and Slavery(3.baskı), Londra.
- www.migrationpolicy.org/research/syrian-refugees-turkey-long-road-ahead,Erişim 04.11.2022.
- Yalçın, C. (2004), ''Göç Sosyolojisi'', Anı Yayınları, Ankara.
- Yılmaz, A. ''Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri'', Turkish Studies, 2014/9(2), ss.1685-1704. www.search.trdizin.gov.tr,